

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський навчально-науковий юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»

Студентська науково-практична конференція
«ПРАВО І СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ЗМІН: ВИКЛИКИ,
ТРАНСФОРМАЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ»

30 травня 2025 року

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

м. Івано-Франківськ
2025 р.

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський навчально-науковий юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРАВО І СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ЗМІН: ВИКЛИКИ,
ТРАНСФОРМАЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**
(м. Івано-Франківськ, 30 травня 2025 року)

м. Івано-Франківськ
2025 р.

Право і суспільство в умовах змін: виклики, трансформації, перспективи [текст]: Збірник матеріалів студентської науково-практичної конференції, (Івано-Франківськ, 30 травня 2025 року). Івано-Франківськ, 2025. 79 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 9 від 24 червня 2025 р.);

У збірник увійшли тези наукових доповідей учасників студентської науково-практичної конференції «Право і суспільство в умовах змін: виклики, трансформації, перспективи», яка відбулася 30 травня 2025 року в м. Івано-Франківську на базі Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія».

В збірнику збережено стилістику, орфографію та пунктуацію авторів тез доповідей.

Для студентів, слухачів, курсантів юридичних інститутів та факультетів, науковців, практичних працівників та всіх зацікавлених осіб.

© Всі права авторів застережено, 2025

© Івано-Франківський навчально-науковий юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія», 2025

ЗМІСТ

БАБ'ЯК Т. Профайлінг, як інструмент міжнародної безпеки на транспортних об'єктах	5
БАЛАНИК Я. Зарубіжний досвід ефективної протидії корупції та його впровадження в Україні	7
БАЛЮК В. Зміни до Кримінального кодексу України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду	9
БОЛЕХАН В. Висвітлення проблем якості повітря в англomовній «The New York Times»	11
ВАСИЛІВ А. Судовий захист трудових прав працівників в умовах воєнного стану	13
ВОЛОШИН І. Криптовалюта як інструмент відмивання доходів та фінансування тероризму: правові прогалини та загрози національній безпеці України	15
ГПРАК О. Права людини в умовах воєнного стану	17
ГРИНЬКО Б. Злочинність неповнолітніх в умовах воєнного стану	19
ДЖУС Л. Поняття та особливості призупинення дії трудового договору	22
ДРАНЧУК А. Конституційно-правові зміни в умовах воєнного стану	24
ЖУРАКОВСЬКИЙ Є. Культура як чинник формування суспільної свідомості та національної відповідальності молоді в умовах трансформації українського суспільства	26
ЖУРАКОВСЬКИЙ Є. Сучасні виклики в реалізації права на особисте життя та його таємницю	29
КАСПЕРУК А. Доступ до правосуддя під час воєнного стану	33
КАЧКОВСЬКИЙ О. Інструменти та методи проведення OSINT розслідувань	35
КОНДРИНА Ю. Законодавче регулювання мовної стійкості	37
КРАСНЯК Л. Цифрова річ як об'єкт цивільного права в сучасних умовах	39
КУЦІЙ А. Інформаційні картки як спосіб доступу суб'єктів господарювання до інформації про адміністративні послуги	41
ЛЕСЮК В. Актуальні проблеми проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах сьогодення	43
ЛОЇК Д. Деякі аспекти правового статусу засуджених до відбування покарання у виді обмеження волі	45
ЛЮТАН О. Етична компетентність як базова компетентність майбутніх правників	47
МАМЧУР Т. Тримання під вартою як винятковий запобіжний захід	48
МАРУЩАК В. Захист прав людини в контексті сучасних безпекових загроз	50
МАРЧУК С. Кримінальна відповідальність за пропаганду війни – особливості правового регулювання	52

МИКИТИН В. Використання OSINT інструментарію при розслідуванні воєнних злочинів	54
МУЛА У. На варті пам'яті й ідентичності: патріотичне виховання молоді як відповідь на виклики війни та засіб протидії російській агресії	56
ПАВЛІВ К. Психоактивні речовини: етичний дискурс	59
ПИРОЖУК В. Права на землю в Україні в умовах воєнного стану: окремі аспекти	61
ПОТЯК В. Проблемні питання повідомлення особі про підозру у кримінальному провадженні	63
ПРОКІПЧУК А. Права людини в умовах нових безпекових загроз	64
САВЧИН Р. Правове регулювання застосування запобіжних заходів в умовах воєнного стану	66
СТИРЧАК Ю. Соціальна відповідальність молоді в епоху соцмереж та цифрова етика	66
УГРИН М. Соціальні наслідки цифровізації	68
УКРАЇНЧУК М. Екологічні права в Україні: міжнародні та національні аспекти визнання	71
ХОПТА М. Співвідношення соціальної та юридичної відповідальності	73
ЧЕРВІНКА А. Правові основи функціонування єдиного державного порталу адміністративних послуг	74
ЯСІНСЬКИЙ А. Поняття незакінченого кримінального правопорушення та його місце у системі законодавства зарубіжних країн	76
ЯШАН Н. Окремі питання удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність за депортацію дітей	78

БАБ'ЯК Тімея*студентка 1-го курсу магістратури**Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»***Науковий керівник: ПЦИК Христина Зіновіївна***кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики**Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОФАЙЛІНГ, ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ НА ТРАНСПОРТНИХ ОБ'ЄКТАХ

Своєчасне виявлення потенційно небезпечних осіб і ситуацій на міжнародних транспортних об'єктах – одне з найскладніших завдань у сфері безпеки. У контексті сучасних загроз, таких як тероризм, саботаж, збройні напади чи внутрішні загрози, зростає необхідність у застосуванні комплексних методик, що поєднують технічні, організаційні та поведінкові інструменти.

Традиційні засоби контролю, як-от сканери, металодетектори чи системи відеоспостереження, залишаються важливими елементами безпеки. Проте, самі по собі вони не завжди здатні своєчасно виявити наміри або мотиви людини. У цій ситуації ключову роль починає відігравати профайлінг – технологія аналізу поведінки, міміки, реакцій та вербального спілкування особи для виявлення потенційної загрози ще до скоєння неправомірних дій. Саме тому у багатьох країнах світу розвиваються спеціалізовані програми поведінкового аналізу, які активно застосовуються службами безпеки в аеропортах, вокзалах, метрополітенах та інших місцях масового скупчення людей. [4].

Профайлінг, як інструмент міжнародної безпеки почав активно формуватися у другій половині XX століття, однак справжній прорив у його практичному застосуванні відбувся у 1970–1980-х роках, першопрохідцем тут вважається Ізраїль.

Після низки терактів у 1960–1970-х роках, зокрема атак на ізраїльські літаки, уряд Ізраїлю був змушений кардинально змінити систему забезпечення авіаційної безпеки. Саме тоді в міжнародному аеропорту імені Бен-Гуріона було впроваджено багаторівневу систему перевірки пасажирів, центральною складовою якої став поведінковий аналіз.

Основними рисами ізраїльського підходу є:

- інтерв'ювання кожного пасажирів спеціально підготовленими співробітниками (профайлерами).
- виявлення непослідовностей у відповідях, реакціях на запитання, емоційної нестабільності.
- зосередження не на тому, що несе пасажир, а на тому, ким він є і чому подорожує.
- принцип «вибіркового заглиблення» — більш глибокі перевірки для осіб, які виявляють атипову або підозрілу поведінку.

Цей підхід досі вважається одним із найбільш ефективних, попри його витратність у порівнянні з повністю автоматизованими системами [1].

Після подій 11 вересня 2001 року США спробували адаптувати ізраїльський підхід, створивши програму SPOT (Screening of Passengers by Observation Techniques). Програма передбачала використання поведінкових індикаторів, зокрема:

- уникнення зорового контакту,
- надмірної п'ятливості,
- нервової поведінки тощо.

Однак програма SPOT зазнала критики через недостатнє наукове обґрунтування

ефективності, надмірну суб'єктивність людського фактору, звинувачення у расовому профайлінгу, а також високу вартість при низькому рівні результативності.

Досвід США показує, що автоматичне копіювання методів ізраїльського профайлінгу без глибокої адаптації до конкретних умов та менталітету суспільства не працює [2].

Впродовж останніх десятиліть, проаналізувавши досвід ізраїльських та американських колег, ряд країн Європи почали застосовувати адаптивну модель впровадження профайлінгу. Сутність адаптивного впровадження профайлінгу полягає в пристосуванні до правових, етичних, культурних і технологічних особливостей кожної країни.

Основними характеристиками адаптивного підходу є:

- фокус на аналіз ризиків, а не на особу (замість поведінкового інтерв'ювання використовують аналіз даних пасажира)
- юридична обережність (забезпечення права на приватність, не порушення Статті 8 Європейської конвенції з прав людини)
- поєднання з іншими технологіями (відеоаналітика, OSINT)
- інтеграція з багаторівневими системами безпеки (зокрема з розвідданими Frontex, Europol, митним та паспортним контролем).

Адаптивне впровадження профайлінгу в Європі – це баланс між безпекою та правами людини, де акцент робиться на комбінування технологій, аналіз ризиків та дотримання етичних норм, без надмірного фокусування на поведінці конкретної особи [3].

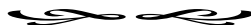
Отже, профайлінг як інструмент забезпечення безпеки на транспортних об'єктах демонструє свою ефективність тоді, коли його застосування є системним, етичним та адаптивним. Світовий досвід від ізраїльської моделі до європейських адаптивних підходів підтверджує, що поведінковий аналіз може стати потужним елементом попередження загроз, якщо його поєднувати з новітніми технологіями, аналітичними системами та правовими стандартами.

Таким чином, сучасний міжнародний профайлінг це не лише спостереження за поведінкою, а цілісна, багаторівнева система, яка включає роботу аналітиків, технологічну складову, дані розвідданих та відповідність нормативно-правовим механізмам.

Ключові слова: профайлінг, міжнародна безпека, програма поведінкового аналізу, програма SPOT (Screening of Passengers by Observation Techniques), адаптивна модель.

Список використаних джерел:

1. Ron, A., & Huiskens, R. (2001). Securing Civil Aviation: The Israeli Experience. Institute of the Study of Conflict and Terrorism. URL: https://www.researchgate.net/publication/287345830_Terrorism_and_Civil_Aviation_Security_Problems_and_Trends.
2. U.S. Government Accountability Office (GAO) Report GAO-14-159T (2013) URL: <https://www.gao.gov/products/gao-14-159>.
3. Ethnic profiling: a persisting practice in Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/-/ethnic-profiling-a-persisting-practice-in-europe/>
4. Дручек О.В. «Профайлінг як метод забезпечення державної безпеки та громадського порядку: проблеми застосування» // Науковий вісник публічного та приватного права. Випуск 1, том 2, 2018.

БАЛАНИК Яна

студентка 3 курсу

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: ТОМИН Сергій Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент,

в.о. зав. кафедри кримінального права та кримінології

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Сьогодні корупція є транснаціональним явищем і у зв'язку з цим становить загрозу всій світовій спільноті. Боротьба з нею в різних країнах здійснюється з різним ефектом та за різними напрямками.

Державами, які характеризуються найбільш ефективними антикорупційними стратегіями, на сьогодні є Фінляндія, Данія, Нова Зеландія, Ісландія, Сінгапур, Швеція, Канада, Нідерланди, Люксембург, Норвегія, Австралія, Швейцарія, Японія, Ізраїль та ряд інших країн.

Характерною особливістю організації антикорупційної діяльності у вищезгаданих країнах є усвідомлення корупції урядами цих країн як серйозної загрози національній безпеці. При цьому корупція розглядається як зовнішня та внутрішня проблема. Тому зусилля щодо обмеження корупції у цих країнах масштабні та, як правило, інституціоналізовані.

Так, система боротьби з корупцією в Нідерландах включає, зокрема, такі ключові процедурні та інституційні заходи:

- система моніторингу можливих осередків виникнення корупційних дій у державних та громадських організаціях та суворого контролю за діяльністю осіб, які перебувають у цих осередках;
- система покарань за корупційні дії, при цьому основним заходом є заборона працювати в державних організаціях та втрата всіх соціальних пільг, які надає державна служба;
- система заохочень позитивних дій посадових осіб, спрямована на те, щоб чиновнику було вигідно і в матеріальному, і в моральному плані поводитися чесно та ефективно;
- система державної безпеки боротьби з корупцією типу спеціальної поліції, яка має значні повноваження щодо виявлення випадків корупції.

Схожі заходи вживаються також в Ізраїлі та Канаді.

В інших країнах також практикують антикорупційні заходи, що успішно зарекомендували себе. Зокрема, громадянське суспільство як інститут, властивий демократичному режиму, здатне підвищити ефективність діяльності незалежних комісій у боротьбі з корупцією. Успішно такі органи функціонують у Гонконгу, Сінгапурі, Малайзії, Тайвані.

Еталонним нормативно-правовим актом, спрямованим на протидію корупції, назвали закон Південної Кореї «Про боротьбу з корупцією». Відповідно до нього право розпочинати розслідування про корупцію фактично надано будь-якому повнолітньому громадянину країни. Комітет з аудиту та інспекції (головний антикорупційний орган) зобов'язаний розпочати розслідування звинувачень за будь-якою заявою [1].

Вражає своїми успіхами антикорупційна політика Сінгапуру. У 2024 році ця країна у рейтингу найменш корумпованих посіла 4 місце [2], хоча ще у 60-х роках ХХ століття корупція була частиною державного механізму.

З того часу у країні було змінено статус та повноваження держслужбовців. Усі чиновники декларують не лише доходи, а й витрати, і за їхньою невідповідністю проводиться

розслідування. При цьому перевірці підлягають як родичі, а й друзі службовця.

Антикорупційну політику почали активно просувати у ЗМІ. Через медійну кампанію та публічне висвітлення кримінальних справ недобросовісні чиновники, а також їхні родичі фактично втратили шанс на працевлаштування в Сінгапурі.

Головна візитівка країни у сфері боротьби з корупцією – Бюро з розслідування випадків корупції (БРК). Ця структура має величезні повноваження і може проводити перевірки щодо службовця будь-якого рівня. У різні роки об'єктом розслідування ставали дії глави держави та членів його сім'ї.

За БРК закріплено право затримувати підозрюваних без рішення суду, проникати до будь-яких приміщень, перевіряти без додаткових дозволів банківські рахунки, особисту інформацію.

Щорічно до трійки країн із мінімальним рівнем корупції входить Данія.

Цікавим у датському досвіді є те, що компанії, держструктури укладають спільні угоди про нетерпимість до корупції та боротьбу з будь-якими корупційними проявами під час реалізації спільних проєктів. Як приклад – «декларація про незастосування хабарів».

Діяльність чиновників контролюється депутатами та громадянами. Кожен член парламенту має право запросити інформацію про будь-якого міністра. А громадяни наділені правом повідомляти правоохоронні органи про свої підозри щодо корупційних правопорушень, у тому числі анонімно.

Держслужбовцям заборонено мати акції іноземних компаній, щоб унеможливити лобіювання їхніх інтересів на шкоду країні. Також у Данії є публічне декларування прибутків чиновниками. Податкові служби порівнюють їх із витратами і розслідують усі розбіжності як випадки уникнення податків [3].

Заслужовують на увагу окремі антикорупційні заходи ФРН. Особливо необхідно відзначити закріплений у Антикорупційному законі у Північному Рейн-Вестфалії принцип «чотирьох очей» або, як його ще називають, «правило двох осіб». Зокрема у статті 20 визначається, що рішення про укладення контрактів, вартість яких перевищує 500 євро без ПДВ, повинні приймати щонайменше дві особи в державному секторі [4].

Таким чином, досвід інших країн свідчить, що успіх у боротьбі з корупцією можливий тільки за системного підходу, який передбачає одночасного поєднання покарання, профілактики та прозорих законів та процедур.

Україна поступово переймає практику провідних держав світу у сфері протидії корупції, проте, на сьогоднішньому етапі розвитку нашої держави все ще спостерігається певна безсистемність заходів, які вживаються для досягнення цієї мети. Найбільшою проблемою на цьому шляху, на нашу думку, залишається недостатність правового регулювання та впровадження заходів профілактичного характеру, спрямованих на виявлення корупційних ризиків та їх усунення.

Ключові слова: *корупція, службова особа, антикорупційні заходи, профілактика*

Список використаних джерел:

1. Боротьба з корупцією в різних країнах світу, презентація URL: <https://naurok.com.ua/borotba-z-korupcieyu-v-riznih-kra-nah-svitu-prezentaciya-132453.html>
2. Рейтинг країн за корупцією: на якому місці Україна. URL: <https://www.ukr.net/news/details/society/109555230.html>
3. Антикорупційний досвід Данії. URL: <https://www.gurt.org.ua/articles/49562/>
4. Василенко Т.С. Досвід запобігання корупції у Німеччині. Матеріали XIX Всеукр. наук. конф. з кримінології для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Харків, 2 груд. 2019 р.). Харків, 2019. С. 15–17. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/17301>

БАЛЮК Вікторія

*студентка 1 курсу зі скороченим терміном навчання
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

ТЕПАК Святослав Ярославович

*доктор філософії, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗМІНИ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ З РАТИФІКАЦІЄЮ РИМСЬКОГО СТАТУТУ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Питання необхідності ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду тривалий час активно піднімалася юридичною спільнотою в Україні. Римський статут був підписаний від імені України ще 20 січня 2000 року, однак протягом майже 24 років український парламент постійно відкладав питання щодо його ратифікації. Причиною таких зволікань були численні дискусії стосовно неузгодженості положень національного законодавства із положеннями Римського статуту, а також різного роду побоювання, що саме українські військові будуть звинувачені у вчиненні воєнних злочинів на підставі сфабрикованих заяв держави-агресора [7].

Агресія Російської Федерації щодо України суттєво вплинула на всі сфери життя в нашій державі, що викликало необхідність протидії новим кримінальним правопорушенням. Саме тому 21 серпня 2024 року Верховна Рада України ратифікувала Римський статут, ухваливши Закон України № 3909-IX «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» [4].

09 жовтня 2024 року Верховна Рада України ухвалила імплементаційний Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього», який є завершальним кроком у процесі ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду [3].

Варто зазначити, що даний закон адаптує кримінальне та кримінальне процесуальне законодавства України до положень права Європейського Союзу, а саме запроваджується принцип універсальної юрисдикції щодо злочинів агресії, геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та застосування зброї масового знищення, тобто, такої дії законодавства про кримінальну відповідальність, що не пов'язана з місцем вчинення злочину, громадянством, постійним місцем проживання підозрюваного чи потерпілого або шкодою національним інтересам держави (зміни до статті 8 Кримінального кодексу України) [1].

Доповнення Кримінального кодексу України новою статтею 31¹ (Кримінальна відповідальність військових командирів, інших осіб, що фактично діють як військові командири, та інших начальників) передбачає імплементацію інституту командної відповідальності, регламентовану статтею 28 Римського статуту Міжнародного кримінального суду [2].

Завдяки імплементаційному закону в українському законодавстві визначено покарання за такі види кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку як геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії [1].

Так, відповідно до нової редакції статті 442 Кримінального кодексу України, злочин геноциду стає тяжким злочином, а кримінально караними діями стають умисно вчинені з метою повного або часткового знищення національної, етнічної, расової чи релігійної групи

як такої Прямі та публічні заклики до вчинення зазначених вище діянь, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких діянь з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів, караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років [2].

Варто зазначити, що доповнення Кримінального кодексу України статтею 442¹ (Злочини проти людяності), запроваджує в Україні кримінальну відповідальність за злочини проти людяності та імплементує статтю 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Також, з метою приведення у відповідність до статті 8 Римського статуту, змінилася назва статті 437 «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни» на «Злочин агресії», а також статті 438 «Порушення законів та звичаїв війни» на «Воєнні злочини» [5].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що прийняття Верховною Радою України імплементаційного Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України» у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду мала кілька важливих аспектів.

По-перше, в умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації проти України і вчинення численних злочинів державою-агресором, ратифікація Римського статуту надає нашій державі доступ до ресурсів Міжнародного кримінального суду та інструменти для притягнення до відповідальності політичного та військового керівництва, а також військовослужбовців Російської Федерації, які вчинили особливо тяжкі злочини на території України та щодо її громадян [7]. По-друге, ратифікація Римського статуту наділяє Україну не лише певним обсягом зобов'язань у процесі співпраці з Міжнародним кримінальним судом згідно з поданими нею заявами, а й надає можливість Україні як повноцінному члену Римського статуту брати участь в діяльності Міжнародного кримінального суду. По-третє, ратифікація Римського статуту – це обов'язковий крок на шляху до європейської інтеграції України та виконання нашої державою міжнародних зобов'язань, передбачених в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [6]. По-четверте, зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів дозволять Україні самостійно розслідувати міжнародні та воєнні злочини, оскільки Римський статут Міжнародного кримінального суду базується на принципі компліментарності. По-п'яте, ратифікація Римського статуту підвищує репутацію України на міжнародній арені як країни, яка підтримує принципи міжнародного правосуддя та сигналізує про відкритість України до повноцінної співпраці з метою забезпечення невідворотного притягнення до відповідальності осіб, причетних до найбільш тяжких злочинів [1].

Ключові слова: право, відповідальність, Римський статут, Кримінальний кодекс, Міжнародний кримінальний суд.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України прийняла імплементаційний Закон «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього». URL: <https://court.gov.ua/press/news/1683067/> (дата звернення: 20.05.2025).
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2314-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3056> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : Закон України від 09.10.2024 №4012-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4012-20#n7> (дата звернення: 20.05.2025).
4. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до

нього : Закон України від 21.08.2024 № 3909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#Text> (дата звернення: 20.05.2025).

5. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588/ed20240821#Text (дата звернення: 20.05.2025).

6. Угода про асоціацію між Україною з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 20.05.2025).

7. Що означає ратифікація Римського статуту для України? URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytcs/231201_shcho-oznacha-ratifikatsya-rimskogo-statutu-dlya-ukrani (дата звернення 20.05.2025).

БОЛЕХАН Вікторія

студентка 4 курсу

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

КУЧЕРА Анна Миколаївна

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри загальноправових та гуманітарних дисциплін
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМ ЯКОСТІ ПОВІТРЯ В АНГЛОМОВНІЙ «THE NEW YORK TIMES»

Особливої шкоди навколишньому природному середовищу почав завдавати техногенний вплив з розвитком технологій у XIX столітті. Власне тоді й виникла потреба в широкому інформуванні та обговоренні проблем захисту довкілля в друкованих засобах масової інформації, які на той час вже були засновані та регулярно видавалися.

Серед важливих друкованих ЗМІ слід відмітити «The New York Times».

«The New York Times» – найстаріша і третя за популярністю після «The Wall Street Journal» і «USA Today» щоденна газета у Сполучених Штатах Америки. Заснована 18 вересня 1851 року, відтоді видається без перерви. Газета 112 разів виграла Пулітцерівську премію, більше ніж будь-яке інше новинне видання. Вважається однією з найвпливовіших газет світу. Вебсайт «The New York Times» є одним з найпопулярніших новинних сайтів з відвідуваністю в 30 мільйонів осіб на місяць.

В газеті окремими рубриками виділено клімат і навколишнє середовище, здоров'я.

У виданні за 19 березня 2024 року знаходимо публікацію про дослідження якості повітря авторства Делгер Ерденесанаа «Одне, що об'єднує більшість країн: небезпечне повітря» («One Thing Most Countries Have in Common: Unsafe Air»).

В матеріалі роз'яснено, що досліджуване забруднення називають дрібними твердими частинками, або PM_{2,5}, оскільки це тверді частинки розміром менше 2,5 мікрметра: достатньо малі, щоб потрапити в кров. PM_{2,5} є найбільш смертоносною формою забруднення повітря, яка щороку призводить до мільйонів передчасних смертей. «Забруднення повітря та зміна клімату мають одну й ту ж причину – викопне паливо», – сказав Глорі Долфін Хаммес, генеральний директор північноамериканського підрозділу IQAir [1]. Всесвітня організація охорони здоров'я встановлює рекомендації, згідно з якими люди не повинні вдихати в середньому більше 5 мікрограмів дрібних твердих часток на кубічний метр повітря протягом

року. Агентство з охорони навколишнього середовища США нещодавно запропонувало посилити свій стандарт з 12 до 9 мікрограмів на кубічний метр [1].

Зазначено, що кілька оаз чистого повітря, які відповідають рекомендаціям Всесвітньої організації охорони здоров'я, це переважно острови, а також Австралія та північноєвропейські країни Фінляндії та Естонії. Серед неуспішних країн, де проживає переважна більшість населення, країни з найгіршою якістю повітря були переважно в Азії та Африці. Дослівно цитуємо: "The World Health Organization sets a guideline that people shouldn't breathe more than 5 micrograms of fine particulate matter per cubic meter of air, on average, throughout a year. The U.S. Environmental Protection Agency recently proposed tightening its standard from 12 to 9 micrograms per cubic meter. The few oases of clean air that meet World Health Organization guidelines are mostly islands, as well as Australia and the northern European countries of Finland and Estonia. Of the non-achievers, where the vast majority of the human population lives, the countries with the worst air quality were mostly in Asia and Africa" [1].

Співзвучна цій публікація Клер Браун від 1 травня 2025 року «Чи може Каліфорнія встановлювати власні правила щодо забруднення повітря?» («Can California Set Its Own Air Pollution Rules?»), в якій зазначено, що згідно із Законом про чисте повітря 1970 року, Каліфорнія може отримати звільнення від вимог щодо впровадження стандартів забруднення повітря, які є суворішими за національні правила. Йдеться по нові правила, які забороняють продаж нових автомобілів з бензиновим двигуном до 2035 року.

Заборона Каліфорнії на продаж нових автомобілів з бензиновим двигуном є однією з найамбітішних кліматичних політик країни. «Каліфорнійська відмова від заборони дуже й дуже важлива, особливо враховуючи, що автомобілі зараз є найбільшим джерелом викидів парникових газів у Сполучених Штатах», – сказав Майкл Джеррард, директор Центру права зміни клімату імені Сабіна при Колумбійському університеті. Цитуємо дослівно: "The California waiver is very, very important, especially since motor vehicles are now the single largest source of greenhouse gas emissions in the United States" [2].

На підставі аналізу вибраних публікацій «The New York Times» приходимо до висновку, що редакційна політика видання направлена на всебічне та об'єктивне обговорення, з-поміж інших, й екологічних проблем та можливих шляхів їх вирішення. Адже екологія, як і політика, має великий суспільний запит.

Ключові слова: *якість повітря, The New York Times, публікації, дрібні тверді частинки PM_{2,5}, автомобілі з бензиновим двигуном.*

Список використаних джерел:

1. Делгер Ерденесанаа. Одне, що об'єднує більшість країн: небезпечне повітря. (One Thing Most Countries Have in Common: Unsafe Air). The New York Times за 19 березня 2024 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2024/03/19/climate/air-pollution-pm25.html> (дата звернення 20.05.2025).
2. Клер Браун. Чи може Каліфорнія встановлювати власні правила щодо забруднення повітря?. (Can California Set Its Own Air Pollution Rules?). The New York Times за 01 травня 2025 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2025/05/01/climate/california-air-pollution-electric-vehicles.html> (дата звернення 20.05.2025).

ВАСИЛІВ Ангеліна

студентка 2 курсу

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»***Науковий керівник:****ПАВЛОВСЬКА Леся Володимирівна**

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Закон України “Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану” 15 березня 2022 року № 2136-IX, визначив особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану [1]. Положення вказаного закону дещо обмежують права працівників на час воєнного стану, а тому актуальним є захист їхніх прав та інтересів, враховуючи сучасні реалії нашого життя.

У системі права на захист трудових прав ключове місце належить судовому захисту, під яким розуміють діяльність органів судової влади, що здійснює захист прав та законних інтересів громадян [2, с.132].

Положення КЗпП України (ст. 221) визначають можливість вирішення трудових спорів комісіями по трудових спорах та місцевими загальними судами [3]. У ст. 232 КЗпП України міститься перелік трудових спорів, які розглядаються безпосередньо судами, що свідчить про домінування у чинному трудовому законодавстві порядку досудового розгляду трудових спорів комісіями по трудових спорах, які й досі є обов’язковим первинним органом по розгляду трудових спорів між працівником і роботодавцем, що виникають на підприємствах, в установах, організаціях. В той же час право на безпосереднє звернення до суду за захистом порушеного права гарантується Конституцією України та є найважливішою юридичною гарантією прав і свобод людини і громадянина, а тому у разі якщо комісія по трудових спорах на підприємстві створена, але працівник надає перевагу суду, як органу по розгляду трудових спорів, то обмежити його у праві на звернення до суду не може ніхто [4, с. 198]

КЗпП України встановлює загальний строк звернення працівника до суду із заявою - це тримісячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права (ч.1 ст.233). В той же час, у справах про звільнення працівник має право звернутися до суду в місячний строк з дня вручення копії наказу (розпорядження) про звільнення, а у справах про виплату всіх сум, що належать працівникові при звільненні, - у тримісячний строк з дня одержання ним письмового повідомлення про суми, нараховані та виплачені йому при звільненні [3]. У разі пропуску з поважних причин зазначених вище строків, суд може їх поновити. Поважність причин для поновлення строку суд визначає в кожному конкретному випадку. Слід зазначити, що загроза життю і здоров’ю особи після запровадження воєнного стану, особливо на тих територіях України, які були тимчасово окуповані або ж межували з ними, є поважною причиною для їх поновлення.

За правилами підсудності позови, що виникають із трудових відносин, можуть пред’являтися до суду за місцем знаходження юридичної особи – відповідача згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, або за зареєстрованим місцем проживання чи перебування особи, трудові права якої порушені (ст. ст. 27, 28 ЦПК України) [5]. Але враховуючи воєнний стан, подати заяву за місцем знаходження юридичної особи-роботодавця стає неможливим через активні бойові

дії, окупацію територій та через неможливість судами здійснювати правосуддя на відповідних територіях. Тому законодавство передбачає визначення іншого суду який буде здійснювати правосуддя на території суду, що припинив діяльність та який найбільш територіально наближений до суду, роботу якого припинено. Питання про зміну територіальної підсудності під час воєнного стану вирішує своїми розпорядженнями голова Верховного Суду, які публікуються на офіційному веб-сайті. Так, станом на лютий 2025 року 181 суд змінив територіальну підсудність на території України, де у зв'язку із війною, неможливе здійснення правосуддя судами загальної юрисдикції. З них лише 57 відновили роботу після звільнення територій та стабілізації ситуації [6].

Працівники, які переїхали у більш безпечні регіони України, також не позбавлені права на звернення до суду з захистом свого порушеного права чи інтересу, адже вони вправі подати заяву за місцем свого перебування.

Аналіз судових рішень з початку повномасштабної війни в Україні свідчить, що найбільш поширеними позовами в сфері трудових правовідносин є заяви щодо призупинення дії трудового договору, звільнення за відсутності на роботі, компенсація за вимушений простій, а також звільнення у зв'язку з відсутністю інформації про працівника [6].

Таким чином, захист трудових прав та законних інтересів працівників у судах на сьогодні є ефективною формою в системі юрисдикційного захисту трудових прав. Справи що виникають з трудових правовідносин розглядаються за правилами цивільного судочинства у порядку спрощеного позовного провадження та у наказному провадженні.

Ключові слова: працівник, судовий захист, трудові права, юрисдикційна форма захисту.

Список використаних джерел:

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX. Голос України від 23 березня 2022р. №64.
2. Буряк Я. Захист прав та законних інтересів працівників судами загальної юрисдикції. Підприємництво, господарство і право 2019. №5. С.132-135.
3. Кодекс законів про працю. Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71р. ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375.
4. Павловська Л.В., Романюк А.Б. Юрисдикційні форми захисту трудових прав та законних інтересів працівників. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал» №1. 2023. С.196-199. URL <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/46>
5. Цивільний процесуальний кодекс від 18 березня 2004 року № 1618-IV Відомості Верховної Ради України, 2004, № 40-41, 42, ст.492
6. Судова влада України. Офіційний веб-сайт URL.: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/terutor_pidsudnist/

ВОЛОШИН Іван

студент 1-го курсу магістратури
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: ВОЛЯНЮК Тетяна Анатоліївна

доктор філософії
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ ТА ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ: ПРАВОВІ ПРОГАЛИНИ ТА ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Зростаюча популярність криптовалют таких як Bitcoin, Ethereum, Tether створила нові можливості для розвитку фінансових технологій, однак, водночас породила серйозні загрози для глобальної та національної безпеки. Особливої актуальності це питання набуває в контексті України, яка перебуває у стані збройної агресії, що вимагає максимальної прозорості та контролю над фінансовими потоками [1].

Спираючись на статті О. Ю. Орлюк [2], криптовалюти можуть легко використовуватися для обходу фінансового моніторингу, створюючи передумови для фінансування незаконної діяльності, зокрема тероризму.

Традиційні схеми відмивання доходів включають три етапи: розміщення, нашарування та інтеграцію. Криптовалюти дозволяють легко проходити другий етап - нашарування - завдяки анонімності, швидкості транзакцій і транскордонності.

За даними звіту FATF за 2021 рік, криптовалюти дедалі частіше використовуються для обігу коштів, пов'язаних із незаконною діяльністю, зокрема кіберзлочинністю, наркоторгівлею, торгівлею людьми та тероризмом.

Фінансування терористичних організацій за допомогою криптовалют набуло особливої небезпеки в умовах війни. Зокрема, вказується, що терористичні угруповання використовують благодійні платформи з криптогаманцями для збору коштів. Як зазначає А. С. Панченко [3], псевдоанонімність криптовалют дає змогу не лише приховувати джерела фінансування, а й створювати системи краудфандингу для підтримки бойових дій.

Криптовалютні транзакції базуються на блокчейні - відкритому реєстрі, в якому всі операції є публічними. Проте ідентифікація реального власника гаманця є складною або неможливою без залучення провайдерів, що не завжди діють у правовому полі.

Терористи можуть здійснювати міжнародні перекази коштів, мінаючи контрольовані канали, що особливо актуально в умовах дії санкцій та посилення банківського комплаєнсу.

Відомі випадки публікації адрес криптогаманців на сайтах, у месенджерах та соціальних платформах із закликами підтримати "опір" або "гуманітарну місію", що часто є прикриттям для фінансування збройних угруповань.

Використання peer-to-peer платформ (наприклад, LocalBitcoins, Paxful) дозволяє уникнути перевірки особи, а сервіси типу coin mixers (наприклад, Tornado Cash) ускладнюють трасування джерела коштів.

Ізраїльська служба безпеки Shin Bet виявила, що воєнізоване крило ХАМАС – «Бригади аль-Кассама» - активно використовувало Bitcoin для отримання пожертв. QR-коди з адресами гаманців розміщувалися у Telegram-каналах і Twitter. У результаті було конфісковано десятки криптогаманців, пов'язаних із терористичною мережею.

У 2019 році правоохоронні органи США закрили низку сайтів, серед яких фіктивна благодійна організація «Al Sadaqah», через яку ISIS отримував криптоперекази. Було конфісковано понад 150 криптогаманців.

Міністерство фінансів США повідомило про використання криптовалют бойовиками

Хезболли у зв'язку з міжнародними грошовими операціями. Йшлося про залучення Hawala-мереж і обмінників, що працювали в обхід фінансових регуляторів у Лівані, Сирії та Ірані [4].

У Туреччині затримано організаторів каналу з фінансування бойовиків у Сирії. Схема включала транзакції на суму близько \$500 тис. через криптовалюту, зокрема через біткойн. Транзакції проходили через біржі, що не застосовували політику KYC.

У державах-членах ЄС набула чинності Регламентація MiCA (Markets in Crypto Assets Regulation, 2023), яка встановлює вимоги до постачальників криптовалютних послуг, включно з обов'язковою верифікацією клієнтів. США ж активно застосовують законодавство FinCEN, згідно з яким провайдери гаманців та обмінники зобов'язані проходити ліцензування та звітувати про підозрілі транзакції.

На території України це питання ще вимагає врегулювання, бо на сьогоднішній день є тільки Закон України «Про віртуальні активи» 2021 року, який не набрав чинності - визначає правовий статус віртуальних активів, регулює порядок їх обігу, нагляд з боку НБУ та НКЦПФР.

Відсутність належного контролю за криптовалютами в Україні створює потенційні ризики, фінансування проросійських структур через криптовалютні платформи, виведення коштів з економіки в тіньовий сектор, що послаблює фіскальну стабільність, кіберзагрози та шахрайство, пов'язані з децентралізованими обмінниками та DeFi-платформами.

На думку автора для ефективного реагування на загрози використання криптовалют необхідно внести зміни до чинного законодавства:

1. Запровадити обов'язкову ідентифікацію контрагентів криптовалютних транзакцій (Travel Rule) відповідно до стандартів FATF.
2. Надати ДСФМУ розширені повноваження з контролю за операціями з віртуальними активами, у тому числі на DeFi-платформах.
3. Заборонити або обмежити обіг "приватних" монет (таких як Monero, Dash) на території України.
4. Зобов'язати постачальників криптовалютних послуг отримувати ліцензії, із внесенням відповідних змін до Закону «Про ліцензування видів господарської діяльності».
5. Інтегрувати моніторинг криптотранзакцій у систему національної безпеки, включаючи СБУ як суб'єкта фінансового нагляду.

Фінансування тероризму за допомогою криптовалют є новітнім викликом у сфері глобальної безпеки. Незважаючи на те, що криптовалюти не стали основним джерелом фінансування терористичної діяльності, їх використання свідчить про адаптивність терористичних мереж до технологічного прогресу. У зв'язку з цим надзвичайно важливим є розвиток міжнародного правового регулювання криптовалютного ринку, підвищення прозорості бірж і платформ, а також посилення кіберрозвідки та фінансового моніторингу.

Ключові слова: криптовалюта, транзакція, фінансовий моніторинг, ідентифікація клієнтів, відмивання доходів, фінансування тероризму.

Список використаних джерел:

1. Савчук М. Ю. Криптовалюта: правовий статус і ризики легалізації доходів. – Фінансове право, 2022. – № 4.
2. Орлюк О. Ю. Правові засади запобігання використанню криптовалют у злочинних цілях. – Право України, 2021. – № 6.
3. Панченко А. С. Фінансування тероризму в умовах гібридної війни: роль віртуальних активів. – Національна безпека і оборона, 2022. – № 3.
4. Financial Action Task Force (FATF). Updated Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. – October 2021.

ГІРАК Олег

студент 4-го курсу

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: ЛЕШАНИЧ Світлана Євгенівна

кандидат економічних наук,

ст. викл. кафедри міжнародного,

конституційного і адміністративного права

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних реаліях, коли в Україні діє воєнний стан через збройну агресію РФ, питання забезпечення прав і свобод людини набуло особливої гостроти. Воєнний стан передбачає можливість тимчасового обмеження окремих прав громадян, що викликає багато правових, соціальних та етичних питань.

Важливо розуміти, які саме права можуть бути обмежені, в яких межах і на яких законних підставах. Це дозволяє уникнути зловживань з боку влади та водночас підтримувати стабільність і безпеку в країні. Дослідження цієї теми є важливим для підвищення правової грамотності населення, та для кращого розуміння того, як забезпечити баланс між захистом держави і дотриманням прав кожної людини.

Права людини — це основа будь-якого демократичного суспільства. Вони гарантують кожному з нас свободу, гідність, безпеку та справедливість. Особливе місце в системі прав і свобод людини і громадянина посідають конституційні права і свободи, які разом із відповідними обов'язками встановлено в основному законі кожної держави. Проте в умовах війни, коли держава змушена захищати свою незалежність і безпеку громадян, постає складне питання: як забезпечити права людини під час воєнного стану? Наразі конституційне законодавство держав світу, в тому числі і України, передбачає можливість обмеження прав і свобод людини на повністю законних підставах.

Якщо розглядати особливості прав та свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану, то в першу чергу необхідно звернути увагу на поняття «воєнний стан». Воєнний стан, згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. [6]

Правовою основою введення воєнного стану в Україні є Конституція України, Закони України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року, «Про оборону України» від 06 грудня 1991 року, «Про державний матеріальний резерв» від 24 січня 1997 року, «Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період» від 20 жовтня 1998 року та Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях», затверджений Верховною Радою України 24 лютого 2022 року [8, 5, 3, 7, 4].

Запровадження особливого правового режиму завжди, зокрема воєнного стану, є

потенційною загрозою для основних прав і свобод, саме тому чинне законодавство України містить низку важливих гарантій охорони прав людини. Зокрема, передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» обмеження конституційних прав і свобод громадян, які можуть бути застосовані за умов надзвичайного та воєнного стану, є вичерпними й розширеному тлумаченню не підлягають. Термін їх застосування не може перевищувати терміну, протягом якого триває надзвичайний чи воєнний стан. [1] Важливо наголосити: відповідно до частини другої статті 64 Конституції України, є перелік прав, які не можуть бути обмежені навіть за умов воєнного стану. Це, зокрема, право на життя, повага до гідності, заборона катувань, право на справедливий суд тощо. Ці норми є непорушними — вони становлять основу людської гідності та правового захисту. [8]

Перелік прав, які не підлягають обмеженню, навіть під час дії воєнного стану, виступає конституційною гарантією прав людини і громадянина. Це важливий аспект для забезпечення основних прав та свобод людини та громадянина за будь-яких умов, адже побудова демократичної держави передбачає не лише проголошення, а й забезпечення прав людини в будь-яких ситуаціях.

Відповідно до Указу Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України.[9]

Проте, навіть ці обмеження повинні відповідати принципам правової держави — бути обґрунтованими, чітко врегульованими законом, обмеженими в часі та спрямованими на захист інтересів суспільства. [2] В умовах воєнного стану не скасовуються певні права, а обмежується їх здійснення, тобто обсяг прав. Проте невід'ємні права та свободи, такі як право на життя, право на житло, право на повагу до гідності та інші, не підлягають будь-якому обмеженню і захищаються відповідними нормативно-правовими актами.

Отже, у сучасному світі застосування обмежень прав і свобод людини є одним з основних елементів взаємовідносин людини з державою. Права людини залишаються важливою цінністю навіть в умовах воєнного стану. Хоча певні обмеження допускаються законодавством, вони повинні бути обмежені часом, обґрунтованими і пропорційними ситуації, мати законодавче підґрунтя та легітимну мету, використовуватися згідно з принципами демократії та правової держави з метою захисту інтересів суспільства, а також прав і свобод інших громадян. Законодавство визначає межі можливих обмежень та вичерпний перелік підстав для них, а також установлює низку прав, які за будь-яких обставин не можуть бути обмежені. Держава повинна дотримуватися Конституції України, міжнародного гуманітарного права та прав людини, навіть під час збройного конфлікту.

Захист прав людини в умовах війни є важливим індикатором зрілості правової системи та рівня демократичного розвитку країни.

Ключові слова: *воєнний стан, права людини, обмеження прав та свобод.*

Список використаних джерел:

1. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 1. С. 381-384.
2. Лазарєв В. В., Малиновська Т. М. Особливості гарантування прав і свобод людини в умовах воєнного стану. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану. Харків, 2022. С. 71-73.
3. Про державний матеріальний резерв : Закон України від 24 січня 1997 р. № 51/97-вр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/97-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лютого 2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>

5. Про оборону України : Закон України від 06 грудня 1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
7. Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період : Закон України від 20 жовтня 1998 р. № 194-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/194-14#Text>
8. Конституція України від 28 червня 1996 року. N 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>

ГРИНЬКО Богдана

студентка 3-го курсу

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: СМУШАК Олександра Маркіянівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Злочинність серед неповнолітніх є складним соціальним явищем, що відображає як індивідуальні риси, так і суперечності в суспільстві. В умовах війни та соціально-економічних змін в Україні вивчення причин девіантної поведінки молоді набуває особливої актуальності. Протиправна поведінка неповнолітніх зумовлена впливом багатьох чинників, які охоплюють різні сфери життя: родину, суспільство, психологічний стан особистості, інформаційне середовище, а також деструктивні наслідки війни, що позначились на цих сферах.

Проблема злочинності серед неповнолітніх постійно цікавить науковців і практиків, оскільки ця вікова група найбільш вразлива до кримінального впливу.

У статті Н. Рогатинської та І. Ятчишиної наголошується, що соціальне середовище і його суперечності визначально впливають на моральне формування молоді та сприяють злочинності. Вони виділяють сім'ю як ключову соціальну структуру, де формується особистість неповнолітнього [1, с. 79].

Більшість неповнолітніх, які вчиняють правопорушення, походять із неблагополучних сімей. Важливо зазначити, що неблагополучною може бути не лише соціально незахищена сім'я, але й родина з високим матеріальним рівнем, у якій відсутня емоційна підтримка та здоровий мікроклімат [1, с. 79].

На жаль, війна змусила багато українських сімей покинути домівки, втратити дохід і рідних, що порушило емоційний баланс у родинах, послабило батьківський контроль і зруйнувало відчуття безпеки. Діти часто залишаються з одним із батьків, через мобілізацію або загибель іншого, що обмежує увагу та підтримку, ускладнює формування здорової моделі сім'ї й підвищує ризик девіантної поведінки.

Варто зазначити, що сім'я, хоч і є основою соціалізації, проте не є єдиним чинником

формування особистості неповнолітнього. Важливу роль також відіграють заклади загальної та професійної освіти.

Школа часто не виправдовує очікувань через низький авторитет педагогів, брак кваліфікації та орієнтацію на штучно високі показники без індивідуального підходу, що віддаляє підлітків від навчання.

Дедалі більше школярів орієнтуються на швидке матеріальне збагачення, наслідуючи "успішних" підприємців, для яких мета виправдовує засоби. Внаслідок цього знання та освіта перестають асоціюватися з життєвим успіхом, а поведінка частини молоді починає балансувати на межі правопорушень [2, с. 263].

Особливо руйнівною для освіти стала повномасштабна війна, яка поглибила проблеми: зруйновані школи, масовий перехід на дистанційне навчання та втрата стабільного освітнього процесу. Нерегулярність дистанційної форми навчання, через технічні проблеми, віддаляє учнів від навчання. Найуразливішими залишаються діти переселенців із зон бойових дій, які втратили не лише школи, а й соціальні зв'язки. Педагоги, перебуваючи в стресі, не завжди можуть надати потрібну підтримку, що знижує авторитет освіти серед підлітків.

Після сім'ї та школи значний вплив на формування злочинної поведінки має коло спілкування дитини – друзі та її приналежність до певної соціальної групи. Підлітки прагнуть самоствердження й лідерства, що іноді супроводжується безглуздими проявами жорстокості та насильства під час скоєння злочинів [1, с. 79].

Слід зазначити що підлітки, через свій особливий психофізіологічний стан, можуть потрапляти під вплив оточення та наслідувати його поведінку, яка не завжди є допустимою з точки зору закону чи моралі. Це може призводити до конфлікту з суспільством, що найчастіше проявляється у вчиненні злочинів [3, с. 229].

Війна виступає не лише руйнівним чинником, але й сильним джерелом травматизації для психіки підлітків, яка є особливо чутливою, вразливою для стресів та ще не повністю сформованою.

Антонюк А.Б. зазначає, що псих травми, спричинені війною, можуть з часом призвести до зростання тяжких насильницьких злочинів — убивств, хуліганства, зґвалтувань, розбої, викрадень та інших [3, с. 229].

ЗМІ та цифрові технології також впливають на злочинну поведінку неповнолітніх. Особливу роль у цьому процесі відіграють телебачення та кіно у культивуванні "злочинної ідеології" серед молоді. Кримінальні сюжети, які транслиуються на телебаченні та в Інтернеті відтворюють реальність злочинності і викликають масовий інтерес. Шкоду також завдає романтизація злочинного життя, аморальність і брутальність у ЗМІ.

Соціальні медіа під час війни стали своєрідною зброєю, що впливає на психоемоційний стан неповнолітніх і суспільства. Поширеною практикою в ЗМІ є публікації про залучення дітей агресором до збройного конфлікту, зокрема через вербування в соціальних мережах.

З одного боку, медіа під час війни сприяють зв'язку та психологічній підтримці, позитивно впливаючи на психічне здоров'я. З іншого – надмірний вміст трагічних новин може посилювати тривожність, стрес і емоційне вигорання.

Всі ці фактори комплексно накладаються один на одного, що в свою чергу створюють умови для зародження неповнолітньої злочинності.

Аналізуючи статистичні данні протягом 2022–2024 років рівень злочинності не був стабільним. В цілому спостерігається зростання злочинності неповнолітніх з 1291 до 1363 зареєстрованих кримінальних правопорушень. Присутня негативна тенденція у збільшенні питомої ваги особливо тяжких злочинів [5, с. 344].

Важливо також врахувати, що багато кримінальних правопорушень неповнолітніх залишаються латентними, бо їм не надають належної уваги. Дорослі часто не повідомляють про крадіжки в сім'ї, серед сусідів, у школі та про відбирання дрібних речей у молодших.

Узагальнюючи причини підліткової злочинності можна окреслити заходи її

запобігання. Серед них — не лише матеріальне забезпечення, а й створення умов для емоційного відновлення та розвитку дітей у післявоєнний період.

Важливим напрямом профілактики є розвиток емоційного інтелекту, що сприяє самоконтролю, стресостійкості та знижує ризик девіантної поведінки.

Важлива роль належить педагогам, яких необхідно навчати створювати безпечний простір, скринінгувати психоемоційний стан дітей та способам їх стабілізації. Освіта є превентивним інструментом, адже комунікація та творчість під час навчання сприяють зниженню тривожності [6, с. 59-60].

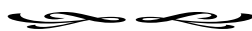
Крім того, пріоритетними в умовах війни є цифрова безпека та розвиток критичного мислення для захисту від дезінформації та маніпуляцій. Важливо формувати навички безпечної поведінки в інтернеті за допомогою інноваційних методів, таких як гейміфікація та онлайн-курси [7, с. 64-65].

У контексті системної роботи важливим елементом є розвиток ювенальної превенції, яка в Україні впроваджується через ювенальну пробацію, що базується на державній опіці над неповнолітніми. Превенція дитячої злочинності є пріоритетом Національної поліції, що передбачає співпрацю органів ювенальної превенції з громадськістю, навчальними закладами, волонтерами, педагогами та центрами для ВПО для виявлення дітей групи ризику та забезпечення їх соціально-психологічної адаптації [4, с. 84-85].

Вплив війни на дітей триватиме ще довго після її завершення. Тому нашою метою є забезпечення реалізації всіх можливих заходів, що сприятимуть їхньому фізичному, психологічному та соціальному розвитку, адже вони – наше майбутнє, саме від них залежить розвиток нашої країни, тож їхня безпека є нашим пріоритетом.

Список використаних джерел:

1. Рогатинська Н., Ятчишина І. Злочинність неповнолітніх. *Збірник наукових праць Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету*. 2023. вип. 3 : Актуальні проблеми правознавства. С. 77–83.
2. Черней В. В., Джужа А. В. Кримінологія. Київ : Освіта України, 2020. 611 с.
3. Антонюк А. Б. Профілактичні заходи щодо злочинності серед неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Т. 3 : 85. С. 226–230.
4. Кошелюк Р. Ювенальна превенція в Україні: зміст та напрями діяльності. *Соціально-психологічна допомога і соціальна робота: виклики сучасності*, Луцьк, Україна, 10–11 квіт. 2025. Луцьк, 2025. С. 84–88.
5. Продан Т. В., Дякур М. Д. Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Т. 4 : 86. С. 344–349.
6. Луценко Ю. А. Трансформація освіти у воєнний та повоєнний період: інструменти розбудови безпечного простору у класі. *Втягнення дітей у військові конфлікти: кримінально-правові та психолого-педагогічні механізми реагування*, матеріали конф. м. Харків, Україна, 25 жовт. 2024. Харків : Право, 2024. С. 58–62.
7. Майстренко О. С., Габорець О. А. Формування навичок цифрової безпеки у дітей під час війни: інноваційні підходи в освіті. *Втягнення дітей у військові конфлікти: кримінально-правові та психолого-педагогічні механізми реагування*, матеріали конф. м. Харків, Україна, 25 жовт. 2024. Харків : Право, 2024. С. 63–65.

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗУПИНЕННЯ ДІЇ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

Після запровадження воєнного стану 24.02.2022 року у березні Верховною Радою України було прийнято Закон України “Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану” від 15.03.2022 № 2136-IX, який визначає особливості трудових відносин на час воєнного стану. Вказаним законом законодавцем сформульоване нове для вітчизняного трудового права поняття - призупинення дії трудового договору у зв’язку з військовою агресією проти України, що виключає можливість надання та виконання роботи (ч.1 ст.13) [1].

Як впливає із законодавчого визначення поняття призупинення дії трудового договору, це тимчасове припинення попередньо узгодженої між працівником і роботодавцем та визначеної у договорі трудової функції працівника у зв’язку із унеможливленням її забезпечення роботодавцем через збройну агресію проти України.

Призупинення трудового договору є тимчасовим, тобто може тривати лише на період запровадженого в країні воєнного стану. Після припинення чи скасування воєнного стану, трудовий договір продовжує свою дію. Тимчасовий характер призупинення дії трудового договору визначений лише воєнним станом. Тобто це єдина підстава для його застосування. Це відрізняє його від інших понять, які визначені у трудовому законодавстві, наприклад простою, що може мати місце не лише у разі введення воєнного стану, а й через організаційні, технічні умови чи інші обставини (ст. 32 КЗпП України) [2].

Призупинення дії трудового договору передбачає повне припинення виконання працівником своїх трудових обов’язків, але воно не тягне за собою припинення трудових відносин, тобто за особою зберігається статус працівника, тобто комплекс прав, обов’язків та відповідальності під час виконання ним трудової функції. Як видається, невиконання працівником безпосередньо власною працею трудової функції ставить під сумнів набуття ним статусу працівника, що фактично має місце у разі призупинення дії трудового договору. Однак з вказаного правила є винятки, які пов’язані з непередбаченими чи іншими обставинами, які не завжди охоплюються волею і бажанням особи працівника. Тому, призупинення дії трудового договору зумовлене введенням воєнного стану в країні та неможливістю роботодавцем забезпечити працівника роботою в першу чергу через перебування підприємства, установи, організації у зоні бойових дій та загрозу життю працівника. Наявність загрози для життя за здоров’я працівника, відсутність можливості виконувати вказану роботу дистанційно – є підставою для призупинення дії трудового договору навіть при наявності бажання працівника і далі продовжувати працювати. Тобто умовою призупинення дії трудового договору є неможливість роботодавця надати роботу, а працівника - виконувати її [3, с.35].

Слід зазначити, що відповідно до роз’яснення Міністерства економіки України щодо деяких питань трудового законодавства від 09.05.2022 р. № 4712-06/22838-09, під абсолютною неможливістю надання роботодавцем та виконання працівником роботи в контексті призупинення дії трудового договору слід розуміти випадки неможливості забезпечувати працівникові умови праці, внаслідок того, що необхідні для виконання роботи

зазначеним працівником виробничі, організаційні, технічні можливості, засоби виробництва або майно роботодавця знищені в результаті бойових дій або їх функціонування з об'єктивних і незалежних від роботодавця причин є неможливим, а переведення працівника на іншу роботу або залучення його до роботи за дистанційною формою організації праці неможливе у зв'язку з відсутністю на це його згоди, зокрема, з причин переміщення його з території, де ведуться активні бойові дії. За умови, що працівник бажає та може виконувати роботу, або роботодавець може надавати роботу, призупиняти дію трудового договору не можливо [4].

Частина 2 ст. 13 закону України “Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану” зазначає, що призупинення дії трудового договору має здійснюватися з ініціативи однієї із сторін. Така ініціатива проявляється у поданні працівником заяви та у виданні роботодавцем наказу, в якому, зокрема, зазначається інформація про причини призупинення, у тому числі про неможливість обох сторін виконувати свої обов'язки та спосіб обміну інформацією, строк призупинення дії трудового договору, кількість, категорії і прізвища, ім'я, по батькові (за наявності), реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті) відповідних працівників, умови відновлення дії трудового договору [1].

Призупинення дії трудового договору не тягне за собою припинення трудових відносин, тобто як було зазначено вище, статус працівника у особи зберігається, а отже й юридичні гарантії забезпечення прав та обов'язків працівника, передбачених у нормах трудового законодавства [3, с.36].

Таким чином, проаналізувавши поняття та зміст призупинення дії трудового договору, слід виділити такі його ознаки: 1) носить тимчасовий характер, який визначений часовими рамками особливого воєнного періоду; 2) передбачає повне припинення виконання працівником своїх трудових обов'язків із збереженням чинності трудового договору; 3) головною умовою для призупинення дії трудового договору є абсолютна неможливість надання роботодавцем та виконання працівником відповідної роботи; 4) заробітна плата працівнику з яким призупинений трудовий договір не виплачується, однак це не виключає її компенсацію у майбутньому за рахунок держави-агресора.

Ключові слова: трудові відносини, трудовий договір, призупинення трудового договору, безпечні умови праці, трудова функція.

Список використаних джерел:

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX. Голос України від 23 березня 2022р. №64.
2. Кодекс законів про працю. Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71р. ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375.
3. Павловська Л.В. Призупинення дії трудового договору на час воєнного стану. Наукові праці Національного університету “Одеська юридична академія” 2022 Том XXX. С.33-39. URL <https://doi.org/10.32782/npnuola.v30.2022.5>
4. Про надання роз'яснень щодо деяких питань трудового законодавства. Лист Міністерства економіки України від 09.05.2022 р. № 4712-06/22838-09 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ME220198>

ДРАНЧУК Анжеліка

студентка 4-го курсу

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: ЛЕШАНИЧ Світлана Євгенівна

кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри міжнародного,

конституційного і адміністративного права

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗМІНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах воєнного стану в Україні, запровадженого Указом Президента України від 24 лютого 2022 року, конституційно-правова природа зазнає певних модифікацій, які зумовлені особливостями правового режиму воєнного стану [1, с.12].

Сучасні реалії широкомасштабної збройної агресії рф актуалізують проблематику українського конституціоналізму. Адже, конституціоналізм є універсальним носієм теоретичної енергії конституційної демократії, основою парадигми конституційної практики, критерієм конституційності дій органів публічної влади та інших суб'єктів права [5]. Об'єктивні воєнні загрози спричиняють ключові конституційно-правові зміни в умовах воєнного стану.

На нашу думку, особливу увагу при конституційно-правових змінах слід звернути на конституційно-правовий статус людини і громадянина, який на даний момент має свої особливості [5]. Воєнний стан, який діє по всій території України, чітко визначає, що окремі конституційні права і свободи людини та громадянина можуть бути обмежені [2, с.70]. Насамперед, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а саме: кожному гарантується недоторканність житла (ст. 30); кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст.32); кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України (ст.33); кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст.34); громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст.38); громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування (ст.39); кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст.41); кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст.42); кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується (ст.43); кожен має право на освіту (ст. 53) [4]. Також слід виокремити положення ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», з якого випливає, що обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина запроваджуються виключно у випадку існування загрози [3]. Можна переконатися, що ті обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина, що запроваджені Указом Президента України від 24.02.2022 року та діють станом на сьогодні, є повністю легітимними, оскільки їх запровадження зумовлене існуванням об'єктивної воєнної загрози, повністю відповідають вимогам ст. 64 Конституції України [2, с. 73].

Водночас існує перелік прав і свобод, які не підлягають обмеженню у воєнний час. Згідно зі ст. 64 Конституції України, права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27-29, 40, 47, 51, 52, 55-63 Конституції, не можуть бути обмежені, тобто це досить широкий перелік, перш за все, природних (особистих) прав людини, а також прав на справедливий суд, неупереджене правосуддя тощо [1, с.18]. У цьому контексті ст. 22 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», згідно з якою запровадження воєнного стану не може бути підставою для застосування катувань, жорстокого або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання [3].

Варто зазначити, що в умовах правового режиму воєнного стану відбулися відповідні трансформації у системі організації та функціонування органів публічної влади на місцях, що проявилось у створенні військових адміністрацій, зміні повноважень місцевого самоврядування, появі нових форм та напрямків взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної влади, зокрема з військовими адміністраціями тощо. Під час війни коригується функціональна спрямованість органів публічної влади відповідно до особливостей правового режиму воєнного стану, який передбачає «надання органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності» ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р.. Визначені зміни в системі органів публічної влади та зміщення акцентів у їх функціональній спрямованості безпосередньо впливають на мету та зміст (види, форми) взаємодії органів державної влади на місцях та органів місцевого самоврядування [5].

Не менш важливим є трансформування конституційного законодавства України (при незмінності Конституції України), яке є нормативною основою сучасного конституціоналізму. За умов воєнного стану, відповідно до Конституції України та інших постійно діючих нормативно-правових актів, також набувають чинності надзвичайні (тимчасові) та інші нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини під час воєнного стану, а саме: Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015; Указ Президента України «Про запровадження воєнного стану в Україні» від 24.02.2022; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану» від 13.07.2011 тощо [1, с. 17].

Таким чином, під час війни науково-практична парадигма українського конституціоналізму набуває певних модифікацій, що безпосередньо впливають на зміст і механізм функціонування його системи. Це потребує наукових досліджень для визначення та розв'язання найбільш проблемних завдань, що стоять на часі перед українським суспільством та державою з тим, щоб забезпечити реальну наявність та сталий розвиток українського конституціоналізму [5].

Ключові слова : *воєнний стан, конституціоналізм, конституційно-правовий статус людини і громадянина, Конституція України, публічна влада, правовий режим.*

Список використаних джерел:

1. Крусан А. Сучасний український конституціоналізм в умовах воєнного стану. 2022. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/krusyan_a._suchasnyy_ukrayinsky_konstytucionalizm_v_umovah_voennogo_stanu_2022.pdf
2. Кулініч О. Конституційно-правовий захист соціальних прав громадян в умовах правового режиму воєнного стану. 2024. URL: http://lsej.org.ua/12_2024/15.pdf
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. Відомості Верховної Ради. 2015. № 28. ст.250 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Конституція України: Основний Закон України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254#Text>

5. Крусян А. Український конституціоналізм в умовах війни: від постановки основних науково практичних проблем та повоєнних тенденцій. 2023. URL : <https://www.constjournal.com/pub/3-2023/ukrainskyi-konstytutsionalizm-umovakh-viiny-postanovky-osnovnykh-naukovo-praktychnykh/>

ЖУРАКОВСЬКИЙ Євген

студент 2-го курсу

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: КИСЛЯК Леся Несторівна

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри загальноправових та гуманітарних дисциплін
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Вступ. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну перед українським народом чітко постало питання самоідентифікації та виокремлення національних ознак власної суспільної свідомості. Як відомо, будь-які зміни в навколишньому середовищі (зовнішні зміни) незворотно породжують зміни у свідомості кожної особистості (внутрішні зміни). Таке правило пояснює прагнення українського народу до самоідентифікації та виокремлення себе не тільки як декларативно незалежного, а таки абсолютно незалежного з намірами досягнути національну свободу та цілковитий суверенітет. Така мета обов'язково повинна опосередковуватися змінами на когнітивному рівні, зокрема усвідомленим прагненням до змін, що супроводжується діями. На жаль, за період незалежності в Україні до кінця не сформований інститут громадянського суспільства, зокрема через недостатній культурний рівень та недостатній рівень розуміння впливу культури на розвиток суспільства. У часи суспільно-політичних криз і викликів, зокрема повномасштабної війни, українське суспільство переживає глибоку трансформацію. Молодь – основний агент цих змін. Її національна, соціальна й правова свідомість формується не лише через освіту чи політичні події, а насамперед через культуру як глибинний інструмент ідентичності та відповідальності.

Тому нагального дослідження потребує взаємозв'язок культури із суспільною свідомістю, її вплив на формування останньої задля забезпечення розвитку та повноцінного функціонування суспільства як ціннісної категорії, що здійснює вплив на різноманітні соціальні інститути, зокрема державу.

Виклад основного матеріалу. Культура відіграє фундаментальну роль у формуванні суспільної свідомості, впливаючи на систему цінностей, ідентичність та поведінкові моделі молодого покоління. В умовах трансформації українського суспільства цей процес набуває особливої значущості, оскільки сприяє утвердженню демократичних норм, збереженню історичної пам'яті та консолідації громадян навколо національних ідеалів.

Одним із ключових аспектів культурного впливу є формування відповідального громадянина, здатного критично оцінювати суспільні процеси та активно долучатися до їхньої трансформації. У цьому контексті освітні програми, мистецькі ініціативи та суспільні дискусії виконують роль механізмів соціалізації, завдяки яким молодь засвоює принципи громадянської відповідальності та національної самоідентифікації.

Сучасний стан українського суспільства можна описати цитатою з есе американського

філософа Дьюї Джона «Проблема свободи», що ми можемо втішатися думкою, що незвичайні обставини – крах національних сподівань і національне приниження – призводили до того, що люди готові були вітати перший-ліпший уряд, якщо він обіцяв відновити почуття власної національної гідності. Та умови у нашій країні, так само, як і занепад демократії в інших країнах, спонукають нас ставити питання про шляхи та долі вільних суспільств і навіть нашого власного суспільства [1, с. 39].

Українське суспільство до кінця намагається досягти власного політичного розквіту на засадах власне політики. Натомість, в нас присутнє нерозуміння того, що політичний розквіт (політична свобода) передусім є наслідком, а не причиною, який цілком залежний від свободи культури та розвиненої самосвідомості. Відсутність свідомого уявлення про процеси політичної розбудови призводить до політичного безладу, який сьогодні спостерігаємо. Комплекс умов, які призводять до досягнення політичної свободи невід’ємно пов’язаний із засадою людського співіснування – культурою. Можемо зробити підсумок, що культура є фундаментом чітко сформованої суспільної свідомості, яка, у свою чергу, є найважливішим фактором, що впливає на існування та розвиток суспільства в умовах політичної свободи.

Проте можемо простежити позитивні тенденції в молодіжній сфері. Українська молодь останні три роки активно бере участь у культурних процесах, всіляко вдається до рецепції української класики. Чого лише коштує популярність української співачки Соломії Опришко, що відома під псевдонімом Klavdia Petrivna. Візьмімо до уваги той факт, що псевдонім співачки запозичений з роману українського письменника Володимира Винниченка «Записки Кирпатого Мефістофеля», де є однойменна героїня. Такі алюзії на твори української літератури можна сміливо називати прогресом, доказом індивідуальності української культури, а тобто нації зокрема. Можна назвати це певним відступом від парадигми, коли назви музичних гуртів, виконавців, різноманітних культурних асоціацій шаблонно запозичувалися з іноземних культур чи мов. У своєму есеї український журналіст Віталій Портников зазначає про феномен 18-річної співачки як такий, що свідчить про зміну українського культурного простору – і не в бік парадоксальності, а у бік нормальності, схожої з культурним простором будь-якої самодостатньої країни чи навіть будь-якого самодостатнього цивілізаційного світу [2].

Самодостатність української культури проявляється в її індивідуальній вираженості без шаблонів чи різноманітних патернів або навіть алюзій на культурні здобутки інших націй. Наші намагання бути схожими на інших свідчить про те, що пропагандистська політика авторитарного режиму Радянського Союзу мала деякий успіх. Важливою функцією культури є забезпечення пам’яті та особистої ідентифікації. Розуміння цього в керівних органах СРСР призвело до того, що на жаль, більшість іноземців асоціюють нас із зовсім не тим, що нам насправді мало б бути властиве. Наші «повернення» до осягання себе в минулому сторіччі подавили. Більшість із нас знають про Розстріляне відродження чи шістдесятників і дисидентів. Кожного, хто намагався кричати на повен голос, що ми не такі, як нас бачать, жорстоко задушили й залишили із відрізанним язиком і переріzanим горлом або кулею в скроні. Головна наша проблема – перебування свідомих у меншості, яка, за законами природи, не може подужати більшість [3].

Важливим осередком української культури зараз є музичне утворення «МУР», які своєю роботою цілком змінюють ракурс погляду на українську культуру, зокрема поезію і музику. За словами співзасновника проєкту Олександра Хоменка, – проєкт «МУР», що позиціонує себе як стіну, має відокремити українську культуру від російської, поєднує різні види мистецтва, створюючи синкретичний культурний продукт для широкої аудиторії [4].

Зміни в медіапросторі й розвиток цифрових технологій відкривають нові можливості для культурного впливу. Сучасні інформаційні платформи не лише поширюють знання про історію, мову та традиції, але й формують суспільні очікування щодо майбутнього країни. Таким чином, культура постає як інструмент формування ціннісних орієнтирів, що визначають національну відповідальність молодого покоління.

Розвиток суспільства відбувається в залежності від зміни суспільно-економічних

формацій, яка, в свою чергу, залежна від рівня розвитку суспільної свідомості. Суспільна свідомість є динамічним процесом, що підтримується активністю індивідуальних свідомостей. Специфіка суспільної свідомості полягає в тому, що її повноцінне функціонування залежить від повноцінного функціонування кожного індивіда. Власне, неспроможність досягти вершин суспільних цінностей, зокрема демократичних чи національних, тісно пов'язане із недостатнім розвитком суспільної свідомості. Адже така перебуває в синкретичному зв'язку зі свідомістю індивідуальною, яка, як уже наводилося вище, не може повноцінно існувати поза культурою, адже перетвориться у сутнісне ніщо. Суспільство як цілісна одиниця не може існувати без однакових цінностей, які формує, власне, культура, доходючи аж до того, що не може себе самоусвідомлювати. Адже, основним інструментом такого самоусвідомлення суспільства є його культура [5, с. 24].

Водночас, можна дивитися на цей процес зі зворотного боку, адже за визначеннями неогумбольдтіанців, суспільство творить саму ж культуру у процесі свого функціонування, розкриваючи поняття вірувань і цінностей культури [6].

Спільний національно-культурний простір та єдність мовного середовища є об'єднуючими світоглядними компонентами українства, зокрема на шляху до досягнення абсолютної соборності. А соборність, у свою чергу, може стати тим важелем консолідації суспільства, досягнення національного консенсусу, що дозволить – за умов посилення тенденції до самоідентифікації, самовизначення – подолати бар'єр меншовартості, нігілізму, індивідуалізму, піднятися на рівень всенародного, загальнонаціонального розуміння історичності часу становлення української державності [7, с. 78].

Як свідчить історія, задля консолідації українське суспільство повинне мати певний детонатор, яким зазвичай є нагнітання суспільно-політичного становища. Про це свідчать такі події, як Національно-визвольна війна проти Польщі 1648-1657 рр., гетьманські повстання наступних років, Коліївщина, опришківський рух у XVIII ст., Революція 1918-1923 рр., Революція на граніті 1990 р., Помаранчева революція 2004 р., Революція Гідності 2013-2014 рр. На жаль, каталізатором консолідації українського суспільства також є насильство, – можемо зробити цей висновок, ґрунтуючись на спостереженнях за трансформацією українського суспільства з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року.

Проте проблеми українського суспільства після кожної з таких подій насправді нікуди не зникають: ми надалі не прагнемо до кінця політичної свободи, досі не можемо мати єдиного мовного середовища (принаймні у тих сферах, де обов'язковим є вживання державної мови), не маємо консолідованого розуміння того, якою зрештою має бути Українська держава, наша правова культура все ще на низькому рівні, самоусвідомлення себе як окремої нації до кінця ще не сформоване, адже ми не вміємо дотримуватися усіх тих постулатів, яких варто було би.

Доцільну, на наш погляд, думку на доказ важливості культури висловлює українська письменниця Оксана Забужко, яка наголошує, що культура, натомість, є сферою абсолютної свободи духу – між тим, і свободи від ідеології – ідеологія – будь-яка! – завжди «колгоспна», завжди заганняє думку до кошари, обгороджуючи її простір червоними прапорами: далі не вільно! – оскільки протистоїть інакодуманню, тоді як культура відкрита навістіжно і єдине, чому протистоїть, – це хаосу, руйнуванню [8, с. 333].

На сьогодні бачимо багато позитивних тенденцій, відходу української культури від шаблонності, розгортання культурних програм, реформування української освіти, прагнення молодого покоління до змін, що супроводжується переосмисленням себе як індивідів, членів суспільства і зокрема етнічної спільноти. Поява нових мистецьких течій свідчить про невідворотність прогресу та превалювання цінностей над нігілізмом і люмпенством. Прагнення до змін у сторону демократичності змушує українське суспільство заглиблюватися у феноменологію культури, визнавати взаємозв'язки культури із суспільною свідомістю та її вплив на формування особистості зокрема.

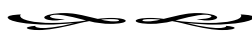
Висновки. Культура є визначальним чинником у формуванні суспільної свідомості та національної відповідальності молоді, особливо в періоди суспільних трансформацій. Вона не

лише сприяє збереженню історичної пам'яті та розвитку національної ідентичності, а й виконує роль механізму соціалізації, що впливає на громадянську активність і світоглядні орієнтири молодого покоління. Культура є першим кроком до національної держави, яка забезпечує усвідомлення громадянами власної значущості та індивідуальності як нації. Достатній культурний рівень національної спільноти незворотно призводить до її розвитку, забезпечує їй індивідуальність, пропагує повагу до цінностей та є невід'ємною складовою громадянського суспільства. Тому важливим є створення сприятливих умов для виховання молодого покоління у такому ракурсі, формування культурних цінностей задля розуміння власної самотності, окремішності та приналежності до українства. Українська культура має потужний потенціал, на базі якого може існувати сильна Українська держава.

Ключові слова: *молодь, культура, суспільна свідомість, національна ідентичність, демократичні цінності, громадянське суспільство.*

Список використаних джерел:

1. Дьюї Джон. Проблема свободи. Читанка з філософії: У 6 кн. / Під ред. Г. І. Волинка. К.: «Довіра», 1993. Кн. 6.: Зарубіжна філософія XX ст. 239 с.
2. Портников В. Клавдія Петрівна. Zbruc. 8 вересня 2024. URL: <https://zbruc.eu/node/119382>
3. Жураковський Є. Маємо здатність забувати. Український тиждень. 21 серпня 2024. URL: <https://tyzhden.ua/maemo-zdatnist-zabuvaty/>
4. Проєкт «МУР»: Сто років тому в Україні була неймовірна інтелігенція. Радіо Промінь. 4 березня 2024. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=103609>
5. Гавел Вацлав. Промови та есеї. Переклад із чеської. Київ: Видавничий дім «КОМОРА», 2016. 144 с.
6. Basilius H. Neo-Humboldtian Ethnolinguistics. Word. 1952. Vol.8. №2. P. 95–105.
7. Соборність України: історія і сучасність / За ред. д.ф.н., академіка АПН України В. І. Кононенка, д.і.н., доктора філософії М. В. Кугутяка. Івано-Франківськ: «Плай», 1999. 85 с.
8. Забужко О. С. Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика 90-х. Київ: Факт, 2001. 340 с.

ЖУРАКОВСЬКИЙ Євген

студент 2-го курсу

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: ДЖУГАН Вікторія Олегівна

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ ТА ЙОГО ТАЄМНИЦЮ

Вступ. У сучасному цифровому світі право на особисте життя та його таємницю зазнає нових викликів через масову обробку даних, штучний інтелект (далі – ШІ) та посилення контролю, що розмиває межі приватності та знижує ефективність традиційних правових

механізмів. Це зумовлює необхідність уточнення правових стандартів захисту, встановлення балансу інтересів та гармонізації підходів. У роботі досліджується реалізація цього права в контексті сучасних викликів, зокрема під час воєнного стану, а також пропонується удосконалення механізмів захисту конфіденційної інформації та приватності з урахуванням міжнародних стандартів.

Стан дослідження проблеми. Дослідженням питання реалізації права на особисте життя та його таємницю займалися такі вітчизняні науковці, як: Блінова Г.О., Григоренко О.В., Гудзь Л.В., Доценко О.М., Коросташивець Ю.Г., Кохановська О.В., Писарева Е.А., Потіп М.М., Посикалюк О.О., Стадник І.М., Стефанчук Р.О. тощо. Проте, сучасні реалії обумовлюють проблеми та нові виклики у реалізації цього права, що становить актуальну тему для дослідження.

Виклад основного матеріалу. Право на особисте життя та його таємницю є одним з найважливіших прав людини, що має глибокі історичні корені. Воно регулюється міжнародними договорами, ратифікованими Україною (Загальною декларацією прав людини, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенцією про права дитини, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права), гарантуючи недоторканність приватної сфери, захист персональних даних та свободу особи від незаконного втручання.

В національному законодавстві України це право закріплене, зокрема, Конституцією України (ст.ст. 31, 32). Так, ст. 32 Основного Закону гарантує невтручання в особисте і сімейне життя та забороняє збирання, зберігання, використання і поширення конфіденційної інформації без згоди особи, окрім випадків, визначених законом в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Ст. 31 Конституції додатково гарантує таємницю кореспонденції, винятки з якої встановлюються лише судом у передбачених законом випадках [1]. Ст. 301 Цивільного кодексу України деталізує це право, даючи особі можливість самостійно визначати межі власного простору та контролювати доступ до інформації про її життя. Розголошення таких відомостей без згоди особи можливе лише за наявності ознак правопорушення, підтверджених судовим рішенням [2].

Хоча законодавство України не надає чіткого визначення «особистого життя», Конституційний Суд України у своєму Рішенні № 2-рп/2012 зазначає, що це поведінка фізичної особи у сферах особистісних, сімейних, побутових, інтимних, товариських, професійних та інших стосунків, що виходять за межі суспільної діяльності. Сімейне життя при цьому роз'яснюється як особисті майнові та немайнові відносини між членами сім'ї, визначені Сімейним кодексом України [3]. Виходячи з природи цих прав як невичерпних природних прав людини, Конституційний Суд України зазначає, що повне визначення всіх аспектів особистого та сімейного життя є неможливим. Належність об'єктів чи інформації до сфери особистого життя визначається шляхом виключення їх із публічної сфери.

Захист персональних даних, як невід'ємної складової права на особисте життя, регулюється окремим законодавством. Закон України «Про захист персональних даних» (ч. 1 ст. 5) закріплює об'єктами захисту саме персональні дані, визначаючи їх як відомості про ідентифіковану або таку, що може бути ідентифікована, фізичну особу (ст. 2) [4]. Закон надає загальне визначення, але він не містить вичерпного переліку відомостей, які є персональними даними. Принцип визначення сфери приватного життя шляхом виключення з публічної сфери відображений і в інших актах, зокрема Законі України «Про доступ до публічної інформації» (ч. 5 ст. 6), який розмежовує публічну та приватну інформацію [5].

У сучасній європейській та американській цивілістиці широко використовується термін «приватне життя» і відповідно «право на приватне життя» (right to privacy) як альтернатива терміну «особисте життя». Більшість вітчизняних дослідників-цивілістів погоджуються, що терміни «приватність», «приватне життя» та «право на приватність» є більш відповідними, оскільки «особисте життя» не повною мірою відображає його зміст. Приватність охоплює ширший спектр прав, включаючи не лише традиційну сферу життєдіяльності, а й захист таких відомостей, як адвокатська, нотаріальна, банківська, медична таємниці тощо. Ця позиція відповідає стратегічному курсу України на євроінтеграцію та імплементацію міжнародних

стандартів захисту прав людини. Це підтверджується офіційними програмними документами, зокрема Постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію...» [6] та «Концепцією оновлення Цивільного кодексу України» [7].

Проблематика правового регулювання права на особисте життя та його таємницю є актуальною із введенням воєнного стану в Україні. Згідно Конституції, право на особисте життя та його таємницю (ст.ст. 31, 32) не входить до переліку прав, які не можуть бути обмежені під час воєнного стану (ч. 2 ст. 64) [1]. Отже, таке право підлягає обмеженню. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 15) дозволяє відступ від зобов'язань у цей період, але виключно в межах, виправданих гостротою становища та з дотриманням норм міжнародного права [8].

Можливість обмеження прав породжує ризики зловживання. Попри наявність механізмів регулювання втручання у сферу особистого життя (зокрема, Кримінальним процесуальним кодексом), зловживання на практиці часто викликані неоднозначним трактуванням норм, недостатньою деталізацією регулювання щодо нових технологій, потребою в уточненні меж дозволеного й забороненого. В умовах воєнного стану важливо зберігати гарантії захисту приватного життя. Принцип неприпустимості свавільного втручання (п. 1 ч. 1 ст. 3 ЦК України [2]) є орієнтиром, але не забезпечує повного захисту та ефективного судового контролю в цих умовах.

Тому судова практика має ключове значення у балансі публічного та приватного інтересів. Суди, зокрема Верховний Суд, використовують дискреційні повноваження для формування правових висновків та рекомендацій. Це допомагає уточнити межі втручання, заповнити прогалини в регулюванні порушень, в тому числі щодо права на особисте життя.

Під час воєнного стану в Україні суттєвих змін зазнали положення Кримінального процесуального кодексу, що стосуються досліджуваного права. Зокрема, Закон № 2137-IX від 15.03.2022 р. розширив можливості доступу до електронних доказів та тимчасового доступу до речей і документів на підставі постанови прокурора [9]; Закон № 2201-IX від 14.04.2022 р. дозволив слідчим і прокурорам отримувати доступ до інформації у приватних пристроях без ухвали суду, якщо дані важливі для розслідування [10]; Закон № 2462-IX від 27.07.2022 р. надав керівникам прокуратури повноваження слідчих суддів у випадках, коли судовий контроль неможливий [11]. Вони спрямовані на підвищення безпеки та ефективності розслідувань, та все ж несуть ризики надмірного втручання в приватне життя через зменшення традиційного судового контролю.

Практика ЄСПЛ підтверджує ці ризики. Так, у справі *Denysyuk and Others v. Ukraine* (№ 22790/19 та ін.) ЄСПЛ визнав порушення ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) через недостатні правові гарантії конфіденційності під час негласних слідчих дій (зокрема, перехоплення розмов "адвокат-клієнт"). Суд вказав на структурні недоліки в українському законодавстві [12], що є критичним в умовах воєнного стану та розширення повноважень правоохоронних органів. Важливо забезпечити баланс між нацбезпекою та правом на особисте життя, удосконалити механізми контролю.

ШІ становить безпрецедентний виклик для права на особисте життя. В Україні відсутнє комплексне законодавство про ШІ, що створює ризики для приватності (ст.ст. 31, 32 Конституції, 301, 306 ЦК України). Орієнтиром є Регламент ЄС 2024/1689 (AI Act) [13] – перший у світі комплексний акт, що регулює ШІ, забороняє високоризикові практики, встановлює вимоги до прозорості, захист даних та етичність. Його логіка пов'язана з Загальним регламентом ЄС про захист даних (GDPR), зокрема ст. 22 обмежує автоматизовані рішення без втручання людини [14].

Основні ризики порушення права на приватність, пов'язані з використанням ШІ, включають автоматизоване профілювання та прийняття рішень, масовий моніторинг цифрових комунікацій, втрату контролю над персональними даними. На фоні зазначених ризиків Україна потребує невідкладного впровадження правового регулювання ШІ. Розробка правових механізмів, що враховують стандарти AI Act та GDPR, є вимогою євроінтеграції та ключем до забезпечення належного цифрового середовища, де права людини не будуть

порушені. Лише комплексний підхід до регулювання ІІІ забезпечить баланс між інноваціями та захистом фундаментальних прав у цифрову епоху.

Висновки. У роботі проаналізовано реалізацію права на особисте життя та його таємницю в сучасних умовах, визначивши ризики воєнного стану та нових технологій. Встановлено, що термін «особисте життя» не повною мірою відображає зміст цього явища, тому доцільним є його заміна на ширші поняття «приватне життя», «право на приватне життя», «право на приватність». Окрему проблематику становлять обмеження прав під час воєнного стану та низка змін до кримінального процесуального законодавства, які розширили повноваження органів досудового розслідування та створюють ризики щодо забезпечення приватності фізичних осіб, а саме надмірного втручання в приватну сферу. Суди вирішують ці питання та заповнюють правові прогалини. Важливо удосконалити механізми правового контролю для захисту основоположних прав людини. Виділено проблеми охорони персональних даних, що виникають у процесі використання ІІІ. Відсутність комплексного законодавчого акта, який би регулював механізми використання ІІІ, може породжувати низку порушень прав фізичних осіб, зокрема право на особисте життя та його таємницю. Питання потребує невідкладного законодавчого врегулювання задля попередження порушень права на особисте життя.

Ключові слова: *особисте життя, право на особисте життя, приватність, право на приватність, воєнний стан, штучний інтелект.*

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4262>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n20>.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України № 2-рп/2012 від 20.01.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text>.
4. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4262>.
5. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.
6. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>.
7. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: АртЕк, 2020. 128 с.
8. Конвенція про захист прав і основоположних свобод від 04.11.1950 р., ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n358
9. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України "Про електронні комунікації" щодо підвищення ефективності досудового розслідування "за гарячими слідами" та протидії кібератакам: Закон України від 15.03.2022 р. № 2137-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#Text>.
10. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>.
11. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану: Закон України

№ 2462-IX від 27.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#Text>.

12. Огляд рішень Європейського суду з прав людини (лютий 2025 року); відп. за вип.: Д.О. Мудрак, А.А. Петренко, Т.В. Простибоженко, О.Ю. Тарасенко, Т.Р. Цибульська, Д.О. Штода, Р.Ш. Бабанли. Київ, 2025. 65 с.

13. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC): <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng>.

14. Загальний регламент про захист даних (GDPR). URL: <https://gdpr-text.com/uk/>.

КАСПЕРУК Аліна

студентка 1-го курсу

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: ТЕПАК Святослав Ярославович

доктор філософії,

доцент кафедри кримінального права і кримінології

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до частини 1 статті 64 Конституції України, на період дії воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини і громадянина. Проте частиною 2 даної статті передбачено, що не може бути жодним чином обмежено право кожного на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [2]. Тому введення воєнного стану формально не впливає на процес здійснення судочинства. Нормами Закону України «Про правовий режим воєнного стану» передбачено, що повноваження судів у період воєнного стану не можуть бути припинені. Проте на практиці, особливо через активні бойові дії та тимчасову окупацію, в таких умовах надзвичайно важко забезпечити безперебійну роботу судів.

Період від початку повномасштабного вторгнення до квітня 2022 року був найважчим для всієї системи правосуддя нашої держави. Згідно даних відкритих джерел, у цей час, зазвичай, здійснювався розгляд лише кримінальних справ. Через постійні загрози ракетних ударів відкриті засідання майже не проводилися.

Проте починаючи з квітня 2022 року робота судів ставала все більш повноцінною. У цей період Державна Судова Адміністрація України за сприяння Міністерства Цифрової Трансформації отримала від американської компанії SpaceX багато станцій супутникового зв'язку StarLink, за допомогою яких суди були забезпечені безперервним зв'язком та доступом до інтернету [1].

Також незважаючи на обмеження роботи Державного реєстру судових рішень та порталу «Судова влада», які діяли до 19 червня, актуальну інформацію про стан та результати розгляду справ можна було отримати в телефонному режимі, за допомогою соціальних мереж або на сторінках засобів масової інформації в мережі інтернет.

Варто зазначити, що на сьогоднішній день взяти участь у судовому засіданні можна як офлайн, так і онлайн. Проведення судового засідання в режимі відеоконференції стало вже звичним елементом здійснення судочинства в Україні. Воно може здійснюватися як у

приміщенні суду, так і поза його межами. Проте ризики технічної неможливості участі в відеоконференції поза межами приміщення суду або переривання зв'язку з судом несе виключно учасник справи, який подав відповідну заяву. Однією з програм, за допомогою якої можна взяти участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, є сервіс «EASYCON» [3].

Також, у зв'язку з частими масованими атаками на енергетичні об'єкти України, по всій країні запроваджуються графіки відключень електроенергії. У разі вимкнення світла в приміщеннях судів автоматично припиняється робота всіх функціоналів, внаслідок чого суди не можуть повною мірою здійснювати свою діяльність. Через це активно загострилася проблема завантаженості судів. Працівники суду в такій ситуації не можуть вчиняти значну кількість дій, які залежать від електропостачання. В таких умовах надзвичайно складно здійснювати розподіл справ, проводити та фіксувати судові засідання, вносити рішення до Реєстру з дотриманням розумних строків. Внаслідок цього доступ до правосуддя стає ускладненим.

Для вирішення цієї проблеми Державна судова адміністрація України неодноразово звертається до міжнародних партнерів за технічною допомогою з проханням забезпечити українські суди альтернативними джерелами електропостачання [6].

Також актуальним питанням на сьогоднішній день є розгляд судових справ під час повітряної тривоги. Рішення Ради суддів України від 05.08.2022 № 23 забороняє судам ігнорувати сигнали повітряної тривоги, які надходять від органів управління цивільного захисту, оскільки відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Тому після отримання такого оповіщення усі учасники судового процесу, а також особи, які перебувають в приміщенні суду мають діяти відповідно до наданих інструкцій, зокрема, припинити роботу та негайно прямувати до найближчої захисної споруди [5].

Це створює певні незручності для учасників судового процесу. Тому суди в непоодиноких випадках, після оголошення повітряної тривоги продовжують слухати справу або роблять перерву в розгляді справ до закінчення сигналу «Повітряної тривоги» та продовжують розгляд, незважаючи на обставини воєнного стану, зокрема, не забезпечують укриття для учасників процесу, а також не враховують початок комендантської години [7].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що здійснення судами правосуддя є надзвичайно важливим та необхідним, адже саме на судову гілку влади покладено конституційну функцію захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб [4]. Воєнний стан в Україні вніс свої корективи у процес розгляду судових справ. Через нові виклики судова система була змушена змінити свій звичний формат роботи для забезпечення кращої ефективності та більшої доступності. Ці зміни можуть забезпечуватися застосуванням інноваційних технологічних рішень, а також адаптацією процесів для роботи в нових умовах.

Ключові слова: правосуддя, суд, воєнний стан, судочинство, доступ, процес.

Список використаних джерел:

1. Доступ до правосуддя під час війни – успіхи, загрози, рекомендації : Всеукраїнське професійне юридичне видання «Юридична Газета online». URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/dostup-do-pravosuddya-pid-chas-viyni--uspihi-zagrozi-rekomendaciyi.html> (дата звернення: 23.05.2025).
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 1875-IV (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 23.05.2025).
3. Особливості участі у судових засіданнях в режимі відеоконференції : Судова влада України. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1315922/> (дата звернення: 23.05.2025).
4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/ed20250425#Text> (дата звернення: 23.05.2025).

5. Рекомендації з організаційних питань роботи суддів в умовах воєнного стану : рішення Ради суддів України від 05.08.2022 № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22#Text> (дата звернення: 23.05.2025).

6. Робота суду під час відключень світла : Судова влада України. URL: <https://ts.if.court.gov.ua/sud0915/pres-centr/news/1656836/> (дата звернення: 23.05.2025).

7. Розгляд судових справ під час повітряної тривоги : правовий клуб «PRAVOKATOR». URL: <https://pravokator.club/news/rozglyad-sudovyh-sprav-pid-chas-povitryanoyi-tryvogy/> (дата звернення: 23.05.2025).

КАЧКОВСЬКИЙ Олександр

студент 4-го курсу

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: ПІЦИК Христина Зіновіївна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ OSINT РОЗСЛІДУВАНЬ

На тлі швидкого технологічного розвитку, технологія OSINT постійно трансформується та вдосконалюється. Динамічність цього напрямку дозволяє прогнозувати появу нових методів та інструментів для ще більш точного та комплексного аналізу відкритої інформації. Результати аналізу свідчать про те, що технологія OSINT є невід'ємною частиною сучасного інформаційного простору. Вона не тільки забезпечує доступ до великого обсягу інформації, але й використовується у багатьох галузях, включаючи розвідку, кібербезпеку та аналіз глобальних тенденцій. Однак, важливо враховувати етичні та правові аспекти використання цієї технології для збереження балансу між можливостями та загрозами, які вона може нести. Однією з ключових особливостей технології OSINT є здатність збору та аналізу великого обсягу даних з відкритих джерел. Серед таких джерел входять соціальні мережі, форуми, блоги, публічні бази даних, новинні портали, геопросторові сервіси та інші. Основною метою OSINT є використання цих даних для створення повного та об'єктивного зображення об'єкта розвідки. [2, ст. 11].

Повний огляд інструментарію для проведення OSINT розслідувань здійснити вкрай складно, адже він є досить різноманітним та постійно оновлюється чи змінюється. Так, однією з причин змін у такому інструментарії є відкликання інструментів їхніми розробниками, як це було в червні 2019 року, коли Bazzell відкликав свій набір популярних інтерактивних онлайн-інструментів [1] або зникнення вебсайту мета-сканера searx.me. Інший аспект пов'язаний з динамічною природою соціальних мереж. Наприклад, відомо, що Facebook та Instagram активно перешкоджають використанню інструментів і методів OSINT розслідувань, тому вони блокують відповідні вебсервіси, регулярно змінюють вихідний код і обмежують можливості, які використовують OSINT аналітики [1]. Наприклад, Instagram включає спеціальне кодування символів у вихідний код свого вебсайту, щоб ускладнити пряме вилучення URL-адрес. Тим не менш, OSINT-спільнота продемонструвала певну стійкість перед загрозою цих викликів і постійно адаптує або оновлює свій інструментарій.

У більшості випадків OSINT розслідування починається саме з введення пошукового запиту в один з доступних пошукових сервісів. Власне, вибір сервісу вже в значній мірі буде впливати на результати, які отримує OSINT аналітик, що вказує на необхідність правильного вибору відповідного пошукового сервісу. Очевидно, що найпопулярнішим пошуковим

сервісом в Україні та світі є Google. Відповідно до статистики, наданої сервісом Statcounter, за 2022 рік в Україні Google охопив 80,34 % всіх пошукових запитів (bing 8,91 %; YANDEX 6,47 %; Yahoo! 2,22 %; Baidu 1,83 %; DuckDuckGo 0,19%) [4]. Як правило, OSINT аналітики використовують у своїй роботі саме Google, проте слід підкреслити, що це далеко не єдиний пошуковий сервіс, яким можна користуватися, адже кожен з них є унікальним та надає свої особливі переваги. Наприклад, DuckDuckGo пропонує додаткову анонімність своїм користувачам, через що деякі аналітики користуються саме ним.

Пошук Google працює в три етапи, і не всі веб сторінки проходять кожен етап:

1. Сканування: Google завантажує текст, зображення та відео зі сторінок, знайдених в інтернеті, за допомогою автоматизованих програм, які називаються сканерами.

2. Індексція: Google аналізує текст, зображення та відеофайли на сторінці та зберігає інформацію в індексі Google, який, по суті, є великою базою даних.

3. Обслуговування результатів пошуку: коли користувач шукає в Google, Google повертає інформацію, яка відповідає запиту користувача.

Сканування. Перший етап — з'ясувати, які сторінки існують у мережі. Немає центрального реєстру всіх вебсторінок, тому Google має постійно шукати нові та оновлені сторінки та додавати їх до свого списку відомих сторінок. Цей процес називається «виявлення URL-адреси». Коли Google виявляє URL-адресу сторінки, він може відвідати («сканувати») сторінку, щоб дізнатися, що на ній є. Google використовує величезну кількість комп'ютерів для сканування мільярдів сторінок в інтернеті. Програма, яка виконує вибірку, називається Googlebot (також відома як сканер, робот, бот або павук). Googlebot використовує алгоритмічний процес, щоб визначити, які сайти сканувати, як часто та скільки сторінок отримувати з кожного сайту.

Індексція. Після сканування сторінки Google намагається зрозуміти, про що йдеться на сторінці. Цей етап називається індексацією і включає обробку й аналіз текстового вмісту, ключових тегів і атрибутів вмісту. Під час процесу індексації Google визначає, чи є сторінка дублікатом іншої сторінки в інтернеті, чи вона є унікальною (канонічною).

Обслуговування результатів пошуку. Коли користувач вводить запит, Google шукає в індексі відповідні сторінки та видає результати, які є найякіснішими та найбільш відповідними запиту користувача. Релевантність визначається сотнями факторів, які можуть включати таку інформацію, як місцезнаходження користувача, мова та пристрій (настільний комп'ютер або телефон). Наприклад, пошук за запитом «велосипедні майстерні» покаже різні результати для користувача з Парижа та для користувача з Гонконгу [3].

Після того, як аналітик сформував правильний запит до пошукового сервісу та отримав необхідний результат, він приступає до аналізу власне сторінок, які його цікавлять. Загалом аналітик починає одразу аналізувати контент — текст, зображення, відео тощо. У той же час необхідно зауважити, що інколи доцільно також проводити аналітику самого вебсайту, адже в коді сторінки також може міститися інформація, яка може мати значення для розслідування.

Якщо дивитися на інтернет саме через призму шарів, то прийнято виділяти три шари — поверхневий інтернет (Surface Web), глибокий інтернет (Deer Web) та тіньовий інтернет (Dark Web). Поверхневий інтернет — це та частина інтернету, яка доступна всім користувачам через звичайні пошукові сервіси (наприклад, сайти новин, відкриті пости блогерів, соціальні мережі тощо). Глибокий інтернет — це сторінки, на які неможливо потрапити через пошукові сервіси та які потребують певного рівня доступу. Сюди відносяться бази даних банків, лікарень тощо. Dark Web (тіньовий інтерне) є частиною всесвітньої мережі Інтернет, але не є частиною поверхневого інтернету та до нього неможливо отримати доступ через звичайне програмне забезпечення.

Отже, інструменти OSINT розслідувань є вкрай різноманітними. Для OSINT аналітика насамперед має значення не сам інструмент, а інформація, яка може бути отримана за допомогою нього. У зв'язку з цим слід робити акцент саме на методах збирання інформації.

Ключові слова: OSINT, методи OSINT, інструменти OSINT, інтернет, Google.

Список використаних джерел:

1. Bazzell M (2021) Open source intelligence techniques — resources for searching and analyzing Online information, 8th edn. (self-published) URL: <https://www.scribd.com/document/550389983/Michael-Bazzell-Open-Source-Intelligence-Techniques-Resources-for-Searching-and-Analyzing-Online-Information-Createspace-Independent-Publishing-Pla>
2. Сіткап, Тарас Вікторович. Розробка OSINT інструменту для пошуку профілів в соціальних мережах. MS thesis. ТНТУ, 2023. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/43378>.
3. In-depth guide to how Google Search works. Google Search Central : website. URL: <https://developers.google.com/search/docs/fundamentals/how-search-works>
4. Бьом, І., Лолагар, С. Розвідка з відкритих джерел. Int. Cybersecur. Law Rev. 2 , 317–337 (2021). URL <https://doi.org/10.1365/s43439-021-00042-7>.
5. OSINT при розслідуванні кримінальних правопорушень : підручник / О. О. Торбас. Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. 64 с. URL <https://hdl.handle.net/11300/27740>.

КОНДРИНА Юлія*студентка 2-го курсу**Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»***Науковий керівник: БЛАГА Ольга Богданівна***кандидат педагогічних наук, доцент,**доцент кафедри загальноправових та гуманітарних дисциплін
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»***ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОВНОЇ СТІЙКОСТІ**

Впродовж політичної історії України дерусифікація як явище була проблемою, яка потребувала і потребує серйозних заходів зі сторони владних структур, громадськості та наукової спільноти.

Вироблення мовної стійкості є надзвичайно важливим сьогодні для України, яка ще нещодавно стояла перед можливою загрозою втрати своєї мови та культури через процес денаціоналізації, який полягав у нівелюванні українськості, усуненні її оригінальних рис, послабленні, чи навіть перериванні традицій народу закладених, передусім, у мові.

До перешкод, які стоять на заваді зростанню мовної стійкості, а саме, національних традицій, національної свідомості і солідарності, національної культури, національного миру, відносять: «перешкоди зовнішні, матеріальні (антинаціональна діяльність у вигляді репресій і терору) і перешкоди внутрішні, ідейні (антинаціональна ідеологія у вигляді відповідних поглядів і теорій)» [1, с. 378].

Особливо гостро вони проявилися під час російсько-української війни, коли українська мова постає не лише засобом спілкування, а й засобом збереження власної ідентичності та опору як мові завойовника, так і його політичним зазіханням.

Наприклад, із початком війни на Донбасі російська пропаганда ще більше трансформувалася у військову інформаційну агресію, спрямовану на дискредитацію українського війська та української влади. Нагнітання страху та ненависті до українців поширювались через засоби масової інформації, що вело до появи змін у психології людей (зміни в масовій свідомості, звичках, характері) та впровадження російської складової в культурно-освітній простір України.

Нарешті у 2022 році на сайті Уповноваженого із захисту державної мови Т. Кременя

читаємо: «16 липня 2022 року після століть лінгвоциду, організованого росією, який призвів до мовної окупації великої частини України, українська мова вчергове за останні 3 роки (7-й раз) переходить у контрнаступ!» [2]. Отож впровадження Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» у життєдіяльність суспільства стало дуже важливим чинником для набуття української мови свого поважного статусу та її поступального розвитку. Мова стала офіційною зброєю за мир в Україні.

Нагадаємо, з 25 квітня 2019 року – дня ухвалення Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» – до початку 2023 року відбулося сім хвиль його імплементації, які стали важливими кроками на шляху утвердження української мови як державної: 16.07.2019 – зміни стосувалися в основному державної та комунальної сфери, освіти, публічного простору та публічних комунікацій; 16.01.2020 – визначено українську мову мовою реклами на телебаченні та радіо; 16.07.2020 – українська мова введена у науку, діловодство, технічну та медичну документації, транспортну інфраструктуру; 16.01.2021 – держава вперше на законодавчому рівні гарантувала своїм громадянам право на отримання інформації і послуг на всій території України українською мовою; 16.07.2021 – засвідчення рівня володіння державною мовою у сфері культури, книговидавання та книгорозповсюдження; 16.01.2022 – з цього дня друковані ЗМІ загальнодержавної та регіональної сфер розповсюдження в Україні видаються державною мовою; 16.07.2022 – набирають чинності окремі норми, які стосуються використання мови в мережі Інтернет та мови інтерфейсів комп'ютерних програм, встановлених на товарах [3].

Крім того для утвердження мовної стійкості важливими були прийняті Закони України «Про культуру», «Про освіту», «Про медіа», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», які визначають: правові засади діяльності у сфері культури та суспільних відносин щодо створення, використання, збереження культурної спадщини та культурних цінностей; основу інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту; виховання відповідальних, суспільно свідомих громадян, які здатні до спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству; підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору; мету, завдання, принципи, напрями, особливості формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності [4; 5; 6; 7].

Сьогодні рівень мовної самоідентифікації українців стабільно зростає і війна, як виклик для всього суспільства, тільки прискорює цей процес. На жаль не всі українці розуміють важливість переходу на українську мову. Деякі й досі не усвідомили, що мова – «це генетичний код української нації, головний чинник української ідентифікації, який єднає нас всередині країни та боронить на кордоні з ворогом» [8, с. 14].

Висновуючи зазначимо, що сучасна державна мовна політика України має бути спрямована на: утвердження та зміцнення української мови як державної, забезпечення мовних прав людини, збереження та підтримку мовного різноманіття. У час війни вона має сприяти поверненню кордонів та сфер функціонування державної мови українців на всій території Української держави, а особливо у східних, південних та деокупованих територіях України; відстоювати права української мови на її функціонування у всіх сферах суспільного життя на всіх територіях України; розширювати функціонування державної мови у всіх сферах на всіх територіях України.

Ключові слова: мовна стійкість, закон, українська мова, мовна самоідентифікація українців, мовна політика.

Список використаних джерел:

1. Ткаченко О. Б. Українська мова сьогодення й історична перспектива. Київ: Наукова думка, 2014. 512 с.

2. Уповноважений із захисту державної мови. З 16 липня 2022 року – новий контрнаступ української мови! URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/16-lipnya-2022-roku-novij-kontrnastup-ukrayinskoyi-movi>
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://zakon.rada.gov.ua> ...
4. Закон України «Про культуру». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
5. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Закон України «Про медіа». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
7. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
8. Безсмертна Н. Функціонування української мови в умовах повномасштабної агресії Росії проти України. Українознавчий альманах. Вип. 30, 2022. К.: Міленіум. С. 8-16.

КРАСНЯК Лілія

студентка 2-го курсу

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: ДЖУГАН Вікторія Олегівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільного та господарського права і процесу

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЦИФРОВА РІЧ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вступ. Сучасність відзначається інтенсивними процесами цифровізації, що змінює усі сфери життя та взаємодії. Україна, як і багато країн, активно впроваджує цифрові технології, долучаючись до європейських програм для **розвитку економіки та комплексної модернізації**. Ці процеси включають розвиток штучного інтелекту, хмарних сервісів та інтеграцію цифрових інструментів у бізнес та державне управління. Так удосконалюються звичні процеси та **виникають абсолютно нові об'єкти цивільного обігу**. Цивільним правом завжди регулювалися відносини як щодо майнових, так і щодо **немайнових благ**. Однак, з виникненням **цифрових активів** – від криптовалют до віртуальних об'єктів в онлайн-іграх – постала нагальна потреба врегулювати ці **блага**. Донедавна українське законодавство не містило поняття цифрової речі, що створювало труднощі у судовій практиці та правовій взаємодії. Завдяки внесеним у 2023 р. змінам до ЦКУ, до переліку об'єктів цивільних прав додано **"цифрову річ"**, що стало важливим, однак лише початковим кроком.

Стан дослідження проблеми. Проблематика, що стосується цифрових речей, досліджувалась багатьма ученими. Питанням дослідження цифрової речі як об'єкта цивільних прав та інших об'єктів цивільних прав, обумовлених змінами у сфері цифрових технологій, займалися такі українські науковці, як: О. Є. Аврамова, О.І. Зозуляк, В.М. Логойда, Р. А. Майданик, Є. О. Мічурін, К. Г. Некіт, Є.Ю. Савченко, А. С. Сліпченко, С. О. Сліпченко, Н. Ю. Філатова-Білоус, Є. О. Харитонов, Н. В. Шишка, Р. Б. Шишка та інші. Попри законодавче закріплення "цифрової речі", **відсутність єдиного трактування її правового режиму** залишається актуальною темою для дослідження. Метою даного дослідження є з'ясування

сутності та змісту цифрової речі як об'єкта цивільного права в сучасних умовах. Тому слід дослідити правову природу цифрової речі як об'єкта цивільного права, з'ясувати особливості її правового режиму та сформулювати пропозиції для удосконалення законодавства в даній сфері.

Виклад основного матеріалу. У цивільному праві об'єкти цивільних прав є категорією базовою, адже саме щодо них виникають, змінюються та припиняються всі правовідносини. Це матеріальні та нематеріальні блага, з приводу яких суб'єкти права взаємодіють, набуваючи або реалізуючи свої права та обов'язки. Традиційно "річчю" вважається предмет матеріального світу з фізичним втіленням. Проте ст. 179¹ ЦКУ визначає **цифрову річ** як благо, що існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність [1].

У наукових колах тривають дискусії щодо сутності цифрових об'єктів та їхнього місця в системі цивільних прав. **Є.О. Мічурін** наголошує, що цифрові речі принципово відрізняються від матеріальних, оскільки **не мають фізичної субстанції**. Для них не характерні такі властивості матеріальних речей, як пошкодження, псування чи втрата від фізичних подій (наприклад, пожежі), що зумовлює **інші правові наслідки**. Ці унікальні особливості вимагають розробки **специфічного підходу до правового регулювання** [2, с.17]. **Н.В. Шишка** також вважає термін «цифрова річ» **потенційно некоректним**. Тому що слово «річ» традиційно асоціюється з матеріальними, фізичними об'єктами. Використання терміну «цифрова річ» може призводити до термінологічної плутанини. Замість цього, **Н.В. Шишка пропонує використовувати термін «цифрові блага»**, що точніше відображало б їхню сутність як безтілесних, віртуальних об'єктів, які існують завдяки комп'ютерним системам та технологіям [3, с. 237].

Отож, існує певна суперечність в законодавстві, адже до цифрових речей застосовуються положення про звичайні речі, якщо інше не випливає із закону або їхньої сутності. **Цифрова річ** – це поширений об'єкт у сучасному світі, який має подвійний характер. З одного боку, вона є електронними даними без фізичного носія (технічна природа), а з іншого – об'єктом правових відносин, схожим на звичайну річ (об'єкт майнових прав). Це означає, що цифрова річ може мати ринкову цінність, її можна продавати, дарувати, успадковувати та передавати іншим. Водночас, **якщо цифрова річ є результатом творчої діяльності, на неї також поширюються майнові та особисті немайнові права автора**, що робить її особливою для традиційного законодавства.

Тому очевидно, що цифрова річ – це нова, самостійна категорія об'єктів права в системі цивільного права. Цифрові речі не є аналогом ані матеріальних, ані нематеріальних благ, а мають власну правову природу. Їхніми характерними рисами є: нематеріальність, існування виключно в цифровому середовищі, майнова цінність, оборотоздатність та можливість використання через електронні засоби. Водночас, для використання цифрової речі цілком застосовувана тріада правомочностей: володіння, користування, розпорядження. ЦКУ закріплює до цифрових речей правовий режим речей, але він може бути змінений або уточнений іншими законами чи виходячи з унікальної сутності самої цифрової речі (ч. 3 ст. 179¹) [1].

Ч. 2 ст. 179¹ ЦКУ виділяє 3-поміж цифрових речей: 1) віртуальні активи (як-от криптовалюти, NFT); 2) цифровий контент (комп'ютерні програми, мобільні додатки, відеофайли, музичні файли, цифрові ігри, електронні книги); 3) інші блага (онлайн-облікові записи (акаунти)), щодо яких застосовуються положення ч. 1 цієї ст. Стосовно першої та другої групи цифрових речей є окремі нормативно-правові акти (Закони України «Про цифрові активи» та «Про цифровий контент та цифрові послуги»). Однак варто звернути увагу на такі об'єкти, які мають подвійну правову природу, тому що вони є «цифровими речами» і «об'єктами права інтелектуальної власності» водночас. Наприклад, певний цифровий твір (як електронна книга чи картина) є об'єктом авторського права (нематеріальне благо, що захищає творця), але коли його закріплено у вигляді унікального цифрового токена (NFT), він набуває ознак «цифрової речі» (майнової цінності, оборотоздатності). Така ситуація створює правову невизначеність, оскільки традиційні норми авторського права і нові правила для цифрових

речей не завжди синхронізовані. Це не прямо суперечить законодавству, а створює потенційний "конфлікт норм" або "правову невизначеність" на практиці. Тому доцільно чітко розмежувати на законодавчому рівні правовий режим таких об'єктів. Отже, спеціальний правовий режим визначений не чітко. Це зумовлює проблему в правничому полі, бо застосування загальних положень про речі до цифрових об'єктів є частиною їх правового регулювання, але не цілковитим розв'язанням проблеми.

Висновок. Цифрова річ - самостійна категорія об'єктів права в системі цивільного права. Без удосконалення їх правового режиму залишатимуться прогалини, а їх оборот буде вразливим до зловживань. Можна включити окрему главу до ЦКУ «Цифрові речі», розробити електронну платформу державного зразка, що дозволить реєструвати цифрові речі, укладати договори, захищати права онлайн, ввести цивільно-правову відповідальність за неправомірне використання або доступ до цифрової речі, прирівняну до шкоди майну. Розвиток цивільного законодавства має ґрунтуватися на розширенні доктрини речового, немайнового права, права інтелектуальної власності, ІТ-права та міжнародної практики.

Ключові слова: об'єкт цивільних прав, цифрова річ, цифровізація, майнова цінність, цивільний обіг.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Мічурін, Є. О. Цифрова річ та інші цифрові блага як об'єкти цивільних прав. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право 1. № 88. С. 323-327. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/329012/318713>.
3. Шишка Н.В. Деякі Роздуми про цифрові речі як об'єкти цивільних прав. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 99-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна: матеріали міжн. наук.-практ. конф. Вінниця: ХНУВС, 24 трав. 2024 р. С. 236-239.

КУЦІЙ Ангеліна

студентка 2-го курсу

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: ГАБЛЕЙ Наталія Григорівна

кандидат юридичних наук, доцент,

в.о. завідувача кафедри міжнародного,

конституційного та адміністративного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ІНФОРМАЦІЙНІ КАРТКИ ЯК СПОСІБ ДОСТУПУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ

Одним із способів забезпечення зручного доступу громадян та суб'єктів господарювання до інформації про адміністративні послуги є інформаційні картки, що складаються на кожен адміністративну послугу.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про адміністративні послуги», наявність

інформаційних карток на кожну адміністративну послугу визнано обов'язковою [4]. Згідно з частиною 2 статті 8 Закону інформаційна картка адміністративної послуги містить інформацію про: 1) суб'єкта надання адміністративної послуги та/або центр надання адміністративних послуг (найменування, місцезнаходження, режим роботи, телефон, адресу електронної пошти та веб-сайту); Якщо адміністративна послуга надається через центр надання адміністративних послуг, то в інформаційній картці необхідно вказувати лише інформацію про ЦНАП, як єдине місце для контакту з суб'єктом звернення; 2) перелік документів, необхідних для отримання адміністративної послуги, порядок та спосіб їх подання, а у разі потреби - інформацію про умови чи підстави отримання адміністративної послуги. Додатково до вимог Закону також рекомендується у разі вимагання документів, які отримуються в інших органах влади чи установах, організаціях: по-перше, вичерпно визначати кількість таких документів (тобто давати нумерований перелік); по-друге, зазначати за можливості контакти органів / установ, які видають такі документи. Це зніме потребу надавати додаткові консультації про місце отримання відповідних документів. Неприйнятним є виклад замість переліку документів посилань на норми законодавства, у яких такий перелік визначено. Якщо при зверненні за адміністративною послугою вимагається подання особою письмової заяви, то доцільно розробляти і додавати до інформаційної картки формалізовані бланки заяв (формуляри / заяви-анкети), щоб особа лише вказувала персональну інформацію і відзначала індивідуальні особливості справи; 3) платність або безоплатність адміністративної послуги, розмір та порядок внесення плати (адміністративного збору) за платну адміністративну послугу. До інформації про платність/безоплатність послуги доцільно зазначати і реквізити для платежу, адже плата переважно вноситься перед поданням заяви; 4) строк надання адміністративної послуги; Цей строк має визначатися у: невідкладному наданні послуги – тобто у момент особистого звернення, або у робочих (кращий варіант) чи календарних днях, а для деяких адміністративних послуг – у місяцях; 5) результат надання адміністративної послуги; Необхідно чітко визначити, який документ має отримати у результаті розгляду та вирішення справи особа (наприклад, «свідоцтво про ...», «дозвіл на ...», «витяг із рішення ...», «договір ...» тощо), або ж які дії можуть вважатися завершенням процедури надання адміністративної послуги (наприклад, внесення запису до реєстру, проставлення штампа на документі тощо); 6) можливі способи отримання відповіді (результату); Такими способами отримання відповіді / результату адміністративної послуги є, насамперед, особисто та/або поштою. При цьому в інформаційній картці необхідно зазначити, чи має можливість суб'єкт звернення обрати спосіб отримання відповіді / результату, чи цей спосіб безальтернативно визначений законодавством [3, с.46]. До речі, у разі наявності у місті кількох центрів надання адміністративних послуг чи філій ЦНАП у особи буває можливість замовити послугу в одному офісі, а результат отримати в іншому. Про таку можливість теж необхідно інформувати суб'єктів звернень; 7) акти законодавства, що регулюють порядок та умови надання адміністративної послуги. Щонайменше мають бути визначені спеціальні (тематичні) нормативні акти, які стосуються надання адміністративної послуги.

Недоцільно переобтяжувати інформаційну картку актами, які мають віддалене, фрагментарне чи опосередковане відношення до адміністративної послуги, навіть якщо у них визначені засадничі функції чи завдання, що стосуються певної сфери (наприклад, посилення на норми Конституції України або Закон «Про місцеве самоврядування в Україні»).

Інформаційна картка адміністративної послуги має своїм завданням надання корисної для особи інформації і не повинна бути переобтяженою зайвими відомостями. Слід дотримуватись балансу між інформативністю картки та її зручністю для користування. Надмірні масиви інформації збільшують розмір карток і демотивують суб'єктів звернення знайомитися з картками. У таких випадках суб'єкт звернення віддасть перевагу зверненню за особистою консультацією до персоналу. Оптимальним форматом інформаційних карток є формат А5, прийнятним є також формат А4. Якісна інформаційна картка зменшує потреби в усних та інших персональних консультаціях, і є джерелом інформації як для споживачів послуг, так і для персоналу, що здійснює прийом відвідувачів [2, с.10].

Ключові слова: адміністративна послуга, інформаційна картка, електронне урядування, електронна послуга, ЦНАП.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. (URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>)
2. Легеца Є.О. Концепція публічних послуг: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис.... доктора юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 34 с.
3. Навчальний посібник з надання адміністративних послуг для адміністраторів центрів Дії* (*центри надання адміністративних послуг): Посібник/Андрєєв О. В., Гугля О. С., Маценко М. М., Ткач Н. О., Шамрай Н. В. К., 2020. 263 с.
4. Про адміністративні послуги: закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#n186>

ЛЕСЮК Вероніка

студентка 4-го курсу

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

КОРОПЕЦЬКА Сніжана Орестівна

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У сучасних умовах повномасштабного збройного конфлікту в Україні та гібридних загроз, що виникають з боку держави-агресора, виникає необхідність у посиленні заходів кримінального процесуального впливу. Одним із найбільш ефективних інструментів у виявленні й документуванні тяжких та особливо тяжких злочинів є негласні слідчі (розшукові) дії (далі — НСРД), які передбачені главою 21 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК) [1]. У воєнний час зростає потреба у їх активному застосуванні в умовах обмеженого доступу до територій, уражених бойовими діями, та ризику втрати доказової інформації.

Поняття НСРД у КПК України не має законодавчого визначення, однак, згідно з ч. 1 ст. 246 КПК, це слідчі дії, які проводяться без відома особи, щодо якої вони здійснюються, з метою отримання відомостей, що можуть бути доказами у кримінальному провадженні. До таких дій належать аудіо- та відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, контроль за відправленням, встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, спостереження за особою, проникнення до житла тощо [1].

Актуальність проблематики НСРД посилюється в умовах сьогодення у зв'язку з такими чинниками:

1. Недосконалість правового регулювання та відсутність уніфікованої судової практики. Низка положень КПК викладені занадто загально, що породжує неоднозначність у тлумаченні та застосуванні (наприклад, чіткі межі між НСРД та слідчими діями відкритого характеру). Як зазначає І. В. Гловюк, проблема подвійного нормативного регулювання часто

ускладнює правозастосування в умовах термінового отримання дозволу на проведення дії [2, с. 275].

2. Проблема законності зібраних доказів. Оскільки НСРД пов'язані з істотним втручанням у конституційні права особи (на приватність, таємницю листування тощо), навіть незначне порушення процесуального порядку їх здійснення призводить до визнання доказів недопустимими. Як свідчить практика ЄСПЛ, держава повинна забезпечити наявність достатніх гарантій проти зловживань [3].

3. Виклики цифрової трансформації. У воєнний час значна частина комунікації перейшла в цифровий формат, що зумовлює необхідність модернізації технічних засобів НСРД та впровадження засобів штучного інтелекту для аналізу великих обсягів інформації, наприклад при знятті інформації з мобільного трафіку або месенджерів [4, с. 35].

4. Використання матеріалів НСРД у суді. Окремі НСРД, зокрема спостереження або аудіо-контроль, виконуються уповноваженими оперативними підрозділами, які не завжди фіксують дії належним чином. Це ускладнює підтвердження автентичності записів або ланцюга збереження доказів у судовому засіданні [4, с. 36].

5. Проблеми взаємодії між органами досудового розслідування та судом. Слідчі судді в умовах воєнного стану часто працюють у складних умовах або дистанційно, що створює ризики затримки в ухваленні рішень про дозвіл на НСРД. У результаті — оперативні можливості розслідування суттєво знижуються [5, с. 104].

Висновки. Таким чином, проблема проведення НСРД в умовах сьогодення полягає не лише у складності процесуального регулювання, але й у наявності зовнішніх факторів, що впливають на їх ефективність. Для усунення зазначених проблем необхідно:

- вдосконалити законодавче регулювання НСРД із чітким визначенням термінів та процедур;
- забезпечити належне технічне оснащення правоохоронних органів;
- створити єдину судову практику з питань допустимості доказів, отриманих у результаті НСРД;
- розширити систему електронної взаємодії слідчих органів і судів у частині оперативного погодження слідчих дій.

Комплексне вирішення зазначених проблем сприятиме підвищенню якості досудового розслідування та захисту прав людини.

Ключові слова: негласні слідчі дії, кримінальний процес, доказ, аудіоконтроль, допустимість.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Кримінальний процес : підручник / І. В. Басиста, Р. І. Благута, І. В. Глов'юк та ін. ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів : ЛьвДУВС, 2022. Ч. 1. 492 с.
3. Практика Європейського суду з прав людини щодо допустимості доказів, отриманих у результаті НСРД. Офіційний сайт ЄСПЛ. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>.
4. Школа І. В. Негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному процесі України: сучасні тенденції та виклики. Вісник кримінального судочинства. 2023. № 2. С. 34–39.
5. Калінін С. М. Доказова діяльність в умовах гібридної війни: проблеми використання НСРД. Право і безпека. 2024. № 1. С. 102–107.

ЛОЇК Діана

студентка 1-го курсу зі скороченим терміном навчання
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:**ГАРГАТ-УКРАЇНЧУК Ольга Миронівна**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ

У виправних центрах тримання засуджених відрізняється від тримання осіб позбавлених волі. Територія виправного центру не поділяється на локальні дільниці, але певний «карантин» засуджені витримують. Всі новоприбулі до виправного центру засуджені тримаються в окремих приміщеннях, де протягом чотирнадцяти діб проходять медичне обстеження для виявлення інфекційних та інших захворювань, а також первинне психолого-педагогічне та інше вивчення.

Засуджені до обмеження волі мають право: носити цивільний одяг, мати при собі портативні персональні комп'ютери та аксесуари до них, гроші, мобільні телефони та аксесуари до них, цінні речі, користуватися грошми без обмежень; відправляти листи, отримувати посилки (передачі) і бандеролі, одержувати короткострокові побачення без обмежень, а тривалі побачення — до трьох діб один раз на місяць; користуватися засобами мобільного зв'язку; одержувати правову допомогу, передбачену КВК для осіб, засуджених до позбавлення волі [2, с.156].

Засудженим може бути дозволено короткочасні виїзди за межі виправного центру за обставин, передбачених законом для осіб, засуджених до позбавлення волі, а також з інших поважних причин у таких випадках: за необхідності звернутися в медичний заклад з приводу захворювання чи лікування за наявності відповідного медичного висновку; для складання іспитів у навчальному закладі; за викликом слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду – на період здійснення кримінального провадження; для попереднього вирішення питань трудового і побутового влаштування після звільнення – строком до семи діб, без урахування часу на дорогу; у разі виникнення інших життєво необхідних обставин, які потребують присутності засудженого.

Особи, засуджені до обмеження волі, зобов'язані: виконувати законні вимоги адміністрації виправного центру, які стосуються порядку відбування призначеного покарання; сумлінно працювати у місці, визначеному адміністрацією виправного центру; знаходитися в межах виправного центру під наглядом, залишати його межі лише за спеціальним дозволом адміністрації цього центру, проживати за особистим посвідченням, яке видається взамін паспорта; проживати, як правило, у спеціально призначених гуртожитках; з'являтися за викликом адміністрації виправного центру [3].

Засуджені, які відбувають покарання у виді обмеження волі, а також приміщення, в яких вони проживають, можуть піддаватися обшуку, а їхні речі, посилки, передачі і бандеролі, що надійшли, – огляду. Огляди і обшуки приміщень, де проживають засуджені з сім'ями, провадяться за наявності встановлених законом підстав, за вмотивованим рішенням суду. Жиле приміщення, де проживає засуджений із сім'єю, може відвідуватися, як правило, в денний час уповноваженими працівниками виправного центру. Засуджені, які не допускають порушень встановленого порядку виконання покарання у виді обмеження волі і мають сім'ю, після відбуття шести місяців строку покарання можуть за постановою начальника виправного центру проживати за межами гуртожитку із своїми сім'ями. Такі особи можуть проживати із

своїми сім'ями в орендованих квартирах або придбавати житло в межах виправного центру. В цьому положенні поняття «межі виправного центру» не означає, власно, територію установи виправного центру. Тут йдеться про частину місцевості, яка є більшою ніж територія установи виправного центру, прилягає до нього, а її межі погоджуються органами кримінально-виконавчої служби і місцевого самоврядування. Ці особи зобов'язані від одного до чотирьох разів на тиждень з'являтися у виправний центр для реєстрації.

Матеріально-побутове забезпечення засуджених до обмеження волі полягає в їхньому забезпеченні з метою створення належних умов для відбування покарання та надання всього необхідного для життя засудженого [4, с.36]. Засуджені до обмеження волі тримаються у виправних центрах, забезпечуються індивідуальним спальним місцем, інвентарем і постільними речами, а продукти харчування і речове майно придбавають за власні кошти. Норма жилої площі на одного засудженого не може бути меншою чотирьох квадратних метрів.

Отже, засуджені до обмеження волі користуються всіма правами людини і громадянина, за виключенням тих обмежень, які встановлені законодавством України та вироком суду [1]. Крім того, на засуджених до обмеження волі розповсюджуються основні права засуджених, визначені ст. 8 КВК України [3]. Одним з основних прав засудженого є право на охорону здоров'я. Отже, в виправних центрах повинно бути організоване медичне обслуговування засуджених. Лікувально-профілактична і протиепідемічна робота у виправних центрах організовується і проводиться на загальних підставах відповідно до законодавства про охорону здоров'я закладами охорони здоров'я. Направлення засуджених до лікувальних закладів визначається згідно з порядком обслуговування населення установами охорони здоров'я.

***Ключові слова:** правовий статус, засуджений, обмеження волі, покарання, виправні центри.*

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/>.
2. Кримінально-виконавче право України: практикум : навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Шаблістого. 2-ге вид., переробл. та доповн. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2018. 180 с.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07 2003 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/>.
4. Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. К.: Сфера, 2022. 293 с.

ЛЮТАН Олександр

студент 2-го курсу

Івано-Франківського фахового коледжу

Київського університету інтелектуальної власності та права

Науковий керівник:**БЛАГА Ольга Богданівна,**

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри

загальноправових та гуманітарних дисциплін

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту

Національного університету «Одеська юридична академія»»

ЕТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК БАЗОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ

Юрист – це узагальнене поняття, яке охоплює низку професій у сфері права, які передбачають власні, специфічні вимоги *до* професійних компетентностей фахівця. Водночас усіх правників об'єднують вимоги досконалого *знання чинного законодавства*, основ психології, логіки, риторики, організації праці, принципів управління та виробничої діяльності.

Однак не менш важливими є й особистісні якості юриста. Успішний правник має вирізнятися високим рівнем відповідальності, розвиненим логічним мисленням, здатністю до ініціативи, наполегливістю, уважністю та витривалістю. Йому притаманні високі моральні якості, цілеспрямованість, вмотивованість на професійний саморозвиток, критичне мислення, єдність теоретичної підготовки та практичних умінь, високий рівень комунікативних навичок та інші базові компетентності правознавців [1, с. 172].

Базові компетентності – це сукупність ключових елементів професійної підготовки майбутніх юристів. Вони враховують специфіку юридичної практики та правозастосовної діяльності і визначають зміст фахової освіти.

Специфіка юридичної професії детально описана у державних стандартах вищої освіти, зокрема в освітньо-кваліфікаційній характеристиці спеціальності 081 – право ступеня «бакалавр» [2]. Бакалавр з права повинен мати відповідний рівень політичної, етичної та психологічної культури: чітко сформовані принципові засади світогляду як загального усвідомлення про навколишній світ і своє місце в ньому, про шлях реалізації в умовах реальної дійсності своїх життєвих програм; сформоване філософське, економічне, політичне мислення; розумітися в проблемах ринкової економіки, соціальних, національних, історичних та демографічних процесах розвитку суспільства; володіти питаннями розвитку всесвітньої історії та історії України, засвоїти закономірності та особливості культурного розвитку людства; брати участь у громадському житті, формуванні правової свідомості та цивілізованих взаємовідносин всіх членів суспільства тощо [3].

Отож, серед базових компетентностей правника слід зазначити навчальну, методичну, психологічну, комунікативну, інформаційну, соціальну та етичну компетентності.

Особливої уваги заслуговує етична компетентність, так як для правозахисників важливо не тільки знати закони, а й бути чесним та справедливим, вміти діяти правильно, дотримуючись моральних правил професії, виконувати свої обов'язки з повагою і відповідальністю, зберігати довіру до правової системи.

Етична компетентність орієнтує юриста на підвищену відповідальність за наслідки своїх соціальних дій, зосереджує увагу на моральності, совісті, гармонії внутрішніх переконань і їх зовнішніх проявів.

Формування у майбутніх правознавців етичної компетентності передбачає закономірне дотримання ними узвичаєних норм і принципів моралі в процесі виконання службових обов'язків, правових принципів, гуманізму, законності, об'єктивності тощо, без яких

неможливо вирішувати завдання побудови правової держави, демократичного, соціально орієнтованого, гуманного суспільства.

Крім того слід зазначити, що етична компетентність є складовою етичної та професійної культури юриста як фахівця та особистості, веління морально вчиняти під час виконання службових обов'язків. Тому при розробці та затвердженні в державі етичних кодексів з правилами поведінки суддів, прокурорів, адвокатів, слідчих, нотаріусів тощо до їх змісту вкладаються узагальнені спеціально-фахові нормативи етичної культури, які гарантують високопрофесійну, гуманну, високоморальну діяльність працівників та містять вимоги діяти в суспільних інтересах і неухильно дотримуватися конституційних принципів верховенства права й законності. Ці нормативи відповідають міжнародним деонтологічним стандартам. Будучи складеними з урахуванням культури конкретного суспільства, вони є узагальненими, єдиними й обов'язковими для кожної юридичної професії та закріплені у Кодексі суддівської етики, Кодексі професійної етики та поведінки прокурорів, Правилах адвокатської етики, Правилах професійної етики нотаріусів України, зокрема [4].

Отже оволодіння етичною компетентністю забезпечує відповідність стандартам професійної діяльності юриста в сучасних умовах.

Ключові слова: майбутні правники, базові компетентності, етична компетентність, норми права, моральні стандарти, етична культура юриста.

Список використаних джерел:

1. Яворська Г. Х. Базові компетентності майбутніх правознавців. Інноваційна педагогіка. Вип. 30. Т. 2. 2020. С. 168-172.
2. Стандарт галузі знань 08 Право, спеціальність 081 Право. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-magistr-zizminami-643-20032023.pdf>.
3. Фаховий молодший бакалавр галузь знань 08 Право. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennya/2023/08/28/GO-proyekt.stand.FPO-081.Pravo-bakalavr.28.08.2023.pdf>.
4. Яворська Г. Х. Етична культура юриста: поняття та структура. Наука і освіта. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/6_2011/77.pdf.

МАМЧУР Тарас

студент 1-го курсу магістратури

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: КОРОПЕЦЬКА Сніжана Орестівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ ЯК ВИНЯТКОВИЙ ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД

У кримінальному процесі запобіжні заходи відіграють ключову роль у забезпеченні належного функціонування правосуддя. Одним з найсуворіших та водночас найбільш дискусійних серед них є тримання під вартою [1, с. 103]. Цей захід передбачає ізоляцію особи,

підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні кримінального правопорушення, з метою запобігання її впливу на хід досудового розслідування або судового розгляду.

Згідно з положеннями КПК України, тримання під вартою має застосовуватися виключно як винятковий запобіжний захід, коли жоден інший не може забезпечити досягнення завдань кримінального провадження [2]. Стаття 183 КПК визначає, що лише за наявності обґрунтованої підозри та реальних ризиків для слідства може бути застосовано такий жорсткий захід. Зазначені ризики можуть полягати у намірі ухилення від правосуддя, впливу на свідків, знищенні доказів або повторному вчиненні злочину.

Проте, на практиці спостерігається тенденція до застосування тримання під вартою у великій кількості кримінальних проваджень, навіть за умови, що обвинувачення стосується нетяжких злочинів [3, с. 48]. Це породжує ризик надмірного обмеження прав людини та порушення презумпції невинуватості. Судові органи повинні ретельно зважувати всі обставини справи, перш ніж обрати саме цей захід.

В умовах воєнного стану до питання тримання під вартою додається ще один вимір – безпековий. Законодавець ухвалив низку змін, що адаптують процесуальну процедуру до нових реалій. Зокрема, положення статей 615 і 616 КПК України визначають спрощений порядок продовження строків тримання під вартою або його продовження керівником прокуратури за окремих умов [2].

Також, варто згадати про Європейську практику щодо запобіжних заходів. ЄСПЛ неодноразово наголошував, що навіть обґрунтованість підозри у вчиненні злочину не є єдиною підставою для утримання під вартою. Держава повинна довести наявність інших чинників, що виправдовують ізоляцію особи. У справі «Харченко проти України» суд зауважив, що формальне продовження запобіжного заходу без достатнього обґрунтування є порушенням статті 5 Європейської конвенції з прав людини [4; 5, с. 100].

У цілому, питання правомірності та доцільності застосування тримання під вартою вимагає системного підходу. Йдеться не лише про юридичну процедуру, але і про морально-етичні та гуманітарні аспекти. Особа, яка перебуває під вартою, зазнає істотного втручання в особисте життя, що може вплинути на її фізичне та психічне здоров'я [6, с. 64].

У сучасному кримінальному процесі ключовим завданням має стати пошук балансу між ефективністю правосуддя та дотриманням прав людини. Винятковість тримання під вартою не повинна залишатися декларативною нормою – вона повинна реалізовуватися в судовій практиці.

Висновки. Таким чином, тримання під вартою, як винятковий запобіжний захід, є крайнім інструментом впливу на поведінку підозрюваного чи обвинуваченого, що потребує суворого дотримання принципів законності, пропорційності та необхідності. Актуальність теми посилюється в умовах воєнного стану, коли інтереси національної безпеки зіштовхуються з фундаментальними правами людини. Останні зміни до КПК України, а також практика ЄСПЛ, вимагають від судів зваженого підходу до обрання цього заходу. Забезпечення належного балансу між ефективністю правосуддя та повагою до прав і свобод громадян має бути основним орієнтиром у застосуванні тримання під вартою.

Ключові слова: тримання під вартою, запобіжні заходи, кримінальний процес, винятковість, права людини.

Список використаних джерел:

1. Савчин В. В. Правові підстави застосування тримання під вартою як запобіжного заходу: науково-практичний аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 10. С. 103–108.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Ситник І. І. Особливості обґрунтування тримання під вартою в контексті судової практики. *Вісник кримінального судочинства*. 2023. № 2. С. 47–52.

4. Європейський суд з прав людини. Рішення у справі «Харченко проти України» (заява № 40107/02), 10 лютого 2011 року. URL : <https://hudoc.echr.coe.int>.

5. Литвинова І. Ю. Запобіжні заходи у практиці ЄСПЛ: міжнародні стандарти та національне застосування. *Право України*. 2021. № 5. С. 98–107.

6. Шумило О. М. Застосування тримання під вартою в Україні: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 63–67.

МАРУЩАК Віра

студентка 4-го курсу

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

ЮРЧИШИН Наталія Геннадіївна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
міжнародного, конституційного та адміністративного права
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ БЕЗПЕКОВИХ ЗАГРОЗ

Захист прав людини в контексті безпекових загроз є критично важливим питанням, що стосується, перш за все, забезпечення базових прав та свобод. У таких ситуаціях права можуть бути порушені, але важливо пам'ятати, що такі порушення можуть бути оскаржені та захищені за допомогою правових механізмів та правозахисних організацій.

Права людини – це система невід'ємних і основоположних прав, які належать кожній особі з моменту її народження, гарантують свободу та рівність, а також визначають взаємні обов'язки між індивідом та державою. Згідно з ст. 24 Конституції України, не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1].

Сучасні безпекові загрози створюють складні умови для ефективної реалізації прав людини. У ситуаціях надзвичайного стану або збройного конфлікту держава нерідко змушена балансувати між захистом національної безпеки та дотриманням прав і свобод. Це породжує складні юридичні та етичні дилеми: наприклад, тимчасове обмеження права на свободу пересування чи приватність (це і введення комендантської години, і заборона або обмеження вільного вибору місця проживання). Ці дії проводяться з метою захисту національної безпеки чи громадського порядку, але якщо такі обмеження не мають чіткої часової межі та юридичного контролю, це може призвести до системного порушення прав людини. Тому має існувати передбачений законом механізм, що передбачає обмеження прав людини при наявній загрозі.

Одним із найбільш помітних обмежень, у контексті повномасштабної збройної агресії проти України, що супроводжують воєнний стан, є **обмеження свободи пересування громадян**. Такі обмеження розглядаються через евакуацію населення з районів активних бойових дій, що передбачає заборону в'їзду до небезпечних територій та організацію контролюваного виїзду; введення комендантської години допомагає запобігати диверсіям, шпигунству, мародерству та іншим загрозам громадському порядку; контроль на блокпостах дозволяє виявляти підозрілих осіб, диверсійно-розвідувальні групи; незаконне перевезення

зброї, а також підтримує загальну оборонну спроможність.

Однак, такі обмеження мають низку негативних наслідків. Свобода пересування є однією з основних громадянських свобод, закріплених у Конституції України та міжнародних правових актах (зокрема, ст. 12 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права) [1, 2]. Її обмеження, навіть у період війни, може викликати занепокоєння щодо збереження демократичного ладу, особливо якщо обмеження надмірні або недостатньо обґрунтовані. Тому, що важливо, вони мають бути тимчасовими та мають мати чітку юридичну підставу. Їх запровадження підлягає парламентському контролю та має здійснюватися з дотриманням принципу пропорційності.

Варто наголосити, що, навіть під час війни, певні права не можуть бути обмежені за жодних обставин. Одне з таких прав – право на життя. Воно є абсолютним правом, закріпленим у ст. 27 Конституції України та ст. 2 Європейської конвенції з прав людини [1, 3]. Тому агресор має понести міжнародно-правову відповідальність за масові порушення даного права.

Світова практика знала чимало прикладів, коли за порушення права на життя осіб чи масові вбивства цивільного населення було притягнуто до міжнародної або національної відповідальності. Це, наприклад, Міжнародний трибунал для колишньої Югославії, де визнано, що вбивство мирного населення є порушенням права на життя за міжнародним гуманітарним правом, тому Слободан Мілошевич, президент Сербії, був звинувачений у геноциді, злочинах проти людяності та воєнних злочинах, у тому числі за масові вбивства мирного населення у 1995 році, де було вбито понад 8 000 мусульманських чоловіків [4, с. 55].

Отже, воєнний стан передбачає обмеження низки прав, які мають чітке функціональне і правове обґрунтування. Водночас, навіть в умовах війни держава повинна гарантувати недоторканність базових прав, зокрема права на життя. Агресор, що систематично порушує це право, має бути притягнутий до відповідальності відповідно до норм міжнародного права — як державна інституція, так і через особисту відповідальність конкретних посадовців.

Підсумовуючи, варто зазначити, що безпекові загрози безумовно потребують оперативного реагування з боку держав, однак це не повинно виправдовувати систематичне або надмірне обмеження прав людини. У демократичному суспільстві навіть в умовах кризи має зберігатися механізм правового захисту особи, а запроваджені обмеження повинні бути тимчасовими, мінімально необхідними та підконтрольними як з боку громадськості, так і міжнародної спільноти. Досвід України, ЄС та інших держав свідчить про те, що ефективна безпека можлива лише за умови поваги до прав людини, навіть у найбільш напружених обставинах.

Ключові слова: права громадян, обмеження прав громадян, свобода пересування, право на життя, юридична відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Чепурна Ю. І. Обмеження прав і свобод в умовах надзвичайних ситуацій: правові межі. *Вісник НАПрН України*. 2022. № 4. С. 54-61.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРОПАГАНДУ ВІЙНИ – ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Сучасний світ зазнає численних трансформацій у сфері безпеки. Нові виклики — гібридна агресія, інформаційні війни, кібератаки — спонукають держави переглядати інструменти захисту суверенітету та громадської безпеки.

Російсько-українська війна стала прикладом гібридного конфлікту, в якому медіа та соціальні мережі відіграють роль не менш важливу, ніж танки і ракети. Після анексії Автономної Республіки Крим та початку бойових дій на активізувалися спроби кваліфікувати інформаційні впливи як злочини проти національної безпеки.

Особливої актуальності набуває питання правового регулювання проявів інформаційної агресії, зокрема — пропаганди війни, які регулюються ст. 436 КК України. Дана стаття встановлює відповідальність за дії, що посягають на мир і безпеку. На сьогоднішній день вона набуває особливої актуальності, цілий ряд науковців зокрема Борухова О.Д. та інші звертають увагу на проблематику правового регулювання даної норми.

Аналізуючи статистичні дані наведені у публікації Борухова О.Д. «Стан наукової розробленості проблем методики розслідування пропаганди війни» можна побачити, що сплеск кримінальних правопорушень, передбачених ст. 436 КК України, відбувся у період з 2021 по 2024 рік. У цей період було зареєстровано 103 кримінальних проваджень, що пов'язано з підготовкою та здійсненням військового нападу Російською Федерацією на Україну.

Згідно з офіційною статистикою Офісу Генерального прокурора України, у період з 2014 року до 24 лютого 2022 року було відкрито лише 23 кримінальні провадження, а з 24 лютого 2022 року кількість проваджень збільшилося до 94 [1, с. 352].

Це свідчить про зростання ролі кримінального права у захисті інформаційного суверенітету та протидії ворожій пропаганді в умовах воєнного часу.

Розглядаючи особливості кримінальної відповідальності за пропаганду війни в першу чергу слід з'ясувати особливості складу даного кримінального правопорушення можна побачити, що безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини, які виникають з приводу охорони суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності держави, у сфері здійснення права вільно поширювати інформацію. Носіями таких відносин, з однієї сторони, виступає держава в особі уповноважених нею органів, а з іншої, - особа, яка здійснює пропаганду війни [2, с. 86].

У Конституції України закріплено положення, відповідно до якого кожен має право вільного вибору способу збору, зберігання, використання і поширення інформації (п. 1 ст. 34). Однак міститься застереження, що реалізація зазначених прав може законодавчо обмежуватись з метою запобігання заворушенням чи злочинам в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки (п. 2 ст. 34). Схоже положення регламентоване у ст. 28 ЗУ «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р: «Інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної,

расової, релігійної ворожнечі ...» [3].

Таким чином, державою, як одним із учасників суспільних відносин, законодавчо встановлена заборона щодо вільного поширення інформації, яка може бути використана для закликів до посягання на суверенітет, територіальну цілісність або політичну незалежність іншої держави. Отже, держава в особі уповноважених органів встановлює нормативні приписи та вказує правила реалізації права на інформацію.

Далі піддамо аналізу об'єктивну сторону даної статті аналіз ст. 436 КК України засвідчує, що пропаганда війни вчиняється у трьох формах: публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів.

Можемо побачити що на практиці виникають труднощі з доведенням факту «публічності заклику». У межах кваліфікації цього складу злочину публічність є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони, однак її зміст не має нормативного закріплення, що призводить до різночитань у практиці. Зокрема, досі не вироблено сталого підходу до того, чи є висловлювання в коментарях на особистих сторінках у соціальних мережах такими, що здійснені публічно. Відсутність уніфікованих підходів щодо ознак публічного простору, аудиторії сприйняття та відкритості доступу до інформації зумовлює ризик притягнення до кримінальної відповідальності за дії, що, по суті, мали приватний або обмежений характер, а також порушення балансу між забезпеченням національної безпеки і гарантіями свободи вираження поглядів [2, с. 104-111].

Характеристика суб'єкта кримінального правопорушення має важливе значення, оскільки допомагає правильно визначити, як саме слід кваліфікувати вчинене діяння. Тому його часто вважають одним із головних елементів складу злочину. Аналіз форм вчинення дій, передбачених ст. 436 ККУ засвідчує, що суб'єкт може бути як загальним, тобто фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності (16 років), так і спеціальним (лише службові особи, які займають особливо відповідальне становище із використанням владних повноважень) [4, с. 123].

Наступним елементом складу кримінального правопорушення є суб'єктивна сторона яка, має вирішальне значення для правильної кваліфікації діяння. Закон вимагає, щоб пропаганда здійснювалася умисно, і при цьому – з прямим умислом. Тобто людина повинна чітко розуміти, що її дії є суспільно небезпечними, передбачати, до чого це може призвести, і свідомо цього хотіти. У даному випадку це означає, що особа не просто висловлює певну думку чи розповсюджує матеріали, а намагається вплинути на інших при цьому мета такої діяльності – сформувати позитивне ставлення до війни, агресії або нападу. Однак довести наявність такого умислу на практиці дуже складно. Потрібно не лише дослідити зміст висловлювань, а й зрозуміти, в якому контексті вони були зроблені, які були наміри особи, що їх оприлюднила, і як це було сприйнято аудиторією.

Особливо складно, коли йдеться про політичні заяви або оцінки, які не містять прямих закликів до агресії, але можуть бути трактовані як її підтримка. Унаслідок цього зростає загроза порушення балансу між інтересами національної безпеки та забезпеченням права людини на свободу вираження поглядів [5, с. 85-87].

Отже, з усього вищезазначеного можна зробити висновок, що правове регулювання кримінального правопорушення, передбаченого статтею 436 КК України, має низку проблем. Вони пов'язані як із недоліками у самій нормі, так і відсутністю сталих підходів у правозастосовній практиці. Щоб забезпечити ефективне застосування цієї норми, потрібно внести зміни як у зміст самої статті. Зокрема, важливо чітко визначити значення основних термінів, уточнити формулювання статті, виробити єдині підходи до доведення умислу та публічності висловлювань, а також зберегти баланс між безпекою держави та правами людини.

Ключові слова: кримінальні правопорушення, пропаганда, агресія, війна, інформаційний суверенітет.

Список використаних джерел:

1. Борухов Д. О. Стан наукової розробленості проблем методики розслідування пропаганди війни // *Юридичний науковий електронний журнал*. – 2025. – № 2. – С. 350-354. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/81>.
2. Олійник Х. В. Кримінальна відповідальність за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни : дис. ... д-ра філософії : 081 – Право / Олійник Христина Василівна ; наук. кер. В. С. Канцір ; Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Львів, 2022. – 255 с.
3. Про інформацію. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
4. Олійник Х. В. Особливості суб'єкта складів злочинів, які полягають у пропаганді, плануванні, підготовці, розв'язуванні та веденні агресивної війни. *Європейські перспективи*. 2021. № 3. С. 121-126.
5. Семенюк О.І. Проблеми кваліфікації злочинів проти миру та безпеки людства // *Юридичний науковий вісник*. – 2021. – № 2. – С. 83-90.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

МИКИТИН Вікторія

студентка 4-го курсу

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: ПІЦИК Христина Зіновіївна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВИКОРИСТАННЯ OSINT ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

У сучасному світі, де технології розвиваються стрімкими темпами, все більшу роль у сфері національної безпеки, правосуддя та журналістики відіграють інструменти відкритої розвідки — OSINT (Open Source Intelligence). Це напрям збору та аналізу інформації з відкритих джерел, таких як соціальні мережі, супутникові знімки, відео з відкритим доступом, новинні ресурси, форуми, бази даних тощо. Особливо актуальним OSINT став у контексті розслідування воєнних злочинів — злочинів, які грубо порушують норми міжнародного гуманітарного права.

Інструменти OSINT дозволяють:

- ідентифікувати осіб, техніку, місцевість;
- підтверджувати місце, час і обставини події;
- відстежувати пересування військових частин;
- документувати докази порушення міжнародного гуманітарного права;
- аналізувати взаємозв'язки між об'єктами (наприклад, між військовослужбовцями і підрозділами) [4, с.5].

Можна навести приклад **розслідування злочинів у Бучі (2022 р.)**, де за допомогою

спутникових знімків та відеозаписів з камер спостереження вдалося довести, що вбивства цивільного населення сталися саме під час російської окупації міста.

Вже зараз можна оцінити масштаби OSINT розслідувань воєнних злочинів, вчинених на території України, що підтверджує значення розслідування з відкритих джерел. Більше того, на даний момент існують ресурси, на яких систематизується такого роду інформація. Наприклад, незалежна некомерційна організація Центр інформаційної стійкості (The Centre for Information Resilience – CIR) у січні 2022 року запустила проєкт Eyes on Russia (<https://eyesonrussia.org>) для збору та перевірки відео, фотографій, супутникових зображень тощо, які пов'язані з вторгненням РФ в Україну [1, с.2].

Переваги супутникових зображень полягають саме у зафіксованій історії змін. Тобто можна відмотати знімки назад і подивитись, хто звідки рухався, яку зброю встановили, де розташовані військові сили тощо. За словами спеціалістів, супутникові знімки допомагають побачити випромінювання РЕБ, яке свідчить про те, що поряд перебуває ворожа армія [2, с.12].

Крім того, велике значення відіграє в процесі проведення OSINT розслідувань ідентифікація осіб, які зображені на фото чи відео. Так, експерти розробили інструкцію, за якою можна ідентифікувати країну, до якої відноситься військовослужбовець, лише за фотографією такого військовослужбовця. Також мають значення такі елементи:

1. Військова форма. Військова форма може дати підказки про те, хто такий комбатант і до якої групи він належить. Наприклад, камуфляжні візерунки на військовій формі часто пов'язані з певною країною, збройними силами чи навіть недержавним суб'єктом. Так, існує сайт Camopedia (<https://www.camopedia.org>), на якому можна переглянути візерунки військової та іншої уніформи різних країн. При цьому в якості прикладів надаються також зразки уніформ недержавних або неофіційних військових формувань, наприклад, приватних військових компаній чи добровольчих корпусів [3, с.4].

2. Нашивки та знаки розрізнення. Військові нашивки та знаки розрізнення, що позначають звання або приналежність до підрозділу, є чудовим способом перевірити або ідентифікувати приналежність комбатанта. Найбільш очевидним першим кроком було б пошукати в Google будь-які слова чи фрази, знайдені на символіці.

3. Озброєння та спорядження. Ідентифікація зброї чи обладнання, якими користувався комбатант, може багато чого розповісти про його приналежність. Певні системи зброї, швидше за все, можна знайти в конкретній країні та серед військових сил цієї країни. Стрілецька зброя, гвинтівки, автомати та пістолети — це часто вказує не лише на те, до якої армії належить комбатант, іноді вона навіть може визначити, до складу якого підрозділу він входить [5, с.161].

З огляду на тенденції, OSINT може відігравати ключову роль у післявоєнному притягненні винних до відповідальності. Необхідно наголосити, що сучасні онлайн-технології та бази даних надають змогу OSINT аналітикам проводити повні та якісні розслідування воєнних злочинів. У будь-якому випадку результативність такого розслідування в значній мірі буде залежати від того, наскільки якісно та ефективно OSINT аналітик зможе комбінувати всі доступні інструменти для отримання необхідного результату.

Отже, OSINT — це потужний інструмент, який є доповненням до традиційних методів розслідування та допомагає створити цілісну, доказову картину злочину. Розвиток та поширення OSINT підходів мають бути пріоритетом для правоохоронних органів, журналістів, дослідників та міжнародних інституцій, які прагнуть притягнути винних до відповідальності та забезпечити справедливість.

Ключові слова: OSINT, воєнні злочини, інструменти OSINT, елементи OSINT розслідувань.

Список використаних джерел:

1. Як OSINT впливає на війну в Україні? Itedu: вебсайт. URL:

<https://itedu.center/ua/blog/articles/osint/>.

2. Як аналітики використовують OSINT, щоб розкривати воєнні злочини росіян: супутникові зображення, аналіз соцмереж та ШІ. Книга пам'яті : вебсайт. URL: <https://bookofmemory.com.ua/uk/analytics/how-analysts-use-osint-uncover-russianwar-crimes-satellite-imagery-social-media-analysis-and-ai>.

3. Rao Komar. How to Digitally Verify Combatant Affiliation in Middle East Conflicts. Bellingcat: website. URL: <https://www.bellingcat.com/resources/how-tos/2018/07/09/digitallyverify-middle-east-conflicts/>.

4. Conflict Intelligence Team (CIT). (n.d.). *Воєнні розслідування з відкритих джерел*. URL <https://citeam.org>.

5. OSINT при розслідуванні кримінальних правопорушень : підручник / О. О. Торбас. Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. 180 с.

МУЛА Уляна

студентка 2-го курсу

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту

Івано-Франківського фахового коледжу

Київського університету інтелектуальної власності та права

Науковий керівник: Кисляк Леся Несторівна,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри

загальноправових та гуманітарних дисциплін

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту

Національного університету «Одеська юридична академія»»

НА ВАРТІ ПАМ'ЯТІ Й ІДЕНТИЧНОСТІ: ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ВІЙНИ ТА ЗАСІБ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Уже більше десяти років Російська Федерація веде гібридну, а з 24 лютого 2022 року – відкриту агресивну війну, намагаючись не лише фізично знищити нашу націю, але й привласнити українську культуру та діячів мистецтва. Архітектурні пам'ятки, унікальні старовинні будинки, церкви, музеї, палаци стають цілями російських обстрілів та ракет.

На сьогодні в Україні постає проблема збереження національної пам'яті, історичної єдності українських земель, поколінь, охорони, відновлення та популяризації пам'яток культури, архітектури задля збереження української національної ідентичності як вагомого фактору перемоги в російсько-українській війні, поваги до України у цивілізованому світі.

За своє існування, що перевищує 1500 років, кожної епохи Україна народжувала безліч талановитих митців та героїв. Її унікальні звичаї, традиції, здобутки відомих людей і неповторна культура заслуговують великої уваги.

Однією з маловідомих культурних пам'яток є Остринський тризуб – геогліф, найбільший кам'яний малюнок, зображення герба України, викладене з білого гірського каменю, що знаходиться в с. Остриня Тлумацької міської громади Івано-Франківського району Івано-Франківської області[8].

Історія рукотворної пам'ятки пов'язана з воїном, учасником Української Повстанської Армії – Анастасієм Паньковичем Козаком. Літній чоловік у віці 70-ти років самотужки виклав на горі Герб України – тризуб з білого каменю. Ось як він згадував у своїх розповідях синові Яремі та онукам Назарію та Олегу: «Дивлюся на гору і думаю собі: зроблю я тризуб в честь

своїх воїнів-побратимів з якими я воював. Їх вже немає, вони вбиті а я зроблю пам'ятку для них».

Боець пережив багато потрясінь. У 1941 році на теренах України почалися баталії Другої світової війни. Через рік у 1942 році Анастасія Козака було призвано до лав німецької армії. З розповідей родини Анастасія Паньковича відомо, що його взяли на навчання, проте чоловік чинив спротив, бо не хотів покидати рідної землі. Врешті-решт, Анастасій зважується на відчайдушний крок – втекти з військової частини. Під час втечі, він отримав поранення в ногу. Тоді уже Козак твердо вирішив, що буде захищати свою землю, а не чужу. Анастасій Козак вступає в сотню «Орлика» («Орлик» – це псевдо, яке мав сотник Рибчин Михайло Федорович, котрий похований у селі Нижнів, Тлумацького району, Івано-Франківської області). У сотні «Орлика» Анастасій був розвідником і мав псевдонім «Чумак». Бої відбувалися в лісах та селах на території сучасної Тлумацької територіальної громади. Одного разу під час чергової битви українських повстанців з більшовиками, сотню «Орлика» взяли в кільце і 27 бійців, серед яких були найкращі друзі Анастасія, загинули. Після знищення сотні, Козак вступив у загін «Шабля», щоб помститися за своїх побратимів. У 1944 році Анастасія Козака засудили та відправили на заслання в Сибір, де він відбував покарання 10 років. Ставлення було жакливе, умови проживання нелюдські, ув'язнені важко працювали, часто голодували. Після заслання у 1954 році, Анастасій повертається до звичного життя, однак думки про друзів-побратимів не залишали його, тому він твердо вирішив увіковічнити пам'ять своїх побратимів – викласти тризуб. Як згадує його син, Ярема Анастасійович Козак, що батько робив тризуб вночі, щоб не зазнати утисків від радянської влади. Сам він так про це розповідав: «І мені кажуть: «Козаче, не боїшся, аби тебе вбили, що ти тризуб зробив?». Каже комуна. Моїх хлопців вже нема, давно в землі. А я... най мене вбивають. Я не годен забути... Прийшов на цей схил і зробив тризуб нам на спомин»[5], [6], [7], [8].

Тризуб було викладено влітку 1992 року на честь вшанування пам'яті його полеглих побратимів у важкому бою з більшовиками та першої річниці з Дня проголошення незалежності України. Нижче тризубу також зображено рік викладання «1992» та слово «воля», щоб підкреслити ціну незалежності, яку ми захищаємо до сьогодні[7].

Зрештою, Україна здобула незалежність, за яку боровся Анастасій у лавах Української повстанської армії. Незалежність, за яку поклали голови його друзі і побратими. І, хоч питання визнання членів УПА героями часто ставиться на порядки денні і набуває розголосу та, на жаль, жодної конкретики у ставленні держави до своєї історії нема й до сьогодні. До домівки Козаків часто навідувались журналісти, розпитували діда про славне минуле і про те, що змусило його, незважаючи ні на що, самотужки будувати пам'ятник тим, для кого слово «свобода» не було пустим звуком. Пан Анастасій вірив, що таки не даремно стільки люду загинуло у боротьбі. Не ображався, певно, і на те, що державні діячі та й місцева влада ігнорувала подвиг, вчинений на той час 70-річним ветераном, хоча, цю історію варто би зробити прикладом для наслідування, занести до навчальної програми з історії України, підручників з історії України й виховати на цьому прикладі, ще не одне покоління справжніх українців[1].

18 січня 2012 року Анастасій Козак відійшов у вічність. До свого ювілею, 90 років, він не дожив лише 3 місяці. Пам'ять про воїна Козака живе. У селі Остриня є вулиця, яка названа на його честь. Ще за його життя прорубану та впорядковану ним дорогу до гори, назвали «Козаковою». Зараз біля Козакового пагорба стоїть банер, на якому коротко описана історія пам'ятки.

З початку повномасштабного вторгнення у 2022 році онуки Анастасія Козака стали на захист нашої держави й до сьогодні захищають Україну від російського агресора, як колись боронив рідну землю їхній дідусь – від німецького окупанта. Зростаючи в патріотичному дусі, хлопці перейняли у свого дідуса любов до України, силу, відвагу, мужність, стійкість триматися до кінця. 3 березня 2022 року Назар Козак вступив у лави Збройних Сил України. Колись його дідусь боронив рідну землю від німецького окупанта, а сьогодні Назар, взявши до рук зброю, виборює право на життя у вільній і незалежній Батьківщині на полі бою. У знак

пам'яті про свого діда, Назар взяв псевдо Чумак. Хлопець перейняв у свого дідуса любов до України, силу, відвагу, мужність, стійкість триматися до кінця, тому за короткий період часу отримав звання «Головного сержанта зводу» 75-го батальйону 102-ої бригади ТРО. За час військової служби Козак пройшов шлях від солдата-стрільця, командира відділення до головного сержанта стрілецького взводу. За успішне виконання службових обов'язків та відданість службі Назар Козак нагороджений нагрудним знаком «Кращий сержант (старшина) Збройних сил України». Як і Анастасій, Назар не раз рятував життя своїх побратимів. Таких подвигів було безліч, тому він має багато нагород, а саме: медалі «За відвагу», «Знання, душу, серце – людям», «За врятоване життя» та Почесну відзнаку оперативного угруповання військ «Запоріжжя» [9].

Олег Козак вступив у лави ЗСУ 29 травня 2022 року. Має військове звання «Стрілець-санітара». Зараз перебуває у 116 механізованій бригаді, яка тримає оборону на Покровському напрямку.

Насаджування ідеології «руського міра», ігнорування існування української мови, культури, нації, фальсифікація історичного минулого, меседж, що Україна не має історичного минулого та перспектив – усе це лягло в основу «денацифікації», «десуверенізації», спрямованих на розкол та знищення України як держави.

Упровадження «денацифікації» В. Путіним призвело до небаченого єднання та консолідації українського народу у боротьбі за незалежність та територіальну цілісність. Диктатор досягнув протилежного результату – в Україні народилась нова етнічна та духовна єдність. Український народ став символом свободи, боротьби за демократію у всьому світі [3, с. 944].

Кремлівська влада, яка поставила за мету знищення України як держави, «денацифікацію» українського народу, отримала протилежні результати. Патріотичне піднесення, мобілізація України, широкий волонтерський рух, очищення більшості сфер життя країни від російських агентів впливу, небачену консолідацію громадянського суспільства, реалізацію національної ідеї на практиці [4, с. 178].

Таким чином, історична пам'ять має велике значення для сучасного народу. Особливо сьогодні нам необхідно продовжувати дослідження проблематики історичної пам'яті, потрібно бути прискіпливим до проблем національної культури, поширювати правдиві історичні факти, видавати книги про життя таких людей як Анастасій Козак, про пам'ятки, які доповнюють історію, популяризувати українську культуру, формувати культурні цінності задля розуміння власної самобутності, окремішності та приналежності до українства. Українська культура має потужний потенціал, на базі якого може існувати сильна Українська держава.

Сьогодні для українців важливо захистити українські землі у межах міжнародно визнаних кордонів, на прикладі родини Анастасія Козака зберегти пам'ять поколінь, національну пам'ять, задля збереження української національної ідентичності, як вагомого фактору перемоги в російсько-українській війні, поваги до України у цивілізованому світі.

Ключові слова: патріотичне виховання, історична пам'ять, Остринський тризуб, Анастасій Козак.

Список використаних джерел:

1. Забутий приклад для наслідування. Website. Akceptor. 01.11.2011. URL: <https://www.webcitation.org/6IEuSCcHm?url=http://akceptor.org/zbuduj-svij tryzub/> (дата звернення: 16.05.2025).
2. Злата Леміш. Тризуб Анастасія видно з космосу. Можна побачити з космосу: незвичні втілення українського герба на Франківщині (ФОТО). URL: <https://pik.net.ua/2022/02/19/pro-nezvychni-vtilennya-ukrayinskogo-gerba-na-frankivshhyni-foto/> (дата звернення: 16.05.2025).
3. Кисляк Л. Н., Коваль І. В. Від історичної та духовної єдності «братніх народів» до геноциду українців. *Російсько-українська війна (2014-2022): історичні, політичні, культурно-освітні,*

релігійні, економічні та юридичні аспекти: колективна наукова монографія. Рига, Латвія: Izdevniecība «Baltija Publishing», 2022. 1421 с. С. 932-945. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6333/13369-1> (дата звернення: 16.05.2025).

4. Кисляк Л. Н., Коваль І. В. Перемога України у війні з Російською Федерацією, як свідчення домінанти демократії та свободи у сьогодишньому глобалізованому світі. *Роль науки та освіти в забезпеченні сталого розвитку*: колективна наукова монографія. м. Катовіце, Польща. University of Technology in Katowice Press, Copyright by Academy of Silesia, Katowice, 2023. 698 с. С.170-181. URL: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/33ba92a74a7c70f8ce3859b114f45150.pdf> (дата звернення: 16.05.2025).

5. Ковтун Михайло. На Прикарпатті знаходиться найбільший в Україні рукотворний тризуб. ВІДЕО. *Дзеркало media*. 24 вересня 2019. URL: <https://dzerkalo.media/news/na-prikarpatti-znahoditsya-naybilshiy-v-ukraini-rukotvorniy-trizub-video> (дата звернення: 16.05.2025).

6. Ковтун Михайло. Остринський тризуб. ВІДЕО. YouTube. URL: <https://youtu.be/jo553yF2zac?si=gUeLgS6-wg7mL3jH> (дата звернення: 17.05.2025).

7. Найбільший в Україні тризуб виклав каменем на схилі гори ветеран УПА. Всеукраїнська незалежна суспільно-громадська газета «Козацький край». 30.12.2013. URL: <https://cossackland.org.ua/2013/12/30/najbilshyj-v-ukrajini-tryzub-vyklav-kamenem-na-shyli-hory-veteran-upa/> (дата звернення: 17.05.2025).

8. Остринський тризуб. Вікіпедія. 7 грудня 2020. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 18.05.2025).

9. Мар'яна Риндич. Гідний нащадок славного предка. *Західний кур'єр*. URL: <https://kuryer.if.ua/project/gidnyj-nashhadok-slavnogo-predka/> (дата звернення: 18.05.2025).

10. Ришкова Л.В. Правове регулювання охорони та використання особливо цінних земель: дис. на здоб. наук. ступеня канд. юр. наук зі спец. 12.00.06 «Земельне право, аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Л.В. Ришкова. – Х., 2010. - 218 с.

ПАВЛІВ Катерина

студентка 2-го курсу

Івано-Франківського фахового коледжу

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: БЛАГА Ольга Богданівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри

загальноправових та гуманітарних дисциплін

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПСИХОАКТИВНІ РЕЧОВИНИ: ЕТИЧНИЙ ДИСКУРС

Психоактивні речовини – це загальне поняття, що об'єднує такі категорії як наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори.

Психотропні препарати охоплюють широкий спектр лікарських засобів, що впливають на функціонування центральної нервової системи, коригуючи емоційний стан, когнітивні процеси та поведінку. За даними Фармацевтичної енциклопедії до них належать такі фармакологічні групи як: наркотики, нейролептики, транквілізатори, антидепресанти, психостимулятори, аналептики [1].

Використання цих речовин регулюється низкою нормативно-правових актів, зокрема

Законами України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», основами законодавства України про охорону здоров'я та іншими підзаконними актами.

Особливої актуальності використання психотропних речовин набуло із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) для використання у навчальних цілях, освітній, науковій та науково-технічній діяльності, виробництва наркотичних засобів, психотропних речовин та лікарських засобів з метою розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування» від 21 грудня 2023 року, що стосується сфери медичного права та легалізованого використання медичного канабісу в лікувальних цілях, а також у навчальній, науковій та науково-технічній діяльності.

Правове регулювання використання та обігу даних речовин є надзвичайно важливим в умовах сучасного суспільства, так як їх використання має як позитивні, так і негативні наслідки.

Психотропні препарати, які вживаються без призначення лікаря, часто є наркотиками та становлять небезпеку для здоров'я, оскільки можуть викликати стан залежності та зруйнувати не лише психіку, а й фізичне здоров'я.

В Україні наркотики вживають від 1 до 1,5 мільйона громадян. Щорічно ця кількість збільшується на 8-10% [2]. За оцінками UNODC, ВООЗ, ЮНЕЙДС і Світового банку більше як кожний десятий споживач ін'єкційних наркотиків має ВІЛ (12,6%), а половина (50,2%) – вірусний гепатит С, зростає смертність та інвалідизація населення [3].

Крім психічних та фізіологічних аспектів впливу наркотиків на організм назвемо й соціальні наслідки, які включають втрату соціальних зв'язків та підтримки, руйнування родинних відносин та дружби з близькими, зростання кримінальної активності, появу стигматизації та відчуження, соціальну деградацію тощо.

Серед причин поширення наркоманії зазначимо: соціально-економічні фактори, низький рівень освіти та інформованості населення, доступність наркотиків, недостатню доступність до програм профілактики та лікування, недостатню ефективність контролю за наркотиками та боротьби з їх поширенням. Крім того стрес та депресія за час війни підвищили статистику вживання наркотиків як засобу втечі від реальності.

Вживання психоактивних речовин веде і до появи таких негативних проявів поведінки людини, як тютюнокуріння, алкоголізм, токсикоманія. Загальною особливістю цих явищ є звикання та формування фізичної та (або) психічної залежності.

Отже, залежність від психоактивних речовин – це комплекс фізіологічних і психічних явищ, за яких вживання речовини починає посідати більш важливе значення в системі цінностей людини, аніж інші форми поведінки, що були раніше важливішими для неї. Основною описовою характеристикою залежності є бажання вживати психоактивні речовини. Згідно з міжнародним класифікатором хвороб МКХ-10 всі види залежності від психоактивних речовин класифікують як «Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин» [4].

З іншого боку, історія психофармакології демонструє еволюцію підходів від примітивних засобів корекції психічних станів до сучасних препаратів, здатних точно впливати на мозкові процеси. Таке поступове удосконалення психотропних засобів дозволило сформувати сучасну клінічну практику, в якій дані препарати виступають як потужний інструмент лікування психічних захворювань значно знижуючи ризик рівня суїцидів та рецидивів, побічних ефектів і підвищуючи загальну ефективність терапії.

Таким чином, аналіз сучасних досліджень та клінічних даних однозначно свідчить про те, що застосування психотропних препаратів у медичних цілях є вагомою інновацією. При належному індивідуальному підборі лікування та постійному медичному моніторингу ці засоби не лише забезпечують ефективну корекцію важких психічних розладів, а й сприяють стабілізації емоційного стану, зниженню болю та покращенню якості життя пацієнтів, зокрема

невиліковно хворих, які страждають від сильного фізичного дискомфорту та емоційного розладу. Інтеграція психотропних препаратів у комплексну паліативну допомогу дозволяє забезпечити пацієнтам підтримку як на фізичному, так і на психологічному рівні, сприяючи їхній соціальній адаптації та збереженню працездатності.

Наслідки ПАР – суперечливі, і бажано вести здоровий спосіб життя, який передбачає раціональне та ефективне використання власних життєвих ресурсів.

Ключові слова: психоактивні речовини, правове регулювання використання та обігу психотропних речовин, охорона здоров'я, залежність, молодь.

Список використаних джерел:

1. Психотропні речовини. Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/>.
2. 2. Чепіль Б. Статистика та боротьба з наркоманією в Україні. URL: <https://helprehab.org.ua/statistika-narkomaniyi-v-ukrayini-2024/>.
3. 3. Наркотики та їхня ціна. URL: <https://eleos.com.ua/narkotyky-ta-yihnya-tsina/>.
4. 4. Який механізм впливу психоактивних речовин? URL: <https://vseosvita.ua/lesson/nehativnyi-vplyv-narkotykv-na-zdorovya-liudyny-155708.html>.

ПИРОЖУК Вікторія

студентка 4-го курсу

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: АНТОНЮК Уляна Василівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільного та господарського права і процесу

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВА НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Сьогодні довкілля є «мовчазною жертвою» війни в Україні. Усі без винятку природні ресурси і екосистеми в Україні зазнають негативного впливу з боку військової агресії. Окрему увагу пропонуємо звернути, саме, на землі і ґрунти. Адже, земля у відповідності з Конституцією України є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1]. За даними Міністерства екології та природних ресурсів України, які розміщені на офіційному порталі «ЕкоЗагроза», станом на травень 2025 року, шкода завдана землям від війни становить 1,21 трлн грн, шкода ґрунтам – 20,69 млрд грн, площа засмічених земель – 23 млн 313 тис. 411 м², площа забруднених ґрунтів – 1 млн 178 тис. 3422 м² [2]. Тому, у сучасних умовах, на четвертому році війни в Україні, актуальною є постановка питання щодо правових засад реалізації і захисту прав на землю в Україні в умовах воєнного стану.

Правове регулювання земельних відносин в Україні в умовах воєнного стану здійснено у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану», який було прийнято через два місяці після повномасштабного вторгнення 12 травня 2022 року № 2247-IX [3].

У юридичній літературі пропонують виділяти наступні напрямки земельно-правового

регулювання в умовах воєнного стану в Україні: орендне землекористування; спрощення процедур встановлення та зміни цільового призначення земельних ділянок для окремих цілей; спеціальний порядок проведення земельних торгів; особливості здійснення функції землеустрою; особливості ведення, призупинення і відновлення функціонування Державного земельного кадастру; спеціальний порядок реєстрації землеволодінь і землекористувань; особливості регулювання земельних відносин для цілей забезпечення національної безпеки і оборони України; особливості оцінки земель; внесення плати за землю; охорона земель тощо [4, с. 37]. Отже, основний акцент законодавця спрямований на встановлення ряду обмежень земельних прав.

До основних обмежень земельних прав громадян в умовах воєнного стану належать: а) *обмеження прав громадян – власників земельних ділянок*: реквізиція (примусове відчуження земельних ділянок, що перебувають у приватній власності, для потреб держави в умовах воєнного стану); обмеження права розпорядження земельною ділянкою (поновлення договорів оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення приватної власності без згоди власників таких ділянок); б) *обмеження прав громадян – землекористувачів*: обмеження права орендаря земельної ділянки сільськогосподарського призначення приватної власності на передачу такої ділянки в суборенду; обмеження права сторін договорів про передачу права землекористування на поновлення таких договорів чи укладення їх на новий строк; в) *обмеження права громадян України на приватизацію земельних ділянок*; г) *обмеження права на земельну інформацію* [5, с.16]. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» від 12 травня 2022 р. [3], функціонування Державного земельного кадастру було призупинено з міркувань безпеки. Водночас, у червні 2022 року функціонування Державного земельного кадастру було відновлено.

Важливою гарантією захисту прав на землю в умовах війни є ст. 51 Закону України «Про охорону земель» [6], до якої у 2023 році було внесено доповнення у частині тих земель, які підлягають консервації. Зокрема, до цього переліку включили: земельні ділянки, забруднені хімічними речовинами внаслідок надзвичайних ситуацій та/або *збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану*; земельні ділянки, на яких розташовані *військові інженерно-технічні та/або фортифікаційні споруди*. Така позиція законодавця є достатньо виправданою і відповідає вимогам та умовам сьогодення [4, с. 36].

Таким чином, реалізація прав на землю в Україні в умовах воєнного стану має свої особливості, які є реакцією на ті виклики та загрози, які спричиняє війна в Україні. Закономірно, що в умовах війни є обмеженою реалізація окремих земельних прав. З одного боку, обмеження прав на землю продиктовані інтересами національної безпеки, а з іншого – необхідністю швидкого реагування на існуючі в умовах війни проблеми з метою збереження, охорони та захисту земель як невід’ємної складової довкілля.

Ключові слова: земля, права на землю, воєнний стан, охорона земель, довкілля, охорона довкілля.

Список використаних джерел:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#> (дата звернення 20 травня 2025 року).

2. Завдані збитки. Земельні ресурси. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «ЕкоЗагроза» URL: <https://ecozagroza.gov.ua/damage/shove> (дата звернення 20 травня 2025 року).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12 травня 2022 року № 2247-IX URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text> (дата звернення 20 травня 2025 року).

4. Антонюк У.В. Правове регулювання земельних відносин в Україні в умовах воєнного стану. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 2(12). С. 26-39.

5. Коваленко Т.О., Заєць О.І. Обмеження земельних прав громадян в умовах воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. Випуск 76: частина 2. 2023. С. 16-23.

6. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року № 962-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> (дата звернення 20 травня 2025 року).

ПОТЯК Василь

*студент 1-го курсу магістратури
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: КОРОПЕЦЬКА Сніжана Орестівна,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ПІДОЗРУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У кримінальному процесі повідомлення особі про підозру є ключовою процесуальною дією, що офіційно змінює процесуальний статус особи та запускає новий етап досудового розслідування. Незважаючи на врегулювання цього інституту у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК), на практиці виникає низка суттєвих труднощів у реалізації положень ст. 276–279 КПК, що породжує порушення прав учасників провадження та ускладнює досягнення завдань кримінального судочинства.

Насамперед, слід звернути увагу на нечіткість критеріїв для складання повідомлення про підозру. Відповідно до ч. 1 ст. 276 КПК, підозра має ґрунтуватися на «наявності достатніх доказів, що дають обґрунтовані підстави вважати особу винною» [1]. Проте на практиці поняття «достатність» залишається оціночним і часто підміняється оперативною інформацією або попередніми версіями слідства.

Ще одним проблемним аспектом є випадки повідомлення про підозру з порушенням процесуальних формальностей [2, с. 313-322]. Зокрема, поширеною є ситуація, коли особі фактично повідомлено про підозру, однак відповідний документ не вручається належним чином, або вручається без дотримання строків, що суперечить положенням ч. 4 ст. 277 КПК.

У контексті воєнного стану та поширеного застосування дистанційних форм комунікації виникають питання цифровізації процесу повідомлення [2, с. 318]. Законодавство не містить чітких механізмів вручення повідомлення про підозру в електронній формі з належною фіксацією факту ознайомлення підозрюваного з його змістом [3].

Також важливою є проблема формалізованого підходу до змісту повідомлення про підозру. У багатьох випадках тексти повідомлень містять узагальнені формулювання без конкретизації обставин вчинення злочину [4].

Окремо варто виділити питання повторного повідомлення про підозру у разі зміни обвинувачення або встановлення нових фактів, що законодавець регулює доволі фрагментарно [5].

Висновки. Сучасний стан правового регулювання інституту повідомлення про підозру потребує удосконалення. Необхідно законодавчо конкретизувати критерії «достатності

доказів», запровадити стандартизовану процедуру електронного повідомлення, деталізувати зміст повідомлення про підозру, а також врегулювати питання повторного повідомлення у випадках зміни обвинувачення.

Ключові слова: підозра, повідомлення про підозру, права підозрюваного, досудове розслідування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Кримінальний процес : підручник / І. В. Басиста, Р. І. Благута, І. В. Гловюк та ін. ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів : ЛьвДУВС, 2022. Ч. 1. 492 с.
3. Гошовський Я. Поняття підозри у кримінальному процесі: проблеми визначення та застосування // *Юридичний вісник України*. 2023. № 3.
4. Мельник М.І. Повідомлення про підозру: сучасні виклики кримінального провадження // *Проблеми законності*. 2022. № 158.
5. Рішення Конституційного Суду України від 20.03.2019 № 2-р/2019.

ПРОКІПЧУК Анна

студентка 4-го курсу

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: ЮРЧИШИН Наталія Геннадіївна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри

міжнародного, конституційного та адміністративного права

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ НОВИХ БЕЗПЕКОВИХ ЗАГРОЗ

У ХХІ столітті людство стикається з новим типом безпекових загроз, які значно ширші за класичні уявлення про військову агресію чи тероризм. Йдеться про біологічні, кібернетичні, екологічні та інформаційні виклики, здатні паралізувати цілі держави та системи. Однією з наочних таких загроз стала пандемія COVID-19 – глобальна криза, яка вплинула не лише на здоров'я мільярдів людей, а й поставила під сумнів стійкість демократичних інститутів і здатність держав поважати базові права людини в екстремальних умовах. Саме тому в межах загальної теми про права людини в умовах нових безпекових викликів слід зосередити увагу на проблемі дотримання прав людини під час пандемії як яскравому прикладі біологічної загрози глобального масштабу.

Пандемія COVID-19 показала, наскільки швидко й радикально можуть бути обмежені права людини. Україна, як і більшість країн світу, запровадила надзвичайні заходи, які мали на меті стримати поширення вірусу, але водночас істотно вплинули на реалізацію базових прав громадян [2, 3].

Свобода пересування була значно обмежена: припинення транспортного сполучення, комендантські години, заборона на масові зібрання. Урядові розпорядження впроваджувалися швидко, але часто без належного нормативного підґрунтя, що викликало правову невизначеність [3]. Право на працю постраждало через закриття підприємств, переведення

працівників у відпустки за власний рахунок, масові скорочення. Далеко не всі могли адаптуватися до нових умов – особливо це стосувалося самозайнятих осіб, малих бізнесів та працівників неформального сектору. Право на освіту перетворилося на проблему цифрового розриву, оскільки не всі школярі та студенти мали змогу навчатись дистанційно. Це спричинило ще більшу нерівність у доступі до знань [6, с. 35]. Право на охорону здоров'я також зазнало певних обмежень. Система охорони здоров'я була перевантажена, доступ до планової допомоги був суттєво обмежений, що особливо вдарило по хронічно хворих пацієнтах [6, с. 37]. Право на приватність порушувалося через запровадження систем електронного контролю, наприклад, додатку «Дій вдома», який фіксував геолокацію користувача [5].

У міжнародному контексті пандемія викликала серйозні правові та етичні дискусії. У деяких державах було вжито надмірних заходів: у Китаї — масове цифрове спостереження, в Угорщині — фактичне згортання парламентського контролю під приводом боротьби з COVID-19. У демократичних країнах — як-от Франція чи Німеччина — влада діяла обережніше, однак і там не обійшлося без протестів проти карантинних обмежень [4].

Міжнародне право передбачає можливість тимчасового обмеження прав людини в умовах надзвичайного стану (ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права), однак за чітких умов законності, пропорційності, необхідності і тимчасовості. Проте, у ряді випадків ці умови ігнорувалися. Український досвід також засвідчив, що вибіркоче правозастосування, наприклад, вибіркові штрафи за порушення карантину підривають довіру до державних інституцій [1].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можемо дійти висновку про те, що пандемія COVID-19 продемонструвала, що нові безпекові загрози можуть бути не менш руйнівними для прав людини. Порушення базових свобод в умовах кризи мають бути юридично обґрунтованими, тимчасовими та прозорими. Необхідно виробити універсальні стандарти, які б забезпечували баланс між безпекою й дотриманням прав людини. Кризи можуть повторюватись, але людська гідність не повинна ставати жертвою навіть найнебезпечніших загроз.

Ключові слова: права людини, обмеження прав людини, дотримання прав людини під час пандемії, права людини в умовах безпекових загроз, міжнародний захист прав людини.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : ратифікований Законом України від 19 жовт. 1973 р. № 2148-VIII. *Відомості Верховної Ради СРСР*. 1976. № 17. Ст. 291.
2. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 6 квіт. 2000 р. № 1645-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 29. Ст. 230.
3. Кабінет Міністрів України. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню COVID-19 на території України : постанова від 11 берез. 2020 р. № 211. *Урядовий кур'єр*. 2020. № 52.
4. United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights. Emergency Measures and COVID-19: Guidance. URL: <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/emergency-measures-and-covid-19-guidance>.
5. ZMINA. Карантин і права людини: аналітичний звіт. Центр прав людини ZMINA, 2020. URL: <https://zmina.ua/publication/karantyn-i-prava-lyudyny-analitychnyj-zvit>.
6. Харченко Н. Права людини в умовах пандемії: виклики для правової держави. *Юридичний вісник*. 2021. № 2(75). С. 34-39.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах, коли Україна перебуває в стані збройного конфлікту та запроваджено правовий режим воєнного стану, особливої актуальності набуває питання ефективного функціонування системи кримінального правосуддя. Одним із ключових інструментів у забезпеченні правопорядку та національної безпеки виступають запобіжні заходи, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК). Умови воєнного стану вимагають оперативного реагування на загрози та часто зумовлюють необхідність застосування особливих процесуальних механізмів. У цьому контексті важливо забезпечити баланс між правами людини, гарантованими Конституцією та міжнародними зобов'язаннями України, та потребами держави у забезпеченні публічної безпеки. Аналіз запобіжних заходів у таких умовах дозволяє не лише оцінити їхню ефективність, а й виявити прогалини законодавства, які можуть ускладнювати досягнення цілей кримінального провадження в період надзвичайних викликів.

КПК не містить прямого визначення поняття «запобіжні заходи» як окремої дефініції. Кодекс лише перелічує їх види (у ст. 176) і регламентує порядок їх застосування (статті 177–200), але у процесуальній науці даються тлумачення «запобіжних заходів», одним із найбільш поширених є таке: «Запобіжні заходи – це вид заходів забезпечення кримінального провадження, застосування яких полягає в обмеженні підозрюваного, обвинуваченого в його правах на свободу й особисту недоторканність; недоторканність житла або іншого володіння особи; таємницю спілкування; невтручання у приватне життя [1, с. 442]. Запобіжними заходами згідно зі статтею 176 КПК є: 1) особисте зобов'язання; 2) особиста порука; 3) застава; 4) домашній арешт; 5) тримання під вартою [2].

Саме ці запобіжні заходи зазнають значного впливу воєнного стану та часто зумовлюють необхідність застосування особливих процесуальних механізмів за допомогою змін та доповнень самого КПК України. Якщо говорити про зміни до тексту КПК, то тільки з початком повномасштабного вторгнення та до сьогоднішнього часу було прийнято понад 20 Законів України про внесення змін до КПК щодо запобіжних заходів. Першим значним за обсягом змін став Закон України 2125- IX від 15.03.2022 р., який доповнив розділ IX-1 новою статтею, а саме 616, де передбачається можливість скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або зміну запобіжного заходу з інших підстав [3, с. 151]. Також були внесені зміни до статті 176 КПК шляхом виключення окремих положень та доповнення новими нормами. Зокрема, відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо обрання запобіжного заходу до військовослужбовців, які вчинили військові злочини під час дії воєнного стану» від 16 серпня 2022 року, було виключено частину п'яту та доповнено частину сьому наступним положенням: «Під час дії воєнного стану до військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 402–405, 407, 408, 429 Кримінального кодексу України, застосовується виключно запобіжний захід, передбачений пунктом 5 частини першої цієї статті» [4], яким є виключно тримання під

вартою.

Ще однією важливою зміною, яка торкнулася сфери запобіжних заходів, стало реформування порядку застосування тримання під вартою. Як зазначають В. М. Стратонов та О. В. Калініна, змінився порядок розгляду питання про продовження строку тримання під вартою. У разі неможливості проведення підготовчого судового засідання обраний слідчим суддею, керівником органу прокуратури під час досудового розслідування запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання у підготовчому судовому засіданні, але не більше ніж на два місяці. Строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою може бути подовжено до одного місяця керівником органу прокуратури. Таке продовження може здійснюватись за клопотанням слідчого неодноразово протягом досудового розслідування. При цьому при першій можливості повідомляється прокурор вищого рівня та слідчий суддя, не пізніше 10 днів після повідомлення надсилаються відповідні документи. Скоротився строк повідомлення про підозру з 72 годин до 48. У разі не оголошення вказаного часу, особа підлягає негайному звільненню. Змінився також порядок розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу щодо затриманої особи. У разі неможливості фізичної присутності може бути використано дистанційні форми комунікації із слідчим суддею. На це законом відводиться 72 години, якщо не використовується така можливість затриману особу необхідно негайно звільнити [5, с. 174–175].

Як ми бачимо, порівняно з попередньою редакцією ст. 615 КПК України повноваження керівника органу прокуратури було урізано. Зараз останній не уповноважений обирати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до 30 днів, як це було дозволено йому у виключних випадках раніше.

Висновки. Отже, запровадження воєнного стану в Україні зумовило необхідність оперативної адаптації кримінального процесуального законодавства до нових реалій. Зміни, що торкнулися інституту запобіжних заходів, свідчать про прагнення держави забезпечити ефективність кримінального провадження в умовах підвищеної загрози для національної безпеки. Водночас законодавець намагається зберегти баланс між інтересами правосуддя та дотриманням фундаментальних прав людини. Особливу увагу заслуговують нововведення щодо застосування тримання під вартою, порядку повідомлення про підозру та можливості дистанційного розгляду справ.

Ключові слова: воєнний стан, запобіжні заходи, тримання під вартою.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес : підручник / І. В. Басиста, Р. І. Благута, І. В. Гловюк та ін. ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів : ЛьвДУВС, 2022. Ч. 1. 492 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Карпенко М. О., Тесленко О. І. Нормативне врегулювання процедури застосування запобіжного заходу в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 151–154.
4. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо обрання запобіжного заходу до військовослужбовців, які вчинили військові злочини під час дії воєнного стану» від 16 серпня 2022 р. № 2531-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2531-20#n7>.
5. Стратонов В. М. Калініна О. В. Удосконалення законодавства в період військового стану: окремі аспекти. *Проблеми реформування кримінальної юстиції України* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 25 – 26 трав. 2023 р.). Чернівці ; ЧННЮІ НУ «ОЮА». С. 170–176. URL : <https://cherninstitut.com.ua>.

СТИРЧАК Юлія

студентка 1-го курсу зі скороченим терміном

Івано-Франківського фахового коледжу

Київського університету інтелектуальної власності та права

Науковий керівник:

КОРИТКО Лілія Ярославівна

доктор юридичних наук, професор, в.о. зав кафедри

загальноправових та гуманітарних дисциплін

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту

Національного університету «Одеська юридична академія»»

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МОЛОДІ В ЕПОХУ СОЦМЕРЕЖ ТА ЦИФРОВА ЕТИКА

Сучасне покоління молоді живе у світі, де цифрові технології стали невід'ємною частиною повсякденного життя. Соціальні мережі замінили традиційні способи спілкування, стали майданчиком для самовираження, навчання, пошуку інформації та громадянської активності. Проте стрімкий розвиток цифрового простору породив нові виклики, зокрема, етичні. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання цифрової етики та соціальної відповідальності молоді.

Цифрова етика передбачає дотримання певних норм поведінки в онлайн-середовищі, які сприяють повазі, толерантності та безпеці всіх користувачів. Це система моральних норм і принципів, яка регулює поведінку людини у віртуальному середовищі. Вона включає наступні аспекти:

1. Повагу до приватного життя інших користувачів. Цей аспект є вагомим, адже в нас час поширено без дозволу публікувати чужі фото, особисте листування, інформацію про місцезнаходження. Молодь іноді не усвідомлює, що цим порушує право іншої людини на приватне життя.

2. Недопущення кібербулінгу. Багато молодих людей стають жертвами або учасниками онлайн-цькування. Образливі коментарі, цькування у групових чатах, поширення особистих фото без згоди – це не лише морально неприйнятно, а й може мати правові наслідки.

3. Поширення достовірної інформації. Часто молоді користувачі репостять неперевірену інформацію, що шкодить репутації інших людей або навіть національній безпеці. Під час війни це може бути надзвичайно небезпечно.

Соціальна відповідальність стосується не лише дій у реальному світі. Вона цілком поширюється і на цифрове середовище. Бути соціально відповідальним – означає діяти з урахуванням інтересів інших, це означає не порушувати права людей, а навпаки, підтримувати, захищати, виступати проти дискримінації, створювати позитивний контент, дотримуючись етичних норм і правових меж. У сучасній Україні, особливо в умовах воєнного часу, соціальні мережі стали простором для волонтерства, зборів коштів, підтримки військових. Молодь часто виступає ініціаторами таких рухів, що справді відтворює відповідальність молодого покоління перед суспільством.

Шляхи формування цифрової етики можуть бути різними. Серед них: освітній процес, бесіди з студентами, бесіди з батьками, конференції, курси, презентації на дану тему можуть застерегти від помилок й зацікавити в позитивному напрямку формування соціальної відповідальності в епоху соцмереж. Юридична просвіта теж невід'ємно пов'язана із формування світогляду на деякі дії в соцмережах. Молодь повинна знати свої цифрові права, зокрема право на захист особистої інформації, та усвідомлювати відповідальність за порушення законодавства (кібербулінг, шахрайство, порушення авторських прав, поширення порнографічних матеріалів, наклеп, розпалювання ворожнечі). Ці дії мають правові наслідки, а саме кримінально карані.

В інтернеті велику роль відіграють й блогери, інфлюенсери – люди, які мають велику

аудиторію людей, несуть в маси свою думку, погляди, ставлення до тих чи інших речей. Вони повинні бути провідниками позитивного прикладу, підтримувати здорову дискусію, протидіяти хейту, просувати нашу культуру, говорити про речі, на які всі закривають очі, брати активну участь у позитивних онлайн-ініціативах, підтримку важливих соціальних кампаній та використання платформ для поширення корисного контенту.

Цифровий етикет розглядається як один із ключових факторів успішного спілкування у мережі, орієнтований на виявлення значимих правил для соціального спілкування під час доступу до цифрових пристроїв, уникнення конфліктів між потребами особистого благополуччя та іншими соціальними цінностями, пов'язаними з використанням цифрових «медіа». В результаті, при відповідному використанні, цифровий етикет регулює та гарантує зручне співіснування користувачів у мережі, тому це впливає на цифрове благополуччя, тобто сприяє інформованій, раціональній та безпечній поведінки в інтернеті незалежно від соціального статусу користувача [1, с. 23].

Сформована етична культура в цифровому середовищі допоможе зменшити прояви агресії, фейків і булінгу, сприятиме розвитку громадянського суспільства, в якому молодь – не пасивні споживачі контенту, а його відповідальні творці. Саме молоді належить майбутнє цифрової України – і яким воно буде, залежить уже сьогодні від їхніх дій.

Ключові слова: соціальна відповідальність, цифрове середовище, цифрова етика, молодь, блогери, контент.

Список використаних джерел:

1. Капустіна Н., Токар Л. Цифрова етика: навч.-метод. рекомендації. НУ ОЮА. Одеса : Фенікс, 2023. 50 с. – Режим доступу: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fd9ba9f1-4272-43d8-bfac-0f6ed5192938/content> .

УГРИН Марія

студентка 1-го курсу зі скороченим терміном навчання

Івано-Франківського фахового коледжу

Київського університету інтелектуальної власності та права

Науковий керівник:

КОРИТКО Лілія Ярославівна

доктор юридичних наук, професор, в.о. зав кафедри

загальноправових та гуманітарних дисциплін

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту

Національного університету «Одеська юридична академія»»

СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У сучасному світі цифрові технології активно проникають у повсякденне життя людини, трансформуючи способи праці, спілкування, освіти, доступ до медичних і адміністративних послуг. Їх застосування дозволяє оптимізувати витрати, підвищити продуктивність та ефективність прийняття рішень. Стрімкий розвиток робототехніки, мобільного зв'язку п'ятого покоління (5G), штучного інтелекту формує нову епоху в соціальному й економічному вимірі.

Науковці досліджують, як саме цифровізація змінює різні галузі. Зокрема, Олена Панкратова розглядає її вплив у сфері менеджменту, Вікторія Апалькова – в цифровій

економіці та розвитку штучного інтелекту, а Мирослав Трещов і Антон Наумик акцентують увагу на трансформації державного управління, що особливо актуально в умовах воєнного стану в Україні.

Сьогодні цифрові сервіси дають змогу працювати віддалено, проводити онлайн-зустрічі, здійснювати покупки чи замовляти послуги з будь-якої точки світу. Вони відкривають нові можливості для вирішення соціальних проблем, зокрема спрощують доступ до медичної допомоги (електронні картки, рецепти), освітніх ресурсів (дистанційне навчання), фінансових операцій та адміністративних послуг через електронні платформи. Також варто згадати про ефективність та прозорість урядової діяльності завдяки впровадженню елементів електронного врядування.

До ключових позитивних наслідків цифровізації можна віднести зменшення навантаження на довкілля: люди менше пересуваються автотранспортом, зменшується попит на фізичні товари, скорочується обсяг виробництва паперових документів.

Значних змін зазнає і ринок праці. Завдяки розвитку цифрових технологій відкриваються нові можливості для дистанційної зайнятості, зокрема у сфері фрілансу. Самозайняті особи можуть ефективно працювати за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних засобів, незалежно від місця перебування. Це сприяє зростанню малого та середнього бізнесу, створює додаткові робочі можливості й сприяє формуванню гнучких моделей праці.

У сфері державного управління цифровізація поступово трансформує взаємодію громадян з органами влади, переводячи більшість адміністративних процедур в онлайн-формат. Що знижує корупційні ризики, підвищує прозорість і зменшує бюрократичні бар'єри, одночасно знижуючи витрати на обслуговування державного апарату.

Разом із перевагами виникають і серйозні соціальні виклики. Насамперед ідеться про загрозу витоку персональних даних, кібератаки, порушення конфіденційності користувачів.

Ще однією негативною тенденцією є соціальна ізоляція, яка може посилювати відчуття самотності та психоемоційного виснаження. Це особливо небезпечно в умовах війни, коли психологічна напруга в суспільстві й без того висока. До того ж, все частіше лунають прогнози щодо складності контролю за розвитком штучного інтелекту, що може призвести до стирання морально-етичних меж взаємодії між людиною і технологією.

На нашу думку, для зменшення ризиків та максимального використання переваг цифровізації необхідно створити надійну технологічну інфраструктуру, доступну для всіх верств населення.

Особливу увагу слід приділити захисту персональних даних, розвитку етичних стандартів у сфері штучного інтелекту, формуванню цифрової грамотності та вдосконаленню систем онлайн-врегулювання суперечок. Досягнення цього можливе лише за умов дієвої взаємодії держави та бізнесу на засадах людиноцентричного підходу.

Отже, цифровізація є незворотною реальністю, яка формує нові суспільні практики та трансформує комунікацію між індивідом, державою і технологіями. Україна має всі передумови, щоб стати лідером у цій сфері, зокрема шляхом розвитку стратегічних проєктів цифрової трансформації у важливих галузях, включно з Міністерством оборони.

Ключові слова: цифровізація, персональні дані, кібератаки, соціальні виклики, цифрова трансформація.

УКРАЇНЧУК Марина

студентка 1-го курсу

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»***Науковий керівник: АНТОНЮК Уляна Василівна***кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільного та господарського права і процесу**Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА В УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ

На початку ХХІ століття екологічні права відіграють надзвичайно важливу роль з огляду на існуючу екологічну ситуацію в світі, глобальні екологічні проблеми, військову агресію в Україні тощо, адже це впливає на подальший розвиток світового співтовариства і, зрештою, збереження людства на планеті. За таких умов актуальною є постановка питання щодо міжнародно-правових та національних аспектів визнання екологічних прав.

Слід відмітити, що міжнародна спільнота відносно пізно почала акцентувати свою увагу, власне, на екологічних правах. Така запізніла позиція у юридичній літературі пояснюється об'єктивними закономірностями, оскільки сама галузь екологічного права як така почала ґрунтовно формуватись лише у II половині ХХ століття (70-80 роки) [1, с. 50]. Зрештою, «міжнародні стандарти прав людини» безпосередньо також не закріплюють екологічних прав, що не є виправданим [1, с.51]. Вперше, про визнання права людини жити у сприятливому довкіллі і обов'язку його охороняти йшлося у Стокгольмській Декларації 1972 року [2, с. 26-27]. При цьому, слід відзначити, що на початку третього тисячоліття, 156 країн світу, підтримують та визнають екологічні права на національному та регіональному рівнях, в тому числі, і Україна.

Екологічні права в Україні отримали своє закріплення у ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3] та у ст. 50 Конституції України [4]. Знаково, що у цих нормативно-правових актах на першому місці серед екологічних прав закріплено право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Більше того, у системі екологічних прав право на безпечне довкілля розглядається як базове та пріоритетне право, з нього випливають і на ньому ґрунтуються всі інші екологічні права. Слід відмітити, що даний підхід знайшов своє відображення не лише в екологічному, але й цивільному законодавстві України. Так, у відповідності зі ст. 293 Цивільного Кодексу України, право на безпечне довкілля розглядається як особисте немайнове право, що забезпечує природне існування фізичної особи [5].

У чинному законодавстві України, основний акцент у визначенні змісту права на безпечне довкілля, зроблено саме на критерії безпечності навколишнього природного середовища для життя і здоров'я людей.

Водночас, Генеральна Асамблея ООН лише, через 50 років, після Стокгольмської декларації 1972 року, 28 липня 2022 року прийняла одноголосне рішення (161 голосом «за» та нульовим голосом «проти»; вісім держав-членів – Білорусь, Камбоджа, Китай, Ефіопія, Іран, Киргизстан, російська федерація та Сирія – утрималися від голосування) про визнання прав людини на чисте довкілля як різновиду прав людини [7]. Зокрема, Генеральна Асамблея ООН визнає право на чисте, здорове та стає довкілля як право людини; відзначає, що це право пов'язане з іншими правами та існуючим міжнародним правом; підтверджує, що сприяння цьому праву вимагає повної реалізації багатосторонніх екологічних угод на принципах міжнародного екологічного права; закликає держави, міжнародні організації, підприємства, інші зацікавлені сторони приймати політичні рішення, підвищувати міжнародне

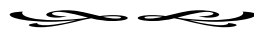
співробітництво, зміцнювати потужності та продовжувати ділитися передовими практиками з метою збільшення зусиль для забезпечення чистого, здорового, сталого довкілля для всіх [7]. Але сам факт визнання даного права хоча й на міжнародному рівні, ще не означає однозначного його забезпечення та гарантування як у світі в цілому, так і в Україні, зокрема.

Таким чином, в умовах сьогодення в Україні, екологічні права є самостійною групою та різновидом прав людини. Національна концепція екологічних прав в Україні, почала формуватись ще на початку 90-х років XX століття, і націлена на визначення критеріїв безпечності довкілля. Водночас, міжнародне визнання екологічних прав сформувалось лише у XXI столітті, з акцентом на 3 його критеріях: чисте довкілля; здорове довкілля; стале довкілля. Національні та міжнародні аспекти визнання прав у сфері довкілля є важливим та невід'ємним кроком як для стабілізації екологічної ситуації, збереження навколишнього середовища, так і нормалізації людської життєдіяльності.

Ключові слова: довкілля, охорона довкілля, екологічні права, екологічна безпека, забезпечення екологічних прав.

Список використаних джерел:

1. Антонюк У.В. Генеза міжнародно-правового визнання прав у сфері довкілля: окремі аспекти. Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference «Evolving Science: Theories, Discoveries and Practical Outcomes» (February 3-5, 2025. Zurich, Switzerland). European Open Science Space, 2025. 252 p. С. 49-52.
2. Стокгольмська декларація з навколишнього середовища від 16 червня 1972 року. Довідник чинних міжнародних договорів України у сфері охорони довкілля. / Андрусевич А., Андрусевич Н. Козак З. Львів, 2009. 203 с.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 20 травня 2025 року).
4. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#> (дата звернення 20 травня 2025 року).
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 20 травня 2025 року).
6. ГА ООН визнає право людини на чисте, здорове та стале довкілля URL: [https://sdg.iisd.org/news/unga-recognizes-human-right-to-clean-healthyandsustainableenvironment/#:~:text=The%20UN%20General%20Assembly%20\(UNGA,and%20sustainable%20environment%20for%20all](https://sdg.iisd.org/news/unga-recognizes-human-right-to-clean-healthyandsustainableenvironment/#:~:text=The%20UN%20General%20Assembly%20(UNGA,and%20sustainable%20environment%20for%20all). (дата звернення 24 січня 2025 року).

*Хонга Маргарита**студентка I-го курсу**Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»**Науковий керівник: КОРИТКО Лілія Ярославівна**доктор юридичних наук, професор, в.о. зав кафедри
загальноправових та гуманітарних дисциплін**Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СПІВВІДНОШЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Соціальна відповідальність є важливим елементом взаємозв'язку особи та суспільства, вона виникає одночасно з суспільством. Її формування пов'язане з розвитком людини як соціальної істоти та розвитком суспільних відносин, коли поведінка особи набуває суспільної значущості і тому починає регулюватися за допомогою соціальних норм.

Зауважимо, що вченими здійснюються наукові дослідження відповідальності як суспільного явища, та окремо видів відповідальності. Зокрема, юридичну відповідальність вивчає Т. О. Чепульченко, О. А. Грішнова аналізує соціальну відповідальність бізнесу, а О. О. Охріменко, Т. В. Іванова приділили увагу соціальній відповідальності загалом.

Соціальна відповідальність – термін, що має двояке значення. З однієї сторони, це дотримання суб'єктами суспільних відносин вимог соціальних норм. З іншої (у випадках безвідповідальної поведінки, що не відповідає вимогам норм чи порушує суспільний порядок) соціальна відповідальність особи полягає в тому, що вона зобов'язується нести доповнюючий обов'язок особистого чи майнового характеру. Це обов'язок особи оцінити власні наміри та здійснювати вибір поведінки відповідно до норм, що відображають інтереси суспільного розвитку, а у випадку порушення їх – обов'язок звітувати перед суспільством і нести покарання [1].

Зрозуміло, що види соціальної відповідальності залежать від сфери соціальної діяльності, тому виділяють політичну, моральну, суспільну, юридичну (правову), релігійну, корпоративну та інші види відповідальності.

Найдавніша серед них – моральна відповідальність. А з виникненням та розвитком держави формується політична і юридична (правова) відповідальність. Держава видає політичні і правові норми, якими регулюються такі види відповідальності.

Юридична (правова) відповідальність настає у випадку порушення загальнообов'язкових правил поведінки, які встановлені або санкціоновані державою (норм права).

Слід зазначити, що відповідальність соціальна і юридична співвідносяться одна з одною як рід та вид. Так їх розглядає не лише загальна теорія держави та права, але і всі галузеві юридичні науки. Тобто, соціальна та правова відповідальність співвідносяться як загальне та особливе.

Для соціальної та юридичної відповідальності притаманні наступні спільні риси:

1. Як будь-яка соціальна, так і юридична відповідальність є засобом гарантування та охорони суспільних відносин;
2. Вони встановлюються певними суб'єктами та гарантуються певними засобами;
3. Є засобами гарантування прав людини та суспільних інтересів;
4. Мають динамічний характер, тобто розвиваються та трансформуються разом із суспільними відносинами;
5. Існують у певній сфері та регламентуються певним різновидом соціальних норм;
6. Переслідують досягнення певної мети та мають функціональну спрямованість;
7. Передбачають настання певних наслідків для порушника;

8. Виробляють повагу до прав та свобод людини і є проявами культури суспільства [2, с. 13-14].

Соціальна відповідальність усіх учасників суспільних відносин і держави має бути взаємною. Гармонійне поєднання аспектів соціальної відповідальності є запорукою розбудови морально-етичного, демократичного та соціально-орієнтованого суспільства [3, с. 13].

Отже, соціальна відповідальність виникає одночасно з суспільством, її види залежать від сфери соціальної діяльності.

Соціальна та правова відповідальність співвідносяться як загальне та особливе, для них притаманні спільні риси.

Ключові слова: соціальна відповідальність, правова відповідальність, обов'язок, соціальні норми, правові норми.

Список використаних джерел:

1. Соціальна відповідальність. *Вікіпедія*. : веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%B%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> (дата звернення 19.05. 2025).
2. Охріменко О. О., Іванова Т. В. Соціальна відповідальність. Навч. посіб. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». 2015. 180 с. <https://ied.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/Socialna-vidpovidalnist.pdf>
3. Кіріченко О. Ю., Куценко В. Й. Соціальна відповідальність як чинник сталого розвитку суспільства. *Економіка і менеджмент 2016: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку*: матеріали міжнародної наук.-практ. конференції (Дніпропетровськ, 14-15 квітня 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 11–13. URL: http://www.confcontact.com/2016-ekonomika-i-menedzhment/1_kirichenko.htm.

ЧЕРВІНКА Анастасія

студентка 2-го курсу

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: ГАБЛЕЙ Наталія Григорівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

в.о. зав. кафедри міжнародного,

конституційного та адміністративного права

Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО ПОРТАЛУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Відповідно до Конституції України, людина, її права і свободи є головними соціальними цінностями в Україні, а головним завданням адміністративних органів є надання якісних послуг фізичним та юридичним особам. Це впливає із суті нової ролі держави по відношенню до особи, яка закріплена в Конституції України [2].

Мета дослідження полягає в отриманні нових наукових положень та навичок аналітичного мислення у контексті вивчення функціонування Єдиного державного порталу адміністративних послуг.

На даний момент Україна перебуває в процесі адаптації адміністративних послуг та

законодавства, що його регулює до європейських стандартів. У Законі України «Про адміністративні послуги» вони трактуються як результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону [4].

Однією із особливостей даної послуги є те, що вона може надаватись як особисто суб'єкту звернення, так і через електронний ресурс, основним з яких є Єдиний державний портал адміністративних послуг, із потрібною інформацією та посиланням на веб-адресу необхідної державної установи, з того питання яке цікавить суб'єкта. Таке впровадження відбулось внаслідок трансформації адміністративної послуги в якісно новий рівень інтеграції в сучасні Інтернет технології, інформаційні системи, що існують у державних органах та органах місцевого самоврядування. Саме центральний орган виконавчої влади є тим органом, що формує державну політику у сфері надання адміністративних послуг, а тому порядок та вимоги стосовно інтеграції інформаційних систем державних органів з Єдиним державним порталом адміністративних послуг затверджуються ним ж, що в свою чергу сприяє розвитку електронного урядування.

В Україні практично кожна державна установа має свій електронний портал, більше того на загальнодержавному рівні окрім «Єдиного державного порталу адміністративних послуг» існує «Кабінет електронних сервісів» і нещодавно запрацював «Он-лайн будинок юстиції», про які мало хто знає. «Кабінет електронних сервісів» функціонує на рівні Міністерства юстиції України, він охоплює також і послуги, які надаються не лише юстицією, а й іншими органами державної влади, проте назвати його досконалим важко, та й простішим у користуванні є власне «Єдиний державний портал адміністративних послуг». Окремі електронні адміністративні послуги Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру надаються через розроблений із цією метою «Електронний сервіс» [1, с.45].

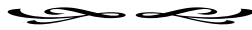
У Положенні про Єдиний державний вебпортал електронних послуг визначаються основні його завдання, зокрема він забезпечує: доступ суб'єктів звернення до інформації про адміністративні послуги, суб'єктів їх надання та центри надання таких послуг; доступність для завантаження і заповнення в електронній формі заяв та інших документів, необхідних для отримання адміністративних послуг; можливість подання суб'єктами звернення заяв за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку; можливість отримання суб'єктами звернення інформації про хід розгляду їх заяв; можливість отримання суб'єктами звернення за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку результатів надання адміністративних послуг; можливість здійснення суб'єктами звернення оплати надання адміністративної послуги дистанційно, в електронній формі [3].

Отже, створення в Україні окремих електронних сервісів, які забезпечуватимуть надання адміністративних послуг органами державної влади й місцевого самоврядування, є позитивним явищем на початковому етапі реформування системи електронних адміністративних послуг. З метою забезпечення ефективного й доступного надання населенню адміністративних послуг в електронній формі вважаємо за необхідне: 1) створити умови для навчання старшого населення отримувати державні послуги онлайн; 2) забезпечити безкоштовні зони для самообслуговування та навчання цифровим навичкам при відповідних державних органах та органах місцевого самоврядування, куди будь-який охочий громадянин може в будь-який час прийти, зайняти «комп'ютерне робоче місце», до нього підійде фахівець і надасть консультацію від моменту входу в систему до моменту виходу з неї; 3) розробити відповідні освітні програми із цифрової грамотності й ввести їх у навчальний процес як окрему практичну дисципліну, відмінну від інформатики; 4) обов'язково залишити можливість надання та отримання адміністративної послуги офлайн поряд з електронною послугою.

Ключові слова: адміністративна послуга, Єдиний державний портал адміністративних послуг, електронне урядування, електронний ресурс, вебпортал.

Список використаних джерел:

1. Барікова А.А. Електронна держава: нова ефективність урядування : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 135 с.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. (URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>).
3. Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг: затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#n15>.
4. Про адміністративні послуги: закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#n186>

ЯСІНСЬКИЙ Андрій

студент 1-го курсу магістратури

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: ТОМИН Сергій Володимирович

кандидат педагогічних наук, доцент,

в.о. зав. кафедри кримінального права та кримінології

*Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

**ПОНЯТТЯ НЕЗАКІНЧЕНОГО КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЙОГО МІСЦЕ У СИСТЕМІ
ЗАКОНОДАВСТВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

На відміну від доктрини кримінального права України більшість країн континентального права та Англії визнає лише замах і закінчений злочин як карані стадії, не виділяючи готування як самостійний вид незакінченого злочину. Теоретично іноді виділяється ще одна, початкова стадія розвитку умисної злочинної діяльності – виявлення умислу. Однак вона була підставою кримінальної відповідальності лише на ранніх етапах розвитку кримінального права і переважно стосувалася особливо небезпечних для держави злочинів. Готування до злочину певною мірою теж можна розглядати як виявлення умислу, який вже проявився у конкретних діях, що свідчать про створення реальної небезпеки вчинення діяння, яке визнається злочином.

Значною різноманітністю характеризується і найменування стадій у доктрині кримінального права. Незважаючи на те, що кримінальний закон дає абстрактне визначення кожної стадії попередньої злочинної діяльності, поділ на готування та замах має сенс лише щодо злочинів конкретного виду. Пояснюється це тим, що спочатку законодавець визначає той момент, з настанням якого він пов'язує наявність повного набору ознак складу певного виду злочину. В одному випадку для цього достатньо наявності чи відсутності певної дії (так звані формальні склади злочинів) в іншому випадку підстава кримінальної відповідальності включає обов'язкове заподіяння шкоди у вигляді настання конкретних наслідків (матеріальні склади). З точки зору логіки конструювання підстав кримінальної відповідальності продовженням такого підходу до криміналізації суспільно небезпечного діяння є виділення особливого виду - родового формального складу злочину, ознаки якого визначено у Загальній частині кримінального закону без прив'язки до злочинного діяння конкретного виду. Такий

склад на відміну від формальних складів Особливої частини носить субсидіарний характер - він застосовується тільки у поєднанні з основним складом конкретного злочину. Законодавці одних країн ділять незакінчені злочини на «готування» та «замах» (більшість країн пострадянського простору), в інших же країнах виділяють лише один вид субсидіарного складу незакінченого злочину «замах» (Англія, більшість країн Євросоюзу).

Останній варіант зовсім не означає, що законодавець відмовляється від караності підготовчих за своїм характером дій. Відсутністю загального (родового) складу готування не означає відсутність караності такого роду діянь у принципі. Існує інший прийом криміналізації готування – за допомогою норм Особливої частини кримінального закону. Таким чином, караність таких діянь залишається, але вже у більш урізаному вигляді лише щодо конкретних складів злочинів. У зв'язку з цим вимагає уточнення позиція авторів, які стверджують, що у більшості зарубіжних держав готування до злочину за загальним правилом визнається некараним і при цьому за своїм змістом фактично охоплюється іншими інститутами кримінального права (замахом, змовою, підбурюванням, є самостійним злочином, тощо) [1, с. 15]. Це судження справедливе лише тому сенсі, що у Загальній частині кримінального законодавства цих країн не виділяється окремо така стадія, як готування. Що ж стосується Особливої частини, то в її структурі є численні кримінально-правові заборони, які передбачають кримінальну відповідальність за попередню злочинну діяльність щодо конкретних видів охоронюваних кримінальним законом об'єктів. Вони можуть не мати у своєму описі термінів «попередня злочинна діяльність», «готування» тощо, але за змістом мова йде саме про таку злочинну діяльність. У деяких країнах Євросоюзу така діяльність прямо називається готуванням, але тільки у статтях Особливої частини кримінального закону.

Таким чином, аналіз регламентації відповідальності за перервану злочинну діяльність неможливий без визначення позиції національного законодавця та судової практики щодо поняття злочину та юридичної підстави відповідальності за нього.

Інститут незакінченого злочину в системі кримінального законодавства будь-якої держави має подвійну природу. З однієї сторони, таке діяння не досягає того ступеня реалізації злочинного умислу, яка достатня для визнання його злочином, який підпадає під ознаки певного складу. З іншого боку, воно проте є злочином, оскільки заборонене кримінальним законом, є суспільно небезпечним, винним та караним. У зв'язку з цим це кримінально-правове явище не можна визнати самостійним. Воно похідне від поняття злочину. Відповідно і способи криміналізації та конструювання ознак незакінченого злочину залежать від того, що у конкретній системі права визнається злочином.

У зв'язку з тим, що і готування до злочину, і замах на злочин передбачають єдність об'єктивної та суб'єктивної сторони, кваліфікація стадії скоєння злочину на підставі одного елемента його складу неможлива. Одна і та ж дія за наявності різного умислу і при різних цілях щодо одного і того ж складу злочину може відноситися до готування, замаху і навіть до закінченого злочину, а може характеризувати лише виявленням умислу, який не є караним.

Таким чином, розподіл на стадії – це спосіб диференціації кримінальної відповідальності в залежності від ступеня наближення дії особи до реального заподіяння шкоди, що характеризує ступінь суспільної небезпеки.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, стадії, незакінчений злочин, готування, замах.

Список використаних джерел:

1. Маслак Н.В. Кримінальна відповідальність за готування до злочину: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Х., 2005. 20 с.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕПОРТАЦІЮ ДІТЕЙ

Однією з актуальних проблем вітчизняної кримінально-правової науки в умовах військової агресії російської федерації є кваліфікація та притягнення до відповідальності за воєнні злочини. Зокрема невирішеним залишається питання кримінально-правової охорони дітей від примусового переселення (депортації).

Чинний КК України не містить окремого положення щодо притягнення до відповідальності за депортацію, примусове переміщення й невинуватну затримку репатріації дітей. Водночас, відповідні діяння викликають занепокоєння, як української, так і міжнародної спільноти.

Для запобігання безкарності за вчинення відповідних злочинів щодо українських дітей, які перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права, 30.01.2025 р. у Верховній Раді України був зареєстрований, а 29.04.2025 р. прийнятий у першому читанні законопроект № 12170, яким пропонується розширити поняття воєнних злочинів, доповнивши їх перелік незаконним переміщенням, депортацією, невинуватною затримкою репатріацією дитини, вербуванням та використанням дитини у військових цілях (у тому числі для участі у воєнних діях) представником іноземної держави [1].

Необхідність посилення заходів з протидії зазначеним вище діям представників окупаційної влади не викликає сумнівів, проте доцільність внесення передбачених у законопроекті № 12170 змін до чинного КК України у юридичній літературі викликала певні дискусії та заперечення.

Так, науковцями відзначається той факт, що правила, закони та звичаї ведення війни, поведження із військовополоненими, цивільним населенням на окупованих територіях, у тому числі, які не досягли повноліття, визначаються Женевською конвенцією про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. (далі – Женевська конвенція), учасницею якої є Україна. Ст. 147 Женевської конвенції нелегальна депортація особи, що перебуває під захистом, визнається серйозним порушенням міжнародного гуманітарного права, отже є воєнним злочином [2].

Також ст. 438 КК України до воєнних злочинів віднесено жорстоке поведження з цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій.

У зв'язку з цим, на думку Г.М. Мамки, ст. 438 КК України вже передбачено кримінальну відповідальність за незаконне переміщення, невинуватну затримку репатріації будь-якої цивільної особи, у тому числі дитини. Тому виокремлення в КК України вказаного злочину стосовно дітей є недоцільним, оскільки може призвести до додаткової плутанини у зв'язку із конкуренцією норм [3].

Підтверджує таку думку і чат GPT, за даними якого депортація дітей, залежно від обставин, може кваліфікуватися як за ст. 438 КК України (воєнні злочини), так і ст. 442 КК

України (геноцид).

Прихильники іншої точки зору вважають прийняття цього законопроекту необхідним, оскільки чинний КК України не має чітких норм, які би прямо встановлювали відповідальність за такі злочини проти дітей, що позбавляє правоохоронців достатнього правового інструментарію для притягнення винних до відповідальності.

Крім того, як вважає В.В. Чаюн, ці зміни відповідають міжнародним зобов'язанням України. Міжнародне гуманітарне право, зокрема Женевські конвенції та Римський статут, засуджує використання дітей у війнах. Комітет ООН з прав дитини прямо рекомендував Україні криміналізувати вербування дітей до 18 років. Тож цей законопроект – не лише захист наших дітей, а й крок до виконання міжнародних стандартів [4].

На нашу думку, досліджуваний законопроект може стати ефективним засобом захисту дітей в умовах війни за умови, що у ньому буде: а) визначено основні терміни, які залишаються недостатньо конкретизовані у нормах чинного законодавства («незаконне переміщення», «невиправдана затримка репатріації»); б) передбачена більш суворі міра відповідальності за відповідні дії щодо дітей порівняно з діями, які утворюють склади інших воєнних злочинів; в) розширено коло суб'єктів злочинів, які передбачають не тільки представників іноземних держав.

Ключові слова: депортація, діти, воєнний злочин, геноцид.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за незаконне переміщення, депортацію, невиправдану затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях представником іноземної держави. Проект Закону України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/34c52955-e627-4499-af26-e313109f5f99> (дата звернення: 23.05.2025).
2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 23.05.2025).
3. Мамка Г.М. Незаконне переміщення та затримка репатріації дітей: чи потрібна нова стаття? URL: <https://yur-gazeta.com/gazeta/pdf-issues/tab/contributors/?show=17&author=3377> (дата звернення: 23.05.2025).
4. Чаюн В.В. Відповідальність за депортацію та використання дітей у війні: що зміниться у законі. URL: <https://pravo.ua/vidpovidalnist-za-deportatsiiu-ta-vykorystannia-ditei-u-viini-shcho-zminytsia-v-zakoni/> (дата звернення: 23.05.2025).

